

Dokument nr. 5.

(1990–91)

Ombudsmannsnemnda for Forsvarets innberetning om virksomheten i tiden 1 januar–31 desember 1990.

REGISTER

	Side
Innledning	3
Generelle synspunkter	3
Saker som er behandlet	6
Verneplikt, utskrivning, rulleføring	6
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	7
Opptjening, godskriving, tjenestetidens lengde	8
Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering	11
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr	13
Forlegningsforhold	16
Tjenesteforhold	19
Permisjoner	20
Disiplinærsaker	20
Tillitsmannsordningen	20
Økonomiske forhold	22
Sykesaker	23
Sosiale saker	25
Forsvarets skolevirksomhet	29
Vervede og kvinner	30
Befalssaker	31
Sivilt personell i Forsvaret	35
Ombudsmannsnemndas befaringer	37

INNLEDNING

Etter vedtak i Stortinget høsten 1989 består ombudsmannsnemnda i perioden 1 jan 1990–31 des 1993 av:

Ombudsmann Per A. Utsi, Oslo
Georg Jacobsen, Bergen
Per Håpnes, Hell
Gunvor Schnitler, Trondheim
Liv Stubberud, Rakkestad
Ellen M. Wibe, Oslo
Ivar Johansen, Oslo

Ombudsmannsnemnda har i 1990 holdt møter

5 mars
23 april
19 juni
17 september
5 desember

I tillegg har nemnda i 1990 foretatt befaringer slik:

Luftforsvarets stasjon Vardø
Vardøhus festning
Luftforsvarets stasjon Honningsvåg
Garnisonen i Porsanger
Søndenfjelske dragonregiment, Trandum
Infanteriets øvingsavdeling nr 1, Sessvollmoen.

Nemnda har i år som tidligere vært representert på landskonferansen for tillitsmenn i Forsvaret som ble avvirket ved KNM «Harald Hårfagre», Madlamoen.

Ombudsmannen og kontorsjefen har også i år gitt orienteringer om ombudsmannsordningen ved en rekke av Forsvarets skoler og ved mange av de tillitsmannskurs som er avholdt ved de forskjellige avdelinger.

Under nemndas befaringer blir det også vanligvis gitt en kort redegjørelse om ombudsmannsordningen og nemndas oppgaver. Det er likevel nemndas oppfatning at det blant soldatene gjør seg gjeldende et ønske om bedre informasjon om ombudsmannsordningen, f eks under sesjon eloler ved innrykk. Nemnda konstaterer med tilfredshet at informasjonsrutinene overfor mannskapene både før og under tjenesten er forbedret i den senere tid. Orienteringer om ombudsmannsordningen overfor befal skjer bla ved at Ombudsmannen foreleser ved stabsskoler og på møter i befalsorganisasjonene.

Generelle synspunkter

Ombudsmannen har i 1990 behandlet i alt 123 klagesaker, hvorav 114 er mottatt i løpet av året. Som nevnt i fjorårets beretning ble det i 1989 behandlet 117 saker.

Selv om antallet av klagesaker i 1990 er noe høyere enn de nærmest foregående år må det likevel sies å være stor stabilitet i antallet av de årlige klagesaker. Statistikken i klagesaksantallet gjelder både for kategoriene befal og soldater under førstegangstjeneste.

Det er fortsatt Ombudsmannens erfaring at en lang rekke av tvistesakene lar seg løse ved telefonisk kontakt med partene uten at formell saksregistrering finner sted.

Den kategorivise fordeling av soldatklagene viser at gruppen «sosiale saker» nå er en desidert hovedgruppe, idet hele 42 % av klagene er registrert under denne kategori. Under «sosiale saker» registreres bl a alle klagesaker vedrørende botillegg og stønad til dekning av renter på billån.

Dette bekrefter at en del av soldatene opplever problemer av privatøkonomisk karakter under militærtjenesten. En rekke av denne type klagesaker har sammenheng med at myndighetene fra 1990 har iverksatt regler som sterkt innskrenker mulighetene for stønad til renter på billån. Etter disse regler er mannskapene avskåret for stønad når det yrkesmessige behov for bilen kun er knyttet til kjøring mellom bopel og arbeidsplass.

Nemnda viser til at Troms landforsvar/Brigaden i Nord-Norge har tatt opp dette problem i en henvendelse til Forsvarets overkommando hvor det bl a heter:

«En må her påpeke den vanskelige situasjon enkelte mannskaper kommer i pga nevnte bestemmelse. Dette gjelder de soldatene som bor langt fra arbeidsstedet og der det er dårlig eller ingen offentlig kommunikasjon. I mange tilfeller må mannskapene selge kjøretøyet da vedkommende ikke klarer sine forpliktelser overfor låneinstitusjonen. Dersom vedkommende er så «heldig» at han får solgt kjøretøyet er det som regel for langt under bilens verdi, og han sitter tilbake uten bil og resten av det opptatte lån.

Ordningen med rentedekning på lån til bil i f m med reise til og fra arbeid bør absolutt opprettholdes. I motsatt fall vil den del av de vernepliktige dette gjelder bli urimelig belastet under avtjening av verneplikten.»

Erfaringene viser at mannskaper som er selvstendig næringsdrivende ofte har store

økonomiske og driftsmessige problemer i forbindelse med sine pålagte militærøvelser. Det er imidlertid Ombudsmannens inntrykk at militære myndigheter strekker seg langt for å imøtemomme velbegrunnede utsettelsessøknader såvel når det gjelder repetisjonsøvelser som innkalling til førstegangstjeneste. Nemnda kjenner til at militære myndigheter i distrikter med særlig sesongbetont næringsvirksomhet, f.eks. fiskeridistriktene, forsøker å legge opp øvelsesaktiviteten til perioder som minst mulig rammer det sivile næringsliv. Nemnda vil fremheve som positivt at et slikt samspill mellom Forsvaret og næringslivet kan videreutvikles så langt praktiske og øvelsesmessige hensyn tillater.

Nemnda har mottatt Generaladvokatens refselsesstatistikk som viser at det i 1989 ble ilagt 8 935 refselsener mot 11 239 i 1988. Dette representerer en nedgang fra 1988 til 1989 på 19,2 % og er det laveste antall refselsener i Forsvaret siden 1970.

Generaladvokaten kommenterer saken slik:

«Selv om det har vært en markert nedgang i antallet refselsener, kan man vanskelig trekke noen klar konklusjon m.h.t. den disiplinære situasjon i Forsvaret. Det krever en klar tendens over flere år før en kan si at den disiplinære situasjon i Forsvaret er bedret.»

En oppgave fra Forsvarets overkommando/Velferdstjenesten viser følgende utvikling i Forsvarets utgifter til sosiale stønader i 1990 i forhold til de to foregående år.

	1990	1989	1988
Forsørgertillegg (mill kr)	87,1	78,9	77,9
Bostøtte	120,0	106,3	93,3
Sosial stønad	8,6	15,7	16,6

Reduksjonen i forbruket under «sosial stønad» skyldes de skjerpede regler for ytelse av stønad til dekning av renter på billån, samt tidlig som enkelte mindre ytelsener i løpet av 1990 er overført fra «sosial stønad» til «bostøtte».

Utgiftsøkningen under «forsørgertillegg» og «bostøtte» kan indikere en økende andel av mannskaper med familie og forsørgelsesansvar under førstegangstjenesten.

Etter nemndas innbydelse redegjorde sjef FO/P om aktuelle personellspørsmål i Forsvaret under nemndas møte i desember. Herunder ble opplyst at vernepliktskøen ved årsskiftet 1990/91 var på ca 50 000 mannskaper og vil etter foreliggende planer være avvirket innen 1997. Ved utgangen av 1990 er det kon-

statert at man «ligger i rute» i forhold til denne avvirkingsplan.

Hæren vil årlig innkalle 4 000 ekstra mannskaper og 3 400 vil årlig bli overført Sivilforsvaret. Køen vil etter det opplyste anses avvirket når man står tilbake med en fast reserve på ca 13 000 mannskaper.

Nemnda vil understreke betydningen av en kortest mulig ventetid for mannskapene mellom sesjon og innkalling. Ventetiden medfører ofte økte problemer for de vernepliktige og økte utgifter for samfunnet ved at flere av mannskapene stifter gjeld og forsørgelsesbyrde før militærtjenesten. Nemnda må konstatere at den eksisterende vernepliktskø reelt sett innebærer at den lovfestede vernepliktsalder etter planen først vil bli realisert i 1997.

Nemnda har fått opplyst at myndighetene nå vurderer forslag til nye regler om tjenestetid og tjenestemønster for vernepliktsmassen. Etter det opplyste vil grunnlaget for de nye regler være endrede krav til beredskap og økonomiske hensyn foruten de pågående forsvarsstudier. Det inngår i disse vurderinger å overveie konsekvensene ved en eventuell innføring av 9 mndrs førstegangstjeneste i alle våpengrener. Til vurdering foreligger også et forslag om å la mannskapene utføre hele førstegangstjenesten på ett sted, nærmest mulig hjemstedet. Forslaget antas å innebære økonomiske innsparinger og reduserte sosiale ulemper for mannskapene under tjenesten. Nemnda antar at de nevnte forslag også vil bli vurdert i lys av nødvendige opplærings- og beredskapshensyn.

Nemnda er også informert om de foreliggende planer om en årlig reduksjon av personellrammen på ca 3 % for befal og sivile. Nemnda forutsetter at de innskrenkninger i personellrammen som anses nødvendig blir gjennomført i samsvar med tilsvarende endringer av Forsvarets programmer og funksjonsplaner. Nemnda vil anta at de planlagte personellreduksjoner kan medføre vansker med hensyn til gjennomføringen av de foran nevnte programmer for avvirkning av vernepliktskøen. Det forutsettes at personellens organisasjoner på vanlig måte blir tatt med på råd.

Etter anmodning fra Forsvarsdepartementet har nemnda avgitt uttalelse i forbindelse med en utvalgsinnstilling om innføring av særlige regler for etniske minoriteters militærtjeneste. Etter behandling vedtok nemnda følgende uttalelse:

«Nemnda seier seg tilfreds med at spørsmålet om eventuelle tilpasninger av Forsvarets regler i forbindelse med etniske minoriteters

militærtjeneste har vært objekt for egen utredning hvor representanter for de aktuelle minoritetsgrupper selv har deltatt.

Utredningen synes å bekrefte stor grad av enighet om hvilke regel-tilpasninger som bør iverksettes.

Nemndas flertall – alle unntatt Wibe og Johansen – vil i motsetning til utredningsutvalgets flertall, anta at man bør akseptere tilpasninger også i antrekkbestemmelsene for tilfeller som kan begrunnes i medhold av utvilsom religiøs tradisjon og fast praksis. Nemndas medlem, Wibe, slutter seg til utredningsutvalgets flertall om ikke å tillate antrekksmessige reserverasjoner på religiøst grunnlag, og begrunner dette med bla hensynet til mannskapets egen sikkerhet i tjenesten. Johansen viser til sine særmerknader.

Nemndas flertall vil anbefale at de konkrete unntaksordninger med hensyn til antrekkbestemmelser, permisjonsregler og kostholdsordninger blir formulert klart mulig slik at mulighetene for tolkningstvil begrenses og ensartet regelpraksis mellom avdelingene sikres.

De aktuelle regeltilpasninger bør derfor gis en ordlyd som mest mulig etablerer rett på mannskapets side. Det er ellers flertallets oppfatning at Forsvarets behandling av etniske minoriteter skal være uten preg av bestemte innvandrerpoltiske hensikter. Militærtjenesten må derfor kunne gjennomføres på en måte som best mulig kombinerer de tjenestlige hensyn med aksepterte religiøse behov på mannskapets side.

Det er flertallets syn at særreglene må utformes slik at tjenestebyrdene fordeles likt på mannskapene uavhengig av etnisk eller religiøs bakgrunn.

Nemndas flertall antar at tilpasningsreglene etter noen tid blir evaluert med sikte på å klarlegge behov for eventuelle justeringer/presiseringer. Denne evaluering bør finne sted i samarbeid med representanter for de aktuelle minoritetsgrupper.

Forøvrig har flertallet ingen merknader.

Nemndas medlem Ivar Johansen vil fremheve følgende:

«1. Innstillingen er for svak når det gjelder å slå fast etniske minoriteters *rettigheter*. Altfor mye brukes formuleringer som «kan», «bør», «evt. gjøres». Dermed blir altfor mye overlatt til lokale offiserers velvillighet. På den måte oppnår en ikke ønsket resultat, samtidig som det vil eksistere forskjeller avhengig av hvilket militært tjenestested en tjenestegjør.

2. Også når det gjelder muligheter for religionsutøvelse er innstillingen etter dette medlems oppfatning i for stor grad basert på individuelle vurderinger og skjønn. Det er viktig å fastslå at etniske minoriteter under førstegangstjenesten må ha *krav på* å delta i spesielle religiøse tilstelninger.

Dette medlem er inneforstått med at en må kreve dokumentasjon vedrørende fri for religionsutøvelse, men vil også peke på problemer knyttet til å kreve attest fra religiøst overhode: Det kan hende at den vernepliktige/offiseren ikke selv praktiserer sin religiøse tro, men har familier og slektninger som gjør dette. På samme måte som mange nordmenn feirer jul selv om de er likegyldige til det kristne

innhold i julen, er det ikke minst i muslimske land slik at ved høytider pleier man å være sammen med familie og slektninger. Dette må det legges til rette for også for ikke-praktiserende muslimer.

3. Dette medlem vil også peke på at det er lagt opp til for mye skjønn, når det vedrørende alternative kostholdsløsninger brukes uttrykk som «der dette er mulig» og «dersom avd. har kapasitet». Hovedregel må være at dette har den etniske minoritet *krav på*, og avdelingen bør kanskje være den som selv aktivt må søke om dispensasjon fra overordnet myndighet for å kunne avvike fra dette.

4. Dette medlem kan ikke se noen grunn til at en ikke skal kunne akseptere avvik fra antrekkbestemmelsene. For f eks sikker er det å kunne bruke turban et så avgjørende spørsmål at dette må kunne respekteres. Andre NATO-land har funnet å ville avvike fra antrekkbestemmelser.

5. Dette medlem vil understreke at det er viktig å være oppmerksom på at det er mange ikke-praktiserende muslimer i Norge. Disse må ikke tvinges inn i et mønster hvor de føler seg tvunget til å være praktiserende/følge andre muslimer. Der hvor mange muslimer er samlet kan det være en fare for at disse blir tvunget til å følge ekstreme muslimer for ikke å risikere stempel som mindre god muslim. Det er derfor nødvendig å være åpen for at etniske minoriteter *selv* får komme med forslag til hva de kan/bør gjøre i spesielle situasjoner. Innenfor for f eks. muslimsk tro og kultur er det mange alternative muligheter/retninger for hvordan en på muslimsk vis forholder seg i en sak.»

Nemnda har under sine besøk ved avdelingene ofte registrert ønsker fra avdelingsledelsen om økte midler til etterisolering av verkstedbygninger, opplæringshaller, garasjer etc. Slike ønsker begrunnes med at isoleringskostnadene over relativt kort tid vil være innspart ved reduserte oppvarmingsutgifter.

Nemnda kjenner til at Forsvaret ved tildeiling av spesielle ENØK-midler har oppnådd gode resultater med hensyn til energisparing ved ulike utbedringstiltak. Nemnda vil peke på at varmeisoleringstiltak i bygninger av forannevnte type, i tillegg til energisparegevinsten, også vil medføre forbedringer av personellet arbeidsmiljø.

Av voksenopplæringskontoret i FO har nemnda fått opplyst at voksenopplæringstjenesten i Forsvaret i 1989 disponerte et totalbudsjett på 88,5 mill kroner. Av dette beløp ble 36 % anvendt til lønn for timelærere, 11,5 til kjøp av elevplasser i sivile skoler. Et vesentlig beløp anvendes årlig til innkjøp og utarbeidelse av undervisningsmaterieill. Voksenopplæringen i Forsvaret retter sin virksomhet primært mot vernepliktige mannskap, vervede og kontrakts-/pliktjenestebefal. Den har som mål å gi mannskapene et tilbud om meningsfull utnyttelse av fritiden og bi-

dra til å styrke den enkeltes muligheter i forhold til arbeidsmarkedet og videre utdanning etter avsluttet tjeneste.

Som et særlig interessant tiltak i regi av Voksenopplæringen i Forsvaret finner nemnda å fremheve opprettelsen av «Studiesenteret Heggelia» høsten 1989. I samarbeid med berørte kommuner i Indre Troms og høyere undervisningsinstanser i Troms fylke, skal studiesenteret gi tilbud om opplæring på universitets- og høyskolenivå til ulike målgrupper i nærområdet. Voksenopplæringen angir selv følgende mål for studiesenteret:

- «- gjennom tilbud om høgre utdanning å stimulere befal som beordres til Indre Troms til å ta familien med.
- å øke tilbudene til Voksenopplæringens primærgruppe (vernepliktige, vervede og kontraktsbefal),
- å gi yrkestilsatte i Forsvaret mulighet til å gjennomføre høgre utdanning for å dyktiggjøre seg for tjenesten,
- å gi sivile utdanningssøkende i lokalsamfunnet tilbud om universitets- og høgskoleutdanning.»

Nemnda antar at det i lys av erfaringene fra Heggelia senere kan være aktuelt å vurdere tilsvarende initiativ i andre områder hvor Forsvaret har en dominerende plass i lokalmiljøet.

SAKER SOM ER BEHANDLET AV OMBUDSMANNEN

I 1990 har Ombudsmannen behandlet 114 nye saker samt 9 fra tidligere år, tilsammen 123 saker. Av disse er 9 ikke ferdig behandlet i 1990. I 34 saker er avgjørelsen endret til fordel for klageren.

Som opplyst foran i beretningen har det i tillegg til disse sakene vært en rekke henvendelser der Ombudsmannen og hans medarbeidere har kunnet løse saker for personellet ved uformell kontakt med partene.

Det er også dette år kommet henvendelser som er henvist til andre organer, f.eks. til Stortingets ombudsmann for forvaltningen, som rette vedkommende.

Saksfordelingen på forsvarsgrener og kommandoområder, som er angitt nedenfor, viser ikke særlig avvik fra tidligere år.

De nye sakene som er behandlet i 1990 er tatt opp av:

Enkelte soldater	87
Grupper av soldater, tillitsmenn avdelinger eller offiserer på vegne av mannskapene	1
Vervede og kvinner i Forsvaret	3
Befal	19
Sivilt personell	4
	<u>114</u>

Sakene fordeler seg på forsvarsgrenene slik:

FD og diverse høyere staber

Hæren:	
Distriktskommando Østlandet	22
Distriktskommando Sørlandet	5
Distriktskommando Vestlandet	2
Distriktskommando Trøndelag	0
6. Divisjon	<u>19</u>
Heimevernet	3

Sjøforsvaret:

Avdelinger på Østlandet	4
Avdelinger på Sørlandet	4
Avdelinger på Vestlandet	8
Avdelinger i Trøndelag	0
Avdelinger i Nord-Norge	13
Fartøyer	<u>5</u>
	34

Luftforsvaret:

Avdelinger i Sør-Norge	12
Avdelinger i Nord-Norge	<u>6</u>
	18
	<u>114</u>

Verneplikt, utskrivning, rulleføring

I denne gruppe er det behandlet to klagesaker fra vernepliktige.

I innberetningen for 1989 ble referert Ombudsmannens høringsuttalelse i forbindelse med innføringen av nye regler om utsettelse med militærtjeneste for vernepliktige med omsorgsansvar. Reglene, som bl.a. gir anledning til å innvilge utsettelse med førstegangstjenesten så lenge den vernepliktige har status som eneforsørger, er iverksatt med virkning fra 1 januar 1991. Ombudsmannen konstaterer at reglernes utforming er i godt samsvar med de synspunkter som ble gjort gjeldende i nevnte høringsuttalelse.

Da det av erfaring synes å være manglende kunnskap blant den vernepliktige befolkning om mulighetene for overføring fra en våpengren til en annen, eller overføring fra en type tjeneste til en annen innen samme våpengren, skal nedenfor refereres et svar fra Ombudsmannen på en henvendelse:

«Jeg oppfatter Deres brev som et spørsmål om eventuelle muligheter for overføring til annet tjenestested eller annen våpengren. Uten å ha kjennskap til Deres nåværende militære status, herunder om De skulle være rulleført for eventuell spesiell tjeneste som kan begrense overføringsmulighetene, vil jeg gi følgende generelle kommentar:

Med hjemmel i Vernepliktslovens § 7 har militære myndigheter rett til å beordre vernepliktig personell til militærtjeneste etter tjenstelige behovsvurderinger. Imidlertid er personellet etter reglene i BUV del III 5 gitt

anledning til på nærmere angitte vilkår – under og etter førstegangstjenesten – å søke om overføring til annen tjeneste eller annet tjenestested.

Slik søknad må være begrunnet f.eks. i flytting, endret tjenestedyktighet, ervervede særkvalifikasjoner av stor betydning for annen type militærtjeneste, eller tjeneste annet sted eller i annet våpen. Eventuell søknad må av den vernepliktige sendes til egen rulleførende enhet som også vil kunne gi nærmere opplysninger i forbindelse med overførings-saken.

Søkere som måtte mene seg urettmessig behandlet av de militære myndigheter har anledning til å bringe sin sak inn for Ombudsmannen for Forsvaret som nøytral klageinstans.»

Et HV-mannskap gjorde henvendelse til ombudsmannen med etterlysning av korrekt reiseoppgjør fra sitt HV-distrikt etter en HV-øvelse høsten 1989. Klageren var rulleført i et østlandsfylke, men bosatt i Oslo som student.

Den midlertidige adresse i Oslo var HV-distriktet underrettet om. Etter øvelsen hadde klageren fått utbetalt reisegodtgjørelse etter sin opprinnelige hjemstedsadresse og fått avslag på krav om reisegodtgjørelse fra og til sitt egentlige bosted i Oslo.

Senere skriftlige klager hadde HV-distriktet ikke besvart, hvorefter klageren fant å måtte be om Ombudsmannens bistand. Etter å ha redegjort for saken, avsluttet klageren sitt brev til Ombudsmannen slik:

«Da jeg fortsatt ikke har mottatt noe svar på mine henvendelser til HV-X og samtidig med at all post angående HV tjeneste fortsatt sendes til min gamle adresse i NN til tross for gjentatte adresseforandringer, ser jeg meg nødt til å klage til Ombudsmannen for forsvarret for brudd på god forvaltningsskikk ved å unnlate å svare på gjentatte skriftlige henvendelser.»

Ombudsmannen tok kontakt med vedkommende HV-distrikt som snart ekspederte en beklagelse til Ombudsmannen over sendrekkelig saksbehandling som følge av underbemanning og stort arbeidspress.

HV-distriktet kunne imidlertid opplyse at klageren nå var tilsendt korrekt reiseoppgjør og at han samtidig var overført til Oslo-HV-distrikt.

Etter dette kunne Ombudsmannen i et brev til klageren konstatere at saken var å betrakte som løst og avsluttet.

Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse.

I denne gruppe er det i år behandlet 4 saker. I 3 av sakene er avgjørelsen endret i favør av klageren.

En vernepliktig ønsket Ombudsmannens bistand med sikte på dimittering og overfø-

ring til årlig tjeneste i Sjøheimevernet. Klageren hadde på dette tidspunkt avtjent 10 måneder av sin 15 mndr. lange førstegangstjeneste i Sjøforsvaret.

Av sakspapirene fremgikk at klageren i samråd med avdelingens NK hadde søkt på en ledig engasjementsstilling som prosjektleder. Befalingsmannen hadde, etter klagerens opplysninger, også stillet i utsikt avbrudd i tjenesten og overføring til Sjøheimevernet dersom han skulle bli tilsatt i stillingen.

I tillit til dette hadde klageren takket ja da tilbudet kom. Tilsettingen var gjort betinget av at tiltredelse kunne skje innen en frist på to uker. Det hadde imidlertid oppstått problemer med å få sikkert løfte om dimensjon innen fristen fra overordnet militær myndighet.

Klageren mente at prosjektlederstillingen hadde meget stor karrieremessig og økonomisk betydning for ham. Han hadde heller ikke annen stilling i utsikt etter endt militærtjeneste.

Av hensyn til det pressende tidsmoment kom Ombudsmannens saksbehandling i stor utstrekning til å foregå telefonisk. Klagerens avdeling hadde anbefalt dimisjon. Etter noen vurderinger og drøftinger fikk Ombudsmannen melding fra Sjøforsvarsstaben om at man der hadde funnet å kunne innvilge dimisjon slik at klageren kunne tiltre stillingen innen den angitte frist.

Ombudsmannen underrettet klageren.

Et Hv-mannskap som hadde fått avslag på søknad om utsettelse med den årlige HV-øvelse anmodet om Ombudsmannens bistand i sakens anledning. Øvelsen skulle finne sted i tiden 2-6 april 1990.

De påberopte utsettelsesgrunner var privat husbygging og stort inntektstap som følge av fraværet fra sin sivile stilling.

På vegne av klageren skrev Ombudsmannen slik til vedkommende HV-distrikt:

«Ved brev av 26 f m har ovennevnte mannskap bedt om min vurdering av det avslag han er meddelt på sin søknad om utsettelse med HV-øvelse i april d å.

Det foreliggende udaterte avslag fra HV-område X finner jeg dessverre uklart begrunnet og av begrenset verdi som grunnlag for eventuell administrativ klage fra Y. Ved telefonisk henvendelse har klageren opplyst at han har funnet å måtte søke om utsettelse i medhold av hv-lovens § 22 pkt 1 b og c.

Klageren påberoper seg tap av muligheten for egeninnsats under privat husbygging som viktigste velferdsgrunn. Etter det opplyste gjør knappe leveringsfrister at husbyggingen ikke kan stanses for øvelsesperioden. Klageren regner verdien av denne egeninnsatsen til ca kr. 12 000,- for øvelsesperioden. Egeninnsatsen inngår som hans egenkapital i boligprosjektet.

Ytterligere mener klageren at øvelsen vil påføre ham et betydelig tap av merinntekt ved at han fratras muligheten for å delta i det overtidsarbeid som på denne tiden vil måtte utføres hos hans arbeidsgiver.

På bakgrunn av det ovenstående og de foreliggende saksdokumenter, vil jeg vennligst be distriktet om en vurdering av utsettelsessaken.»

Som svar på denne henvendelse mottok Ombudsmannen kopi av HV-distriktets brev til klageren hvor følgende var anført:

«HV-distriktet viser til din søknad om utsettelse med pliktig HV-øving samt ovenstående tidligere referanse.

HV-X har gjennomgått sakens dokumenter og kommet til at du under tvil bør gis utsettelse med HV-øvelsen i tiden 2-6 april 90. Distriktet har lagt vekt på den egeninnsats som er planlagt i forbindelse med oppføring av egen bolig. Det forutsettes derfor at du i den tiden øvingen pågår utfører dette arbeidet.

Manglende mulighet for ekstraintekt i din sivile stilling som følge av HV-tjeneste er ikke relevant for din søknad om utsettelse. Derfor forutsetter distriktet at du ikke er beskjeftiget med overtidsarbeid i angjeldende tidsrom. HV-området pålegges å kontrollere at betingelsene for denne utsettelse blir fulgt.

Du vil bli innkalt til oppsamlingsøvelse i tiden 19-23 november 1990.»

Saken kunne dermed avsluttes.

En vernepliktig som hadde fått avslag på en søknad om utsettelse med resttjenesten pga påbegynnelse av studier, hevdet i sin klage til Ombudsmannen at han var blitt utsatt for «stivbent og urimelig behandling» av de militære myndigheter.

Ifølge saksopplysningene skulle ordinær dimisjon finne sted i april 1990. Klageren ønsket dimisjon og utsettelse med resttjenesten i forhold til studiestart 19 januar. Det ble fra klagerens side bl a vist til at en annen fra hans kull ved samme avdeling allerede hadde fått innvilget en tilsvarende søknad for studiestart i januar. Det forelå etter klagerens mening urimelig forskjellsbehandling. Avslaget ville i hans tilfelle medføre dimittering til arbeidsløshet i april måned, hevdet klageren.

Saken ble på ny tatt opp med Sjøforsvarsstaben som etter vurderinger fant å kunne innvilge utsettelse og dimisjon slik at studiene kunne påbegynnes noe forsinket, fra 1 februar. Klageren sa seg tilfreds med denne løsning.

Opptjening, godskriving, tjenestetidens lengde

Det er behandlet to saker i denne gruppe.

En vernepliktig skrev til Ombudsmannen og fremførte klage over å ha blitt pålagt 35 dagers tilleggstjeneste som følge av sykefravær i løpet av førstegangstjenesten.

Klageren opplyste at hans mor under en telefonsamtale med hans avdeling hadde fått opplyst at Forsvaret ikke ville pålegge opptjening av de første 30 dager av hans sykefravær. I tillit til dette utsagn hadde han valgt å fullføre en igangsatt legebehandling som ellers kunne vært utsatt til etter dimisjon.

En tilleggstjeneste på 35 dager utover ordinær dimisjonsdato ville medføre konflikt med hans sivile arbeidsgiver, hevdet klageren som også mente at Forsvaret gjorde seg skyldig i forskjellsbehandling av soldater, idet han kjente til at andre soldater med lengre sykefravær ikke var blitt ilagt resttjeneste.

Ombudsmannen tok saken opp med klagerens avdeling og hans rullefører hvoretter ble klarlagt at avgjørelsen om tilleggstjeneste på det foreliggende grunnlag nok måtte ansees som tvilsom i relasjon til gjeldende regelverk. Etter reglene om opptjening av forsømt tjeneste pga sykdom kan resttjeneste pålegges når fraværet overstiger 30 dager og fraværet har resultert i manglende opplæring. Da mannskapet tjenestegjorde som velferdsassistent ved avdelingens velferdskontor, kom man til at det neppe kunne sies å foreligge manglende opplæring i dette tilfelle.

Etter nærmere overveielse kom avdelingen til at kravet om tilleggstjeneste kunne frafalles.

Ombudsmannen underrettet klageren om den endrede avgjørelse og klageren kunne deretter dimittere sammen med de øvrige soldater i sitt kull.

En tidligere marinesoldat - nå tjenestepliktig i HV - ønsket Ombudsmannen bistand med sikte på å få klarlagt hvilken rett Forsvaret har til å pålegge mannskaper med 15 mndrs gjennomført førstegangstjeneste ytterligere årlig i tjeneste i HV.

Klageren skrev bl a slik til Ombudsmannen:

«Har alltid inntrykk av at når man har avtjent 15 mnd i marinen, da var man ferdig med militærtjenesten. Dette er ikke min erfaring da jeg i 1986 ble overført til HV-X, med første øvelse på NN-moen i 1987. I 1988 var jeg på ett 2-ukers lagerførerkurs gevær, for siden å bli innkalt til befalskurs - Troppsjefskurs 1 i april 1991 (har fått det utsatt fra 1989). 27-30 mars er det ny øvelse.

Med hvilken rett er jeg blitt overført til HV-

tjeneste? I korrespondanse med rulleførende HV-enhet har jeg prøvd å få klarhet i militærets rett til å kreve ytterligere militærtjeneste utover den «normale» førstegangstjeneste. Hittil uten å lykkes.

Jeg for min del er lite motivert til slike øvelser grunnet den ineffektivitet slike HV-øvelser er ved at jeg rett og slett føler at jeg ikke gjør eller oppnår noe, og at det er bortkastet tid.

Har forøvrig stilt mange av de samme spørsmål til HV-X, men de har aldri svart fornuftig på mine spørsmål. Håper på utfyllende svar med evt henvisninger til HV-loven. Forutsatt lovverket berettiger innkalling til regulær HV-tjeneste ville jeg sette pris på å motta råd om hvordan søknad om å slippe slik tjeneste skal rettes.»

I lys av klagerens påstander om mangelfull informasjon fra sin lokale HV-myndighet, rettet Ombudsmannen, på klagerens vegne, en henvendelse til HV-staben med anmodning om å frembringe den etterlyste informasjon.

Fra HV-staben innløp en grundig redegjørelse for de gjeldende bestemmelser om overføring til og tjenesteplikt i Heimevernet. Da redegjørelsen kan ha generelle interesse finner Ombudsmannen å ville referere HV-stabens brev:

«Berettigelse for HV-tjeneste etter fullført førstegangstjeneste i marinen

1. Det vises til Deres skriv av 7 mars 1990, oversendt Forsvarets overkommando/Heimevernsstaben fra Ombudsmannen for Forsvaret i ekspedisjon av 14 mars 1990.

2. Varigheten av den totale vernepliktige tjeneste i fred fastsettes av Stortinget gjennom de årlige Stortingsproposisjoner nr 1. Stortingsprp nr 1 1989-90 side 142 pkt I har følgende ordlyd:

«At det fastsettes en felles øvre grense for maksimal ordinær tjenesteplikt på 19 måneder».

3. Lov om verneplikt av 17 juli 1953 gir hjemmel for overføring av vernepliktige fra andre forsvarsgrener til bl a Heimevernet. Vernepliktslovens paragraf 38 har følgende ordlyd:

«Enhver vernepliktig kan uten hensyn til eget ønske overføres til annen rulleførende enhet i eller utenfor den forsvarsgren han opprinnelig er utskrevet til. Etter søknad kan han overføres når vektige velferdsgrunner foreligger og tjenestlige hensyn ikke er til hinder for det.

Overføring som ikke er bestemt av departementet må godkjennes av utskrivningsmyndighetene. For øvrig gir Kongen nærmere regler.»

4. I det etterfølgende vil Heimevernsstaben begrense seg til å gi en best mulig redegjørelse for de lover, regler og bestemmelser som regulerer beregningen av din tjeneste i Heimevernet.

4.1 I samsvar med HV-lovens paragraf 4 pålegges alt personell som overføres Heimevernet en HV-plikt til og med det år de fyller 55 år, men blir ikke pålagt tjenesteplikt i fred utover vernepliktig alder (44 år).

4.2 Stortinget fastsetter, også gjennom St prp nr 1, lengden på den årlige tjenesteplikt for HV-personell i fred. Dette er i samsvar med HV-lovens paragraf 10. St prp nr 1 1989-90 side 142 pkt H har følgende ordlyd:

«At tjenestetiden i Heimevernet i tiden 1 januar 31 desember 1990 fastsettes til inntil 50 timers fritidsøvinger eller inntil 6 dagers sammenhengende tjeneste. Befal og spesialister kan dessuten gis inntil 3 dagers befalsøvinger i tilknytning til årets øvinger. Hvor det av utdanningsmessige eller andre grunner er nødvendig med kombinasjon av sammenhengende øvinger og fritidsøvinger kan dette finne sted innenfor rammen av den årlige tjenesteplikt.

Heimevernspersonell som pr 1 januar 1990 står til rest med pliktig tjeneste og som selv har forårsaket denne utsettelse, kan kalles inn til sammenhengende tjeneste av inntil 6 dagers varighet. Denne tjeneste kommer i tillegg til forannevnte tjenestetid. Dessuten kan heimevernsppliktige i vernepliktig alder kalles inn til slik tjeneste som er hjemlet etter paragraf 12 i lov om Heimevernet i samvar med departementets budsjettforslag for terminen 1990.»

5. Fremgangsmåten for beregning og godskriving av utført tjeneste i Heimevernet er hjemlet i HV-lovens paragraf 23 og nøye regulert i henhold til bestemmelser fastsatt av Forsvarsdepartementet i skriv av 16 nov 1968 og er å finne i Tj 20-2-1 «Instrukser og bestemmelser for Heimevernet» (IBHV), pkt 523-2. Men for oversiktens skyld finner HVST det riktig å ta med i dette skriv de avsnitt som berører denne sak.

5.1 All utført tjeneste i Heimevernet godskrives i utført antall dager.

Førstegangstjeneste blir omregnet til antall dager slik:

- 12 mndr tjenesteplikt/utført tj
tilsv 365 dg
- 15 mndr tjenesteplikt/utført tj
tilsv 455 dg
- 18 mndr tjenesteplikt/utført tj
tilsv 545 dg
- 19 mndr tjenesteplikt/utført tj
tilsv 575 dg

5.2 Forsvarsdepartementet har fastsatt følgende bestemmelser for godkjenning og omregning av førstegangstjenesten:

5.2.1 For personell overført Heimevernet før 6. juni 1969:

- i de tilfeller hvor mannskaperne er dimmittert noe dager før den fastsatte dimisjonsdato ved førstegangstjeneste eller repetisjonsøvelser, men hvor

vedkommende forsvarsgren har godkjent tjenesten som fullført førstegangstjeneste/repetisjonsøvelse, må den fastsatte tjenestetid godskrives mannskapet fullt ut.

- 5.2.2 For personell overført Heimevernet etter 6 juni 1969 har FD den 12 oktober 1971 fastsatt:

«i de tilfeller hvor mannskapene er dimittert noen dager før den fastsatte dimisjonsdato ved førstegangstjeneste eller repetisjonsøvelser, blir den faktiske utført tjeneste å godskrive ved overføring av mannskapene til Heimevernet selv om vedkommende forsvarsgren har godkjent tjenesten som fullført førstegangstjeneste/repetisjonsøvelse.»

- 5.3 Uttrykket «noen dager» er av FD i desember 1973 definert slik:

«Bestemmelsene i pkt a) i Forsvarsdepartementets skriv av 16 november 1968 ble gitt i påvente av Justis- og politidepartementets uttalelse, og hadde til hensikt å regulere forholdet inntil denne uttalelsen forelå.»

Uttrykket «noen dager» er anvendt i vanlig språkbruk.

Ut fra rimelighetshensyn kan imidlertid Forsvarsdepartementet gå med på at mannskaper som er overført til Heimevernet før 6 juni 1969, kan få fratrukket sin pliktige tjeneste i Heimevernet inntil 14 dager (totalt) av fastsatt førstegangstjeneste og repetisjonsøvelser som ikke faktisk er utført.

6. Tjenesteplikten i Heimevernet utføres i samsvar med HV-lovens paragraf 10 enten som fritidsøvelser eller som sammenhengende tjeneste.

Beregning og godskriving av øvelsestid skjer i samsvar med HV-lovens paragraf 23, fastsatt av Forsvarsdepartementet i skriv av 22 feb 1967 og definert i IBHV pkt 523-2 slik:

6.1 Beregning av øvelsestid

Reglene for beregning av øvelsestid i Heimevernet er fastsatt ut fra to beregningsmåter:

- Fritidsøvelser
- Sammenhengende øvelser

Disse begrepene er definert slik:

6.1.1 Fritidsøvelser

Fritidsøvelser er HV-tjeneste som utføres utenfor ordinær arbeidstid (kvelds- eller weekend - tjeneste) og som ikke overstiger 8 timer pr innkalling. Under slike øvelser anføres antallet timer og ved beregning av tjenestetiden omregnes den utførte tjeneste til dager à 8 timer.

6.1.2 Sammenhengende øvelser

Sammenhengende øvelser er HV-tjeneste som strekker seg over mer enn EN dag og inntil det maksimale som

Stortinget årlig bestemmer. I den sammenhengende øvelsen vil det normalt inngå også tjeneste på fritiden.

Under slike øvelser beregnes tjenestetiden som dager uten hensyn til den faktiske daglige tjeneste.

- 6.2 Beregning av øvelsestid er av FD 22 februar 1967 fastsatt slik:

6.2.1 Fritidsøvelser

Her anføres det antall timer øvelsen varer. Ved omregning til avtjent tjeneste omregnes timer til dager, ved at 8 timer fritidsøvelser er lik EN øvelsesdag (HV-lovens paragraf 23).

6.2.2 Sammenhengende øvelser

Under sammenhengende øvelser beregnes antall øvelsesdager. En øvelsesdag er normalt 8 timer. Kveldstjeneste mellom TO øvelsesdager kommer i tillegg og beregnes ikke som tilleggstimer.

- 6.2.3 Kombinasjon av sammenhengende øvelser og fritidsøvelser. Her føres den sammenhengende tjeneste som dager. De resterende tjenstedager omregnes til timer fritidsøvelse. En øvelsesdag er lik 8 timer.

- 6.3 Som godkjent tjeneste regnes kun den tid som medgår til effektiv utdanning og øvelse.

6.3.1 Reise til og fra fremmøtested, matpauser, overnatting, osv regnes ikke som øvelse. Det samme gjelder tjeneste i samsvar med HV-lovens paragraf 13 som angår ettersøking, avverging eller begrensnig av naturkatastrofer ol, samt øvelse og trening for, og deltakelse i konkurranser.

6.3.2 For deltakelse i HVs og SHVs landskonkurranser gjelder dog at reiseledere og deltakere får godskrevet TRE - 3 dager som utført pliktig tjeneste vedkommende år, jfr 631-3.

7. Godskriving av utført tjeneste i Heimevernet

7.1 Følgende fremgangsmåte er av FD 22 februar 1967 fastsatt for godskriving av utført tjeneste i Heimevernet:

7.1.1 Sammenhengende øvelser:

- antall dager anføres

7.1.2 Fritidsøvelser:

- antall timer anføres. Ved beregning av maksimal utført tjeneste omregnes antall utført tjenestetimer til dager à 8 timer. (HV-lovens paragraf 23).

7.1.3 Kombinasjonen sammenhengende øvelser/fritidsøvelser:

- her nyttes en kombinasjon av de fremgangsmåter som er anført under sammenhengende øvelser anføres. Gjenstående dager omregnes til timer, 1 dag = 8 timer.

Eksempel: Har en HV-mann utført 3 dagers sammenhengende øvelser, står han til rest med inntil 24 timer (3x8) som kan utføres som fritidsøvelse.

- 7.2 For HV-tjeneste utført før 1 januar 1967 godskrives 50 timer som 1 uke, lik 7 dager (FD, 24 april 1961)
- 7.3 For HV-tjeneste utført etter 1 januar 1967 godskrives den faktiske tjeneste (FD 22 februar 1967).
8. Som det fremgår av det forannevnte er den øvre grense for den årlige tjenesteplikt 50 timers fritidsøvelser eller inntil 6 dagers sammenhengende tjeneste. Befal og spesialister kan dessuten gis inntil 3 dagers befalsøvelser i tilknytning til årets øvelse.

Ved overføring til Heimevernet, når rulleførende enheter skal beregne ca antall år HV-personell skal stå i kadrene og som beregningsgrunnlag for den årlige tjenesteplikt, nyttes det tak Stortinget har satt for den årlige tjenesteplikt. En får derfor en formel slik:

$$x \text{ antall dagers resttjeneste} = \frac{\text{antall år}}{6}$$

Av Deres skriv fremgår det at De har 15 mnds førstegangstjeneste i Sjøforsvaret. Dette godskrives ved full førstegangstjeneste som 455 dg (jfr pkt 5.1).

Ved overføring til Heimevernet sto De da til rest med 120 dager. Omregnet til antall års tjenesteplikt i Heimevernet blir dette 20 års pliktig tjeneste (120:6).

9. Overføringer til Heimevernet og den årlige pliktige HV-tjeneste henger sammen med vår lovfestede vernepliktsordning og de årlige stortingsvedtak om tjenestetid som Heimevernet naturlig nok ikke har noen innvirkning på. Alle overføringer til Heimevernet styres av Generalkrigskommisariatet gjennom de respektive Krigskommisariat. En eventuell anke, som gjelder overføringer til Heimevernet må stiles til eget krigskommisariat (KKA) og sendes tjenestevei gjennom egen rulleførende enhet (HV-04).»

Etter denne redegjørelse informerte Ombudsmannen klageren om hans rett til å bringe saker inn for nøytral bedømmelse hos Ombudsmannen dersom han skulle mene seg behandlet i strid med gjeldende regler.

Ombudsmannen har senere ikke hørt noe fra klageren.

Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering.

I denne gruppe er i år behandlet 14 saker. De fleste sakene gjelder klage over avslag på søknad om overføring til tjenestested nærmere hjemmet, eller søknad om overføring til HV-tjeneste av velferdsgrunner. I seks av klagetilfellene er avgjørelsen endret i favør av klageren.

Gjennom sin saksbehandling av denne type saker blir Ombudsmannen fra tid til annen kjent med at enkelte etter å ha mottatt avslag på søknad om å få utføre militærtjenesten

nær hjemstedet, søker seg overført til siviltjeneste (militærnekting).

En vernepliktig klaget til Ombudsmann etter å ha mottatt avslag på en søknad om overføring til tjenestested nær hjemmet. Klageren var skuffet over avslaget og mente at Forsvarets saksbehandling var preget av en «arrogant holdning».

Om sin situasjon forklarte mannskapet at han var beordret til tjeneste ved en avdeling i Nord-Norge ca 1100 km hjemmefra. Som overføringsgrunn oppga klageren at hans nærvær i hjemmet var nødvendig da hans foreldre drev selvstendig gårdsdrift basert på sauehold og bærproduksjon. Det dyrkede gårdsareal var oppgitt til ca 24 dekar. Det ble gjort gjeldende at hans far var delvis ufør og derfor hadde vanskeligheter med å utføre alt arbeid på gården. Hans mor var svært opptatt med tilsyn av bestemoren.

Klageren hevdet at det var et særlig behov for hans bistand i forbindelse med saueklipping og slakting. Fra landbrukskontoret forelå bekreftelse på at de gitte opplysninger var riktige.

Med sikte på nærmere å få belyst hvilke arbeidsoppgaver som krevde hans jevnlige bistand på gården, anmodet Ombudsmannen om ytterligere opplysninger med nødvendig dokumentasjon. I påvente av slike opplysninger er saken stilles i bero.

En vernepliktig ønsket Ombudsmannens bistand i forbindelse med sin søknad om overføring til tjenestested nærmere hjemmet på Sør-Vestlandet. Klageren som var i tjeneste som kanonmann ved en avdeling i Nord-Norge, hadde søkt om overføring for å kunne opprettholde nærmere kontakt med sin nervesyke far. Blant dokumentene forelå en uttalelse fra lege som bekreftet at faren ved flere anledninger hadde vært innlagt ved psykiatrisk avdeling i sykehus. Det ble videre opplyst at faren pga sine helseplager var avhengig av kontakten med sin sønn og at farens leveste etter skilsmisse var blitt noe «uregelmessig».

Overføringene var blitt avslått, men de militære myndigheter hadde anbefalt avdelingen å vise velvilje med hensyn til permisjoner etter begrunnet søknad fra mannskapet.

Da Ombudsmannen ble involvert i saken gjensto ca 6 uker av førstegangstjenesten. Under drøftingen av saken mellom Sjøforsvarsstaben og Ombudsmannens kontor fant staben å ville innrømme klageren tidligere dimisjon og permittering for den resterende del av førstegangstjenesten. Klageren var tilfreds

med en slik løsning og frafalt derfor overføringssaken.

En vernepliktig hadde forgjeves søkt om overføring fra sitt tjenestested i Nord-Norge til en avdeling nærmere hjemstedet på Vestlandet. Heller ikke en anke til Forsvarets overkommando hadde ført frem.

Om sine grunner for å ønske overføring skrev klageren slik til Ombudsmannen:

«Min mor, som er enke, er plaget av dårlig rygg og er derfor i enkelte perioder sengeliggende. Når det er som værst, er hun helt avhengig av andre. En avtjening av verneplikten nær hjemstedet ville derfor være en fordel, da hun trenger hjelp til alt tungt arbeid.

En annen, vel så viktig faktor er at undertegnede ikke nytter alkohol og ikke røyker, føler ansvar når en oppgave blir gitt, og prøver å løse den på best mulig måte. Det virker derfor uakseptabelt at jeg må vaske for folk som gjør hverdagen tyngre for meg, enn det den i utgangspunktet er. Jeg «må» tilbringe min fritid med folk som vekker meg om natten når de kommer fulle fra byen, og som ellers forsurer tilværelsen. Når jeg i tillegg er her, plassert av folk jeg aldri har møtt, satt til å lystre befal som også nytter alkohol ofte, og som jeg derfor har vanskelig for å respektere fullt ut.»

Han klaget også over at de svar han hadde mottatt fra militært hold syntes standardisert og derfor preget av overfladisk saksbehandling. Foruten hans egen saksfremstilling fulgte ingen saksdokumenter med klagerens henvendelse.

Som en foreløpig reaksjon skrev Ombudsmannen bl a slik til klageren:

«Etter bestemmelsene skal hver enkelt søknad bli skjønnsmessig vurdert med hensyn til om behovet for overføring er av vesentlig eller avgjørende betydning for den vernepliktiges livsgrunnlag eller velferd, herunder vedværende alvorlig sykdom i hjemmet. Mannskapets begrunnelse må så vidt mulig være dokumentert, f eks med legeattest, bekreftelse fra sosialkontor om hvorfor det spesielt er mannskapets bistand som er nødvendig hjemme etc.

Idet jeg ikke har mottatt noen saksdokumenter vedrørende Deres søknad har jeg med henvisning til det ovenstående intet grunnlag for å kunne bedømme Deres klage.

For min vurdering av saken bes De søke sakens relevante omstendigheter vedrørende overføringsbehovet bedre belyst, samt oversende samtlige saksdokumenter til vårt kontor.

Saken blir å stille i bero inntil vi hører nærmere fra Dem.»

Klageren har senere ikke latt høre fra seg.

En vernepliktig var meddelt avslag på sin søknad om overføring til HV, subsidiært overføring til tjenestested nærmere hjemmet.

Klageren hadde begrunnet sin søknad med at han som ansatt i sin fars optikerforretning var påført et særlig ansvar for forretningsvirksomheten etter at faren var blitt sykemeldt, angivelig som følge av stort arbeidspress.

Til tross for at saken tidligere var blitt behandlet av Hærstaben, fant Ombudsmannen etter omstendighetene likevel å ville anbefale fornyet behandling av saken. Ombudsmannen skrev bl a slik til HST

«Ovennevnte mannskap har telefonisk og i brev av 30 f m bedt om min bistand vedrørende søknad om overføring til HV, subsidiært overføring til tjeneste nærmere hjemstedet. Ordinær dimisjonsdato er oppgitt til ca primo okt 90.

Når det gjelder klagerens prinsipale søknad om overføring til annen rulleførende enhet, HV, kan det ikke sees om denne er behandlet av GKK, BUV Del III pkt 5.2.2.6. Den subsidiære søknaden om overføring til et tjenestested i nærheten av hjemstedet sees begrunnet med familiebedriftens avhengighet av klageren og dermed oppståtte problemer som følge av hans fravær under førstegangstjenesten.

Klageren har bl a fremhvet at han er firmaets eneste som har adgang til å utføre optikeroppgaver når faren er sykmeldt eller ikke maktet å utføre alle de nødvendige oppgavene.»

Ombudsmannens henvendelse ble besvart slik:

«Forsvarets overkommando/Hærstaben viser til Ombudsmannens henvendelse hvor HST anbefales å vurdere saken på nytt.

Soldaten som avtjener førstegangstjenesten i Hæren kan søke om overføring til Heimevernet etter bestemmelse i BPH 3-21, pkt 13 e.

Vurdering av denne saken sees opp mot bestemmelsene i BPH 3-21. Her berettiger en søknad overføring dersom den har avgjørende betydning for den vernepliktiges livsgrunnlag eller personlige velferd, herunder soldatens fremtidige økonomi.

NN er i en vanskelig situasjon på grunn av den store arbeidsmengden i farens firma, som har resultert i sykmelding for faren. Som ansatt er NN avhengig av at firmaet består for å beholde jobben, og en mulig nedleggelse av firmaet vil ha en avgjørende betydning for hans fremtid. Det er imidlertid ikke dokumentert at firmaet trues av en mulig konkurs, og at soldatens økonomiske fremtidsutsikter dermed står i fare.

Nedleggelse av farens tidligere firma som en påstått følge av innkalling til repetisjonsøvelse er saken uvedkommende og kommenteres ikke.

På bakgrunn av ovenstående drøfting har HST fremdeles det syn på saken som er gitt i vårt svar av 24 april 1990. Hvis nye avgjørende momenter kommer til, som for eksempel dokumentasjon som viser at bedriftens økonomi og eksistens er truet, kan saken etter Hærstabens syn hjemle tjenesteplassering i nærheten av hjemmet.»

Etter dette skrev Ombudsmannen slik til klageren:

«FO/HST har på nytt vurdert saken, idet jeg viser til vedlagte kopi av brev fra HST av 15 d m.

Jeg har bl a notert meg HSTs uttalelse under brevets pkt 6, hvor det bl a opplyses:

«Hvis nye avgjørende momenter kommer til, som for eksempel dokumentasjon som viser at bedriftens økonomi og eksistens er truet, kan saken etter Hærstabens syn hjemle tjenesteplassering i nærheten av hjemmet.»

Med hensyn til bedriftens økonomi etc har De adgang til å fremlegge eventuelle supplerende opplysninger i dokumentert stand.

Saken stilles i bero ved vårt kontor i påvente av Deres svar.»

Noe ytterligere foreligger ikke i sakens anledning.

En vernepliktig hadde under rekruttperioden søkt om beordring til et nærmere angitt tjenestested i nærheten av sitt hjem i Oslo-området. Søknaden var imidlertid avslått og klageren beordret til tjeneste i Nord-Norge. Ombudsmannen ble anmodet om bistand og klageren beskrev sin sak slik:

I Mai i år ble jeg ansatt hos NN i Oslo. Denne jobben bestod i ajourføring av bedriftens EDB-programmer. For å kunne utføre denne jobben, er man avhengig av å holde seg ajour med nye varer, kunder og leverandører.

Et av kravene til denne jobben var at søkere hadde avtjent førstegangstjenesten. Dette tilsa at jeg egentlig var ukvalifisert til å få denne jobben, men pga min utdanning og interesse for EDB ble jeg ansatt på et premiss. Jeg må klare å få jobbet minimum 1-3 helger pr. mnd. Dette står i ansettelseskontrakten jeg inngikk med arbeidsgiver. Jeg vet dette er harde krav til en ansettelseskontrakt, men det var eneste mulighet for at jeg skulle få denne jobben.

Dersom jeg kan innfri kravene til denne kontrakten blir jeg fast ansatt, samt får videre opplæring/utdanning innen EDB i form av kurser. Kan jeg ikke oppfylle kravene i ansettelseskontrakten, vil jeg miste jobben. Dette fordi jeg ikke er ansatt som fast ansatt pga at jeg ikke oppfylte alle kravene til ansettelse. Arbeidsgiver må ha en som kan ajourføre systemet regelmessig. Denne jobben passer meg utmerket da jeg har gått på Handel og Kontor med grunnfag EDB, og tok eksamen våren -89. Jobben er for meg meget interessant og utfordrende, samt at det er et meget godt miljø på arbeidsplassen. Jeg har tidligere hatt ekstrajobb som sjåfør/lagerarbeider i Oslo, og håper å slippe denne form for arbeide da jeg ikke trivdes med dette.

Derfor håper jeg anken blir tatt i betraktning, også med tanke på dagens arbeidsmarked. Jeg ønsker derfor å tjenestegjøre på Østlandet eller i Oslo-området, slik at jeg kan få beholde jobben etter endt førstegangstjeneste.»

Etter å ha innhentet nødvendige opplysninger og saksdokumenter herunder også drøftet saken med klageren, sendte Ombudsmannen følgende avsluttende brev til klageren:

«Med henvisning til telefonsamtale den 2 dm har jeg som kjent mottatt Deres brev datert 5 f m, fremst i brev fra SSD datert 23 f m.

Ombudsmannens oppgave er på Stortingets vegne å foreta en nøytral vurdering i saker hvor militært personell måtte føle seg urettmessig behandlet av de ordinære forvaltningsmyndighetene.

Deres søknad om overføring sees begrunnet med en ansettelseskontrakt inngått med NN. Jeg vil imidlertid først minne om lov av 29 mai 1940, med forbud mot at arbeidere blir berøvet sin stilling på grunn av innkalling til militærtjeneste m v.

Etter Deres uttalelse i telefonsamtale den 2 dm legges imidlertid til grunn at det ikke er inngått en fast ansettelseskontrakt, men en kontrakt om arbeid i helger, med mulighet for inngåelse av et fast ansettelsesforhold. Etter samtalen legges videre til grunn at Deres mor er ansatt i samme firma, men uten å være daglig leder eller med eierinteresser i firmaet, idet Deres familie eier og driver en annen ...forretning.

Etter gjennomgåelse av sakens omstendigheter kan jeg ikke se noen grunn til å rette kritikk mot de militære myndigheters behandling av saken i relasjon til gjeldende bestemmelser og en så vidt mulig lik og rettferdig behandling av søkere med forskjellig behov for overføring.

På bakgrunn av det ovenstående ser jeg for min del ikke grunn til å foreta ytterligere tiltak i sakens anledning.»

Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr.

Det er behandlet to saker i denne gruppe i 1990. I begge sakene ble avgjørelsen endret til fordel for klageren.

En vernepliktig øvar meddelt avslag på sin søknad om erstatning for ødelagt og frastjalne sivile effekter og utstyr som han under et kursfravær, hadde overlatt til fartøyets varetakt. Klageren som ønsket Ombudsmannens snarlige medvirkning, opplyste at han var blitt beordret til en ukes opptaksprøver i Oslo med sikte på utdanning til redningsmann.

I forbindelse med dette fravær - hvis varighet på forhånd var usikker - hadde han avtalt å la sine militære og sivile effekter bli liggende ombord inntil nærmere beskjed ble gitt. Utstyret hadde han samlet og oppbevart i en stor skipssekk.

Etter at klageren var blitt opptatt som elev ved det angjeldende redningsmannskurs, anmodet han om å få tilsendt utstyret til sin hjemstedsadresse.

Nå viste det seg dessverre at skipssekken var blitt liggende under vann i to døgn. Under forsendelsen kom sekken på avveie. Da sek-

ken ca to måneder senere ble funnet uten navn og ulåst, var deler av innholdet forsvunnet. Etter dette hadde han fremmet et erstatningskrav overfor KV-fartøyets ansvarlige. Kravet var basert på tap av private studiebøker/materiell for ca kr. 1.700.- og sivil tøy/beledning for ca kr. 1.100,-.

Ombudsmannen tok saken opp med KV-skvadronen i et brev slik:

«Ovennevnte har telefonisk og i brev av 24 f m bedt meg vurdere ovennevnte sak vedr tyveri/skade på hans private effekter oppstått mens han var borte fra KV X, i forbindelse med opptaksprøve for redningsmannskurs. Saken ses for øvrig beskrevet i mannskapets brev til KV X av 20 jun d å.

Mannskapet ses bl a å vise til en garanti fra daværende intendant ved fartøyet, samt en avtale i apr d å om at mannskapets skipssekk skulle bli sendt til hans private adresse i NN.

Det ses hevdet at skipssekken hadde ligget to døgn under vann da den ble sendt til mannskapet, den 18 apr d å. Videre ses opplyst at sekken kom frem til mannskapet først etter at den var blitt funnet i Bodø den 15 jun d å, da uten navn eller lås.

Etter det som er opplyst kan det ikke ses om erstatningskravet, eventuelt spørsmål om billighetserstatning, er behandlet av rette avgjørelsesmyndighet, og evt sjøforsvarsstaben som antas å være rette ankeinstans.

Vedlagt følger de mottatte dokumenter, idet utfallet av sakens behandling, evt ankebehandling, bes vennligst meddelt meg for en evt videre behandling ved vårt kontor.»

Saken medførte en lengre korrespondanse mellom KV-skvadronen, involverte offiserer og overordnede myndigheter i Sjøforsvaret.

Etter denne grundige klarlegging av sakens faktiske omstendigheter meddelte Sjøforsvarsstaben sitt vedtak i saken overfor vedkommende KV-fartøy. Staben skrev bl a følgende:

«Sjøforsvarsstaben bekrefter med dette å ha mottatt ovennevnte ref vedrørende søknad om erstatning etter tyveri/skade på siv effekter for NN.

SST har vurdert saken og viser til bestemmelser i KtF avd I 1976 side 230-235 vedrørende billighetserstatning for tapte/skadede private effekter - menige/korporaler (tilsv) - hvor det bl a heter:

«.....Forsvaret har imidlertid fraskrevet seg ansvaret for tap og skade på slike (private) effekter og har således intet ansvar for slike effekter hvis de skades eller går tapt. Forsikring er et privat anliggende. Unntaksvis kan billighetserstatning tilstås for slike private effekter som soldaten har bruk for i tjenesten, og som skades eller tapes under tjenestegjøringen uten at dette kan bebreides ham dersom tapet/skaden ikke dekkes av forsikring.»

Videre heter det:

«...Erstatningsbeløpet berenses oppad til kr 3.000,- for det enkelte skadetilfelle.»

Til slutt:

«At effektene er tapt/skadet, og verdien av de tapte/skadede effekter i brukt tilstand, må behørig legitimeres og attesteres før utbetaling finner sted.»

SST er av den oppfatning at man her står overfor 2 separate tap/skadetilfeller:

Tap-/skadetilfelle 1: Oversvømmelse/vannskade

Tap-/skadetilfelle 2: Tyveri fra skipssekk

Til tap -/skadetilfelle 1 har SST følgende å bemerke: De nevnte effekter, bøker og papir mm, kan ikke sies å være ting UM NN hadde bruk for i tjenesten, og SST finner derfor ikke å kunne dekke dette tapet hverken helt eller delvis.

Når det gjelder tap-/skadetilfelle 2 anser SST at enkelte sivile klær/sko er nødvendig å medbringe når man er ombord for lange perioder uten å kunne reise hjem. Ettersom det synes godt gjort at UM NN selv ikke kan lastes for tapet og at effektene ble borte mens de var i Forsvarets forvaring, finner SST å kunne innvilge erstatning for de tapte klærne/sko med totalt kr 1.094,-.

For sitt vedkommende avsluttet Ombudsmannen saken med et brev til klageren hvor det bl a heter:

«Ved kopi av brev av 7 d m er jeg underrettet om at SST nå har innvilget Dem en erstatning på kr. 1.094,- for tapte private klær etter tyveri av skipssekk. Deres egne prisanslag sees å være lagt til grunn ved erstatningsutmålingen.

Deres krav om erstatning etter vannskade på private effekter sees imidlertid ikke innvilget. KV X antas å ville orientere Dem nærmere om stabens begrunnelse.

Etter de foreliggende opplysninger synes stabens avgjørelse å være truffet etter en korrekt forståelse av gjeldende regler. Dersom nye og vesentlige opplysninger i saken ikke skulle bli fremlagt anser jeg saken som avsluttet for mitt vedkommende.»

En vernepliktig var gjort erstatningsansvarlig for sin feltjakke som var blitt kassert etter en brannskade oppstått under tørking over teltovn. Den klagende korporal hadde avvist erstatningskravet som var fastsatt til 90 % av jakkens nyverdi, ved en anke til sin avdelingssjef. Etter dette ønsket han å bringe inn Ombudsmannen som en nøytral tredjepart i saken.

Klageren skrev bl a følgende i sitt brev til Ombudsmannen:

«Jeg ønsker fortsatt å anke på denne saken, fordi jeg står på mitt. Jeg har nå kommet ett godt stykke på vei med denne saken, men det virker ikke som at det er noen som helt har forstått hva jeg egentlig anker på. Men jeg skal prøve å gjøre et nytt forsøk. Det går ikke ut på om jeg hadde skyld i det eller ikke. Det

hele dreier seg om skadens størrelse og beløp. Størrelsen på skaden var etter min mening ikke stor nok til at den skulle bli kassert. Jeg har sett veldig mange eksempler på større skader enn det jeg fikk. Og de har rett og slett blitt sydd. Men jeg kan tenke meg årsaken til at den ble kassert. Jakken var nemlig veldig gammel og utslitt. Den var ikke etter min mening brukbar i det hele tatt.

Når det gjelder beløpet så måtte jeg betale 90 % av 723,- som kom seg på 650,-. Dette beløpet måtte jeg betale ifølge avdelingen. Jeg sendte så anken videre til DKen. Resultaten av den anken var at jeg måtte betale 50 % av de 723,-. Det skal da bli ca. 361,50. Jeg mener da fortsatt at dette er for mye. Hvis jakken ikke hadde blitt kassert, så ville ikke prisen bli så høy. Fordi da betaler man så stor prosent av jakken som er skadet, og det er ikke mye.»

Som det vil fremgå av klagerens saksfremstilling var tvistemålet knyttet til vurderingen av feltjakkens faktiske verdi på skadetidspunktet.

Imidlertid hadde øvingsavdelingen selv kommet i skade for å forspille bevis ved at jakken var blitt kassert.

Selve brannskaden var oppstått under en feltøvelse der korporalen sammen med andre soldater hadde hengt sine jakker til tørk over natten på midtstangen i lagsteltet. Klagerens jakke var dessverre blitt hengende så nær oven at brannskade oppsto.

Ombudsmannen drøftet saken med vedkommende distriktskommando og anmodet om en nærmere redegjørelse.

DKen hadde bl a følgende å meddele:

«I løpet av de siste årene har det vært dødsulykker i Hæren på grunn av teltbrann. En av brannårsakene er blant annet at tøy som henger nær varmekilder (primus, ovn) antennes, og at tøyet igjen antenner teltet. Så sent som i «Forsvarets Forum» nr 13/1990 ble det rapportert om en teltbrann hvor brannårsaken var antennelse av en feltbukse som hang til tørk.

Forsvaret ser naturlig nok meget alvorlig på slike tilfeller. Alle avdelinger i Hæren er derfor pålagt å undervise soldatene spesielt om sikkerhetsreglene. Som før nevnt hadde Skkp gjennomført leksjonen før første overnatting i telt, og ansvarlig instruktør tok særlig for seg korrekt adferd i lagstelt og dukte. I undervisningsprogrammet benevnes leksjonen «Sanitetstjeneste under vinterforhold, leksjon nr 3». Når det gjelder tørking i lagstelt heter det i leksjonsopplegget at tøy skal tørkes på snorer langs feltveggen i god avstand fra varmekilder. Dette pålegget brøt korp. NN.

Skkp/IØ X legger stor vekt på å etterleve bestemmelserverket og er meget bevisst betydningen av eksemplets makt overfor elevene. DKen har ingen grunn til å tro at kompaniet ikke følger opp sikkerhetsbestemmelsene i praksis.

Standarden på feltjakkene ved Skkp/IØ er meget høy. Angjeldende jakke ble imidlertid

destruert ved en feiltakelse. DKen lot derfor tvilen komme korporalen til gode, og satte ned erstatningsbeløpet til laveste sats (50 % av gjeldende pris i HFK 10-2). Jakker med lavere verdi skal inndras og kasseres iht instruks.

Da saken har viktige, prinsipielle sider rådførte DKen seg muntlig med sjef Intendanturforvaltningskontoret ved Hærens forsyningskommando. Etter råd fra ham velger DKen derfor å opprettholde erstatningskravet mot korp NN.»

Denne redegjørelse ble besvart slik av Ombudsmannen:

«Etter det som er opplyst antas saken å kunne relatere seg til spørsmål av disiplinær karakter, foruten spørsmålet om illeggelse av økonomisk erstatningsplikt og fastsettelse av erstatningsbeløp. Saken antas for min del å relatere seg til den økonomiske delen.

Klageren sees primært å rette oppmerksomheten mot selve feltjakkens stand før og etter skadetilfellet, og således ikke vedrørende uaktsomhetsvurderingen med hensyn til hans handling. Det sees således hevdet at jakken var gammel og utslitt, og burde vært kassert uansett det inntrufne skadetilfellet. Han sees imidlertid å mene at den spesielle brannskaden kunne blitt reparert.

Sakens bevisgjensstand gjelder således selve jakkens faktiske verdi på skadedagen, med hensyn til den verdireduksjonen som ble påført ved den spesielle skaden.

Imidlertid sees opplyst at jakken ved en inkurie av Forsvaret er blitt destruert slik at en vurdering av selve jakken er nå ikke lenger mulig. Denne etterfølgende uheldige omstendighet, hvor en part selv forspiller det vesentligste bevis, etter at klageren har fremmet en anke, stiller saken etter min mening i en noe spesiell stilling.

På bakgrunn av det ovenstående vil jeg anbefale DKen om å overveie en evt fornyet vurdering, eventuelt fremme saken til høyere instans for avgjørelse.»

Distriktskommandoen etterkom anmodningen om fornyet behandling av saken, hvor etter følgende avgjørelse ble meddelt Ombudsmannen:

«Distriktskommando Y viser til Deres skriv av 23 aug 1990 om anke over økonomisk erstatningskrav fra korp N.N. Avdelingen har merket seg at påklagingen til Ombudsmannen for Forsvaret nå kun ser ut til å dreie seg om fastsettelse av erstatningsbeløpet, ikke erstatningsplikten.

For DKen har det vært avgjørende å få gjenomslag for soldatens personlige erstatningsplikt ved forsettlige og/eller uaktsomme handlinger som forvolder skade på Forsvarets materiell. Det er særlig viktig at befal ikke får sitte igjen med et inntrykk av at uaktsomhet av denne type kan passere som «uhell», (jfr korporalens anke til IØ X av 30 mar 90 og til DKY, udatert).

DKY er enig med Ombudsmannen i at saken er spesiell på grunn av at beviset (jakken) ble forspilt av avdelingen etter at anken var fremkommet. Dette kan være egnet til å stille

Forsvarets økonomiske krav i et noe uheldig lys. DKY avskriver derfor jakken uten at krav om økonomisk erstatning fremmes.»

Klageren ble deretter varslet om det utfall saken nå hadde fått.

Forlegningsforhold

Det er behandlet 4 klagesaker i denne gruppe, hvorav en fra tidligere år.

En flysoldat klaget til Ombudsmannen etter å ha fått avslag på sin søknad om hjemmeboerstatus. Soldaten hadde søkt om formell hjemmeboerstatus, for derved å kunne få dekket reiseutgifter mellom hjem og tjenestested.

Kravet om hjemmeboerstatus var begrunnet med at klageren noen år tidligere hadde vært utsatt for en ulykke og herunder pådratt seg en ryggskade. På grunn av skaden hadde han skaffet seg vannseng som han mente å ha et helsemessig behov for å ligge på. Om de helsemessige sider ved saken forelå tre le-geuttalelser hvorav den siste og mest spesifiserte hadde følgende konklusjon: «Medisinsk sett intet absolutt grunnlag for å ligge hjemme.»

Klageren viste imidlertid til at han av sin rulleførende avdeling – vedkommende hovedflystasjon – var blitt tjenesteplassert med sikte på at hjemmeboerstatus kunne innvilges. Klagerens tjenestested, Y flystasjon, hadde imidlertid kommet til at det i dette tilfelle ikke forelå tilstrekkelig grunnlag for å innvilge soldaten hjemmeboerstatus, selv om klageren rent faktisk – på eget initiativ – overnattet i sitt hjem. Til transporten mellom hjem og tjenestested, 46 km, benyttet han sin private bil.

Ombudsmannen skrev slik til soldatens tjenestested:

«Ovennevnte mannskap har i brev av 4 ds bedt om min bistand vedr søknad om hjemmeboerstatus for den tiden han har tjenestegjort ved X flystasjon. Behovet for å bo hjemme sees medisinsk begrunnet, og det sees anført at mannskapet faktisk har bodd hjemme.

Når det gjelder spørsmålet om refusjon av reiseutgifter til hjemmet (ca 30–40km), sees X flystasjon i brev av 30 mai d å å opplyse at flysoldatens begrunnelse ikke er funnet tilstrekkelig tungtveiende for tilståelse av reiseutgifter i henhold til FR del 1 pkt 5.8.2. Eventuell foretatt vurdering etter pkt 5.8.3 med bestemte satser for utskrevne som uten spesiell grunn gis adgang til å bo privat kan ikke sees kommentert i de foreliggende dokumentene. Hvorvidt det er vurdert om flysoldaten kan oppfylle vilkår for tilståelse av tillegg for kost og/eller kvarter etter bestemmelsen i FR del I pkt. 1.2 kan heller ikke sees kommentert.

I brev fra Y hflystn dat 4 sep d å sees bl a opplyst at fordelingen av mannskapet til X flystn var tjenstlig begrunnet, samt at det var forutsatt at han skulle få anledning til å bo

hjemme. Hovedflystasjonen sees forøvrig å ha sterkt anbefalt innvilgelse av hjemmeboerstatus.

På bakgrunn av opprettholdt avslag på søknaden om hjemmeboerstatus sees opplyst at flysoldaten nå er overført til tjenestested nærmest hjemmet. Overføringen kan ikke sees tjenstlig begrunnet.

Forsvarets overkommando antas å være rette klageinstans etter flystasjonens avgjørelser i henhold til FR del I pkt 9.4, jfr forvaltningslovens kap VI. Med hensyn til FR del I pkt 5.8.2 sees forøvrig i de utfyllende kommentarer til bestemmelsen at tvilstilfelle kan forelegges Forsvarsdepartementet.

Det kan imidlertid ikke sees om flysoldaten er gjort kjent med den ordinære klageadgang. Sakens dokumenter vedlegges, idet X flystn vennligst bes avgi en uttalelse for min nærmere vurdering av saken.»

Flystasjonen svarte slik:

«Menig NN har tjenestegjort ved velferdsavdelingen/X flystasjon i tiden 3 jan 89–15 okt 89. Han ble overført Lstn m v f 16 okt 89.

Soldaten søkte 16 mai 89 om hjemmeboerstatus for å kunne benytte sin egen vannseng, og begrunnet dette med ryggplager. Han var av den oppfatning at hans ryggproblemer ble forsterket ved at han benyttet forlegningen ved X flystasjon.

Tht FR del I pkt. 5.8.2 kan utskrevne uten spesiell grunn gis adgang til å bo privat. I denne forbindelse skal bl a forlegnings- og forpleiningsforholdene vurderes, jfr FR del I, pkt. 1–2. Ved X flystasjon har det vært tilfredsstillende forlegnings- og forpleiningskapasitet for vernepliktige mannskaper, slik at flystasjonen heller ikke har funnet det riktig å påføre Forsvaret ekstra reiseutgifter og boutgifter. Det har derfor blitt gjennomført en restriktiv praksis, og kun strengt nødvendige velferdsårsaker har medført innvilgelse av hjemmeboerstatus. I denne forbindelse har også reisestrekning vært vurdert. Når soldaten i sin anmodning om bistand fra Ombudsmannen anfører at reisestrekningen er ca 30–40 km en vei, er dette ikke helt korrekt. Avstanden er iht rutebok for Norge 46 km. X flystasjon vurderte denne avstanden så vidt stor at hjemmeboerstatus ikke kunne innvilges av tjenstlige årsaker.

Soldaten anket stasjonens avgjørelse av 30 mai 89. Denne anken ble forelagt sjef sanitetsgruppen/X flystasjon. Han skriver i sin anmerkning at det ikke er medisinsk grunnlag for å innvilge hjemmeboerstatus for at soldaten skal kunne ligge hjemme. I denne sammenheng ble også kjøretiden vurdert opp mot den belastning denne ville være sett i forhold til soldatens ryggplager.

Soldatens anke ble behandlet av sjef X flystasjon 14 juni 89. Stasjonssjefen opprettholdt tidligere avgjørelse i saken. X flystasjon innser at korrekt klageinstans etter FR del I, pkt 9.4 er Forsvarets overkommando og ikke sjef X flystasjon. Denne misforståelsen er bakgrunnen for at soldaten ikke er blitt orientert om sine ankemuligheter.

Menig NN tok opp saken på nytt 13 jul 89. Denne søknaden sammen med søknad datert 7 sep 89, oppfattet X flystasjon som søknad om overføring til et tjenestested i Trondheim. Søknaden ble forelagt rulleførende avdeling

med anbefaling om overføring. Det er derfor riktig som Ombudsmannen anfører at overføringen ikke er tjenestlig begrunnet, men er foretatt med bakgrunn i soldatens egen søknad om overføring.»

I samsvar med klagerens ønske fant Ombudsmannen å ville innhente uttalelse fra Luftforsvarsstaben som korrekt ankeinstans. Ombudsmannen skrev bl a følgende:

«X flystn har ikke funnet soldatens begrunnelse for søknaden tilstrekkelig tungtveiende, bl a med henvisning til at det medisinsk sett er intet absolutt grunnlag for å ligge hjemme. I brev fra X flystn til Y hflystn den 27 jul d å sees imidlertid anmodet om vurdering av overføring til Trondheimsområdet.

Y hflystn sees i brev av 4 sep d å å ville sterkt anbefale innvilgelse av hjemmeboerstatus, og samtidig sees mannskapet meddelt at han selv må søke overføring til tjenestested i Trondheim dersom hjemmeboerstatus ikke skulle bli innvilget.

På bakgrunn av fortsatt avslag på søknaden om hjemmeboerstatus er soldaten etter søknad, i samsvar med nevnte veiledning, blitt overført til tjeneste i Trondheim. Overføringen forutsettes således ikke å være tjenestlig begrunnet.

Jeg har forelagt saken til uttalelse for X flystn i brev datert 18 okt d å, hvorefter flystasjonen har redegjort for saken i brev av 27 okt d å.

Idet saken ikke synes å være behandlet av rette ordinære klageinstans anses det riktig å fremme saken til behandling i LST. LSTs avgjørelse bes vennligst meddelt meg, hvorefter saken eventuelt vil bli tatt opp til nærmere vurdering ved vårt kontor. Saksdokumentene vedlegges og bes returnert med Deres uttalelse.»

Fra staben innløp følgende redegjørelse:

«Generelle betraktninger

2. Generelt er LST enig med X flystasjon i at det skal føres en restriktiv praksis vedrørende innvilgelse av hjemmeboerstatus. Hovedregelen er at soldatene forlegges/forpleies ved avdelingene. X flystasjon har i sin redegjørelse til Ombudsmannen kommentert det økonomiske aspekt, og nevnt et par ytterligere forhold som LST vil kommentere:
 - tjenestetiden er i Forsvarssjefens direktiv for førstegangstjenesten fastsatt til 42½ time pr uke i gjennomsnitt. I tillegg kommer vakt, beredskap, øvelser, indretjeneste, materiellskjøtsel ol.
 - Normalt vil det derfor være elementer av soldatopplæring i tjenesten utover en ren «halv åtte – halv firestilling i fredsoppsetningen.
 - tilstrebning mot lik belastning/tjenesteforhold for soldatene under verneplikten.

Mange forhold i Forsvaret, bl a ulik tjeneste og store avstander, vanskeliggjør denne målsettingen. Andre forhold kan derimot gjøres tilnærmet like.

3. Forsvaret tar i bruk en rekke virkemidler for å tilrettelegge tjenesten for vernepliktige som av sosiale, økonomiske oa årsaker er i en spesielt vanskelig situasjon. Hjemmeboerstatus er et virkemiddel som bl a tas i bruk når tungtveiende sosialmedisinske årsaker i familien gjør dette nødvendig. Det kan også tenkes å dekke forhold vedrørende den enkelte soldat, selv om han medisinsk er ansett for å være skikket for militærtjeneste.
4. Reglene er nå samlet i «Retningslinjer for personell med hjemmeboerstatus» i KtF avd I, nr 4/1989.

Klagerens forhold

5. I den foreliggende saken har soldaten søkt om hjemmeboerstatus for å kunne benytte sin egen vannseng. Han begrunner behovet for dette med ryggplager etter en tidligere skade. Søknaden/anken er etterhvert vedlagt 3 legeuttalelser. Felles for uttalelsene synes å være at de er tilbakeholdne med på et medisinsk/faglig grunnlag å anbefale verdien/behovet for soldatens eget behandlingsopplegg. Den siste legeuttalelsen, hvor en forutsetter tilgang til alle saksdokumenter og soldatens medisinske journal, lyder: «Medisinsk sett intet absolutt grunnlag for å ligge hjemme.» I denne forbindelse synes den totale situasjonen å være vurdert.
6. På bakgrunn av ovenstående finner ikke LST grunnlag for å overprøve den vurdering/endre den avgjørelse som X flystasjon har foretatt i denne saken.
7. Når soldaten, tiltross for avslag på søknad om hjemmeboerstatus, likevel velger å reise hjem på den generelle nattpermisjon, må utgifter i denne forbindelse bæres av han selv. Det er uheldig at han av Y hovedflystasjon er forespeilet å kunne bo hjemme, men han må likevel forholde seg til avgjørelser tatt av den avdeling han tjenestegjør ved.

Bruk av Fredsregulativet

8. I skriv fra X flystasjon, og fra Ombudsmannen, er det vist til bl a FR Del I, pkt 5.8.3 på en måte som synes å tolke pktet som en hjemmel for hjemmeboerstatus i seg selv. Dette er etter LSTs mening ikke riktig. Bestemmelsen antas å regulere en allerede begrunnet, innvilget hjemmeboerstatus.
9. Punkt 5.8.3 synes derfor å ha fått en særs uheldig ordlyd. Etter LSTs mening, og i tråd med bestemmelsene for øvrig burde den lyde:
 - Utskrevne som av andre årsaker (enn 8.5.1 og 8.5.2) er gitt adgang til å bo privat.
 - LST vil ta initiativ til å få endret pktet i samsvar med dette.

Overføringer – tjenestlig begrunnet

10. I Luftforsvaret har det vært, og vil fortsette å være inn i 1990, for lite soldater iht fredsoppsetningen ved de fleste avdelinger. Det er således et prioriteringsspmål hvilke stillinger som fylles.
11. I det aktuelle tilfellet anmodet X om overføring dersom erstatning ble tilført.

Erstatning ble tilført, sogar med overlapp, og den avløste soldaten ble overført til en tidligere lavere prioritert posisjon ved Lstn Z. Det er således ikke snakk om en ikke tjenestlig begrunnet overføring, selv om soldatens forhold her synes å ha vært den utløsende faktor.»

Som det vil fremgå av det ovenstående anførte staben bebreidelser mot reglens ordlyd og gjorde gjeldende en fortolkning som lett kunne medføre ulik praktisering forsvarsgrenene imellom. På denne bakgrunn fant Ombudsmannen å ville innhente departementets bemerkninger til det foreliggende fortolknings spørsmål. Ombudsmannen skrev slik:

«Ovennevnte mannskap har i brev av 4 okt d å bedt om min bistand vedr søknad om hjemmeboerstatus for den tiden han har tjenestgjort ved X flystasjon.

Mht praktiseringen av de enkelte bestemmelsene som faller inn under begrepet «hjemmeboerstatus» må det erkjennes at jeg har et svakt bakgrunnsmateriale for å kunne vurdere hvor vidt bestemmelsene blir entydig fortolket og så vidt mulig likt praktisert av avdelingene og forsvarsgrenene.

Min foreløpige behandling av den vedlagte klagen har derfor begrenset seg til å be om kommentarer til sakens belysning for en vurdering på et nøytralt grunnlag, og ikke minst av hensyn til fremtidige lignende saker. De stilte spørsmål må derfor ikke bli å oppfatte som en indikasjon på noe forhåndsstandpunkt fra min side.

For min vurdering av klagen har jeg i brev av 18 okt d å bedt X flystn avgi en uttalelse i saken. Etter uttalelsen fra X dat 27 okt d å fant jeg det riktig å oversende saken til behandling av FO/LST som rette ordinære klageinstans.

LSTs behandling av klagen foreligger i brev av 29 f m.

Idet det generelle spørsmål tas opp i tilknytning til et konkret tilfelle vil jeg for ordens skyld oppsummere omstendighetene i den konkrete saken slik den fortoner seg for meg.

Ved fordelingen av mannskapet til X flystn hadde rulleførende enhet, Y hflystn, forutsatt at mannskapet skulle få anledning til å bo hjemme. Det ses for øvrig anført at mannskapet også faktisk har bodd hjemme. Det ligger imidlertid utenfor min prøvelse å vurdere om det rent medisinsk faglig var hensiktsmessig å bo hjemme.

I brev fra X flystn dat 30 mai d å blir flysoldaten gitt avslag på søknaden om hjemmeboerstatus, idet flystasjonen opplyser at soldatens begrunnelse (medisinsk) ikke er funnet tungtveiende nok og dessuten er vist til avstanden mellom flystasjonen og hjemstedet. I samme brev anbefaler flystasjonen derimot at soldaten søker overføring til annen avdeling i Trondheimsområdet, av medisinske grunner.

Y hflystn ses i brev av 4 sep d å å ville sterkt anbefale innvilgelse av Hjemmeboerstatus, og samtidig ses mannskapet meddelt at han selv må søke overføring dersom hjemmeboerstatus ikke skulle bli innvilget. Mannskapets søknad om overføring ses innvilget, hvoretter X flystn i brev av 27 okt d å ses bl a å bekrefte

at overføringen ikke er tjenestlig begrunnet, men er foretatt med bakgrunn i soldatens egen søknad om overføring, dvs etter en medisinsk begrunnelse for å bo hjemme.

I avslaget på søknaden om hjemmeboerstatus ses henvisning til FR Del I, pkt 5.8.2 (reiseutgifter) og jeg må forutsette at det er vurdert at avgjørelsen også innbefatter avslag etter FR Del I, pkt. 1.2 (utgifter til kost mm).

Spørsmål om refusjon av reiseutgifter etter FR Del I, pkt 5.8.3 ses nå kommentert, idet LST i brev av 29 nov d å gir bl a uttrykk for at bestemmelsen har «særs uheldig ordlyd».

Til tross for bestemmelsens ordlyd «utskrevne som uten spesiell grunn gis adgang til å bo privat», synes det i praksis å måtte foreligge en begrunnelse for å få bo privat, i relasjon til reglene om refusjon av reiseutgifter. retningslinjer inntatt i LtF I/1989, side 84, kan ikke ses å belyse i hvilke tilfeller det kan være aktuelt å tilstå refusjon etter FR Del I, pkt 5.8.3.

Med sikte på fremtidige liknende saker til behandling ved vårt kontor, og for øvrig i tilknytning til nærværende klagesak, må erkjennes at jeg pr i dag er usikker på i hvilke type tilfeller det har vært aktuelt å tilstå refusjon av reiseutgifter etter pkt 5.8.3, dvs når det ikke foreligger tilstrekkelig grunn til refusjon etter pkt 5.8.1 og 5.8.2.

På bakgrunn av det ovenstående bes FD vennligst gi en uttalelse om formålet med det omtalte punktet, gjerne i tilknytning til illustrerende konkrete saker, hvoretter jeg også vil kunne ha et bedre grunnlag for å bedømme den konkrete klagen.»

Fra departementet mottok Ombudsmannen slik redegjørelse:

«Det vises til ovennevnte referanse.

Den konkrete saken som er bakgrunnen for Ombudsmannens brev er, så vidt departementet kan se, behandlet i overensstemmelse med de fastsatte retningslinjer. Departementet har ingen merknader til den avgjørelse som ble truffet av X flystasjon.

Avgjørelsesmyndigheten i saker om hjemmeboerstatus har i mange år vært tillagt den enkelte militære avdeling. Endringene og presiseringene i retningslinjene for tilståelse av hjemmeboerstatus som ble kunngjort i KtF I nr 4/1989 (side 24), hadde som siktemål å oppnå mest mulig enhetlig praksis innenfor dette saksområdet. Det viktigste for departementet var å oppnå lik behandling av enkelt saker som falt inn under pkt a og b.

Departementet så det likevel som ønskelig og nødvendig fortsatt å opprettholde adgangen til å innvilge hjemmeboerstatus med andre begrunnelser enn de som er nevnt i pkt a og b. Derfor ble bestemmelsen i Fredsregulativet Del I, pkt 5.8.3 opprettholdt. Forutsetningen har imidlertid vært, og er, at bestemmelsen bare skal brukes i unntakstilfelle når tjenestlige og andre praktiske grunner tilsier at en hjemmeboerstatus er det mest fornuftige. Eksempler på dette er vernepliktige mannskap som tjenestgjør i Forsvarets overkommando og andre administrative virksomheter i Oslo-området.

Forsvarsdepartementet er oppmerksom på at pkt 5.8.3 i Fredsregulativet Del I kan skape tolkningsproblemer i relasjon til de fastsatte

retningslinjer for tilståelse av hjemmeboerstatus slik bl a Luftforsvarsstaben gir uttrykk for i sitt brev av 29 nov 89 til Ombudsmannen. Departementet vil derfor se nærmere på retningslinjene med sikte på at disse ikke skal komme i konflikt med nevnte pkt i Fredsregulativet.»

Etter dette kunne Ombudsmannen avslutte saken med et brev til klageren der det bl a heter:

«Det vises til Deres brev av 4 okt f å vedrørende avslag på søknad om hjemmeboerstatus for det tidsrommet De tjenestegjorde ved X flystasjon.

Etter innhentet uttalelse fra X flystn dat 18 okt f å ble saken oversendt herfra til behandling i Luftforsvarsstaben.

I henhold til LSTs avgjørelse i brev av 29 f å er det ikke funnet grunn til å endre avgjørelsen truffet av X flystn.

Med sikte på en vurdering hvor vidt bestemmelsene om hjemmeboerstatus blir enstydig fortolket og så vidt mulig likt praktisert i Forsvaret, ble saken tatt opp med Forsvarsdepartementet i mitt brev av 20 des f å. Jeg viser til FDs uttalelse i brev av 2 d m. Kopi vedlegges.

Etter gjennomgåelse av sakens omstendigheter må først bemerkes det beklagelige i at Deres forventning om hjemmeboerstatus synes å være basert på sviktende forutsetninger om praktiserings- og bestemmelsene i Forsvaret.

Y hflystn ses riktignok å ha sterkt anbefalt innvilgelse av hjemmeboerstatus, men den skjønnsmessige avgjørelse er tillagt X flystn og LST som rette klageinstans.

Behovet for å bo hjemme ses medisinsk begrunnet, mens X flystn bygger bl a på sjef Sanitetsgruppens uttalelse om at det medisinsk sett er intet absolutt grunnlag for å ligge hjemme, og for øvrig ses vist til kjøretiden mellom stasjonen og hjemstedet. De fremlagte legeerklæringene ses å lyde hhv som en anbefaling og en opplyst medisinsk fordel ved å bo hjemme, men disse legeerklæringene kan ikke ses å være i strid med stasjonslegens medisinsk faglige vurdering.

Jeg har for øvrig ingen adgang til å prøve de rent medisinsk fahlige vurderingene.

Jeg legger til grunn at De etter søknad er blitt overført til tjeneste nærmere hjemstedet, men jeg kan ikke se at selve overføringssaken kan få noen avgjørende betydning for det økonomiske spørsmålet om hjemmeboerstatus.

Etter en samlet vurdering av saken kan jeg ikke se grunn til å anta at rette avgjørende myndighet skulle ha bygget sin skjønnsmessige vurdering på noe sviktende grunnlag i relasjon til de gjeldende bestemmelser og en så vidt mulig lik behandling av mannskapene.

På bakgrunn av det ovenstående må jeg for min del betrakte saken som avsluttet.»

Tjenesteforhold

Det er i år behandlet to saker i denne gruppe.

En vernepliktig ønsket Ombudsmannens bistand med sikte på endret sikkerhetsklaring i forbindelse med opptak på befalskurs.

For opptak på angjeldende befalskurs stiltes krav om sikkerhetsklaring etter graden «Hemmelig». Klareringsmyndigheten hadde i hans tilfelle begrenset klareringen til graden «Konfidensiell». Etter disse omstendigheter sto han således i fare for å tape mulighetene for elevopptak og en eventuell fremtidig militærkarriere.

Uten konkret å kjenne begrunnelsen for den reduserte klarering antok klageren at dette kunne ha sin bakgrunn i at han som 16-åring var blitt pågrepet under et innbruddstyveri. For politiets vedkommende var saken blitt avgjort ved en påtaleunntatelse etter overføring for behandling i konfliktråd. Overfor fornærmede – en gartnerforretning – hadde han gjort opp for den forvoldte skade ved arbeid i forretningen i juleferien. Klageren avsluttet sitt brev til Ombudsmannen slik:

«Med all respekt må jeg få stille spørsmålstegn til om det her ikke praktiseres forskjellsbehandling ved sikkerhetsklaring. Da jeg har fått opplyst at det tidligere har gått elever med både dom og soning bak seg på dette kurset.

Jeg ønsker nå Ombudsmannens uttalelse, da jeg har blitt møtt med en lite hjelpsom tone fra rulleførende enhet.»

Ombudsmannens undersøkelser og klareringsmyndighetenes redegjørelse viste at klageren under utfyllingen av klareringsdokumentene hadde unnlatt å opplyse om det omtalte tilfelle av påtaleunntatelse. Om dette forhold fremholdt vedkommende sikkerhetsavdeling:

«Personer som tilbakeholder opplysninger som det er bedt om, har nødvendigvis ikke den forventede tillit.»

Ombudsmannen avsluttet saken i et brev til klageren bl a slik:

«Etter det som nå er opplyst fra X hovedflystasjon synes den manglende sikkerhetsklaring hovedsakelig å bero på forhold vedrørende selve utfyllingen av skjema for personellopplysninger. Det er presisert at alle spørsmål skal besvares, og for sikkerhetstjenesten har skjemaet spesielt spørsmål om eventuelle dommer, påtaleunntatelser o l.

Etter erfaring fra lignende saker for vårt kontor synes det ved klareringsmyndighetens skjønnsmessige tillitsvurdering av mannskapene å bli tillagt en vesentlig betydning dersom et mannskap ikke har oppgitt alle relevante personellopplysninger. Unnlattel-

se av å oppføre påtaleunndatelsen fra 1985 synes derfor å ha hatt en avgjørende betydning for denne saken. Det er ikke opplyst om klareringsmyndigheten har lagt noen vekt på forholdet bak påtaleunndatelsen.

Med sikte på en så vidt mulig lik behandling av denne sakstype kan jeg for min del ikke se at det foreligger noen urettmessig eller forskjellsbehandling i denne saken.»

Permisjoner

I 1990 er det behandlet kun en registerført sak i denne gruppe. Permisjonssaker tilhører den gruppe saker som kontoret hyppigst må søke løst telefonisk, idet henvendelsen fra mannskapene ofte kommer svært kort tid før den omsøkte permisjon ønskes påbegynt.

En hovedtillitsvalgt for mannskapene ved en avdeling i Nord-Norge ønsket Ombudsmannens medvirkning til å få gjennomført årets sommerpermisjon etter det opprinnelig avtalte opplegg.

Klagens bakgrunn var at avdelingen etter visse innskrenkninger av Forsvarets flyruter mellom Sør-Norge og Nord-Norge hadde sett seg tvunget til delvis å forskyve de planlagte permisjoner både for menige og befal.

Den tillitsvalgte viste til at flere av mannskapene hadde bundet seg til forhåndsbestilte feriereiser for sommeren, bl a hadde noen bestilt Syden-reise.

Ombudsmannen drøftet saken med vedkommende avdelingsledelse og lufttransporttjensten, hvorefter den klagende kunne stilles i utsikt at mannskaper som kunne dokumentere at det endrede opplegg ville medføre spesielle problemer, likevel ville få sommerferie som opprinnelig planlagt.

Den tillitsvalgte var tilfreds med denne løsningen som han skriftlig ble underrettet om.

Disiplinærsaker

Det er i 1990 behandlet to journalførte saker i denne gruppe. I tillegg har Ombudsmannens kontor mottatt en rekke skriftlige og telefoniske henvendelser fra refsede hvor kontorets bistand har kunnet begrenses til en veiledning om de ordinære ankemuligheter innen det militære system.

Fra Forsvarsdepartementet mottok Ombudsmannen som høringsinstans, et utkast til militært politireglement. Etter å ha gjennomgått utkastet, og i samråd med nemndas medlemmer, kom man til at sakens innhold ikke foranlediget noen spesielle bemerkninger fra Ombudsmannens side.

Tillitsmannsordningen

Det er behandlet en klagesak i denne gruppe.

Saken, som ble tatt opp av en hovedtillitsvalgt for mannskapene ved en avdeling i Sør-Norge, inneholdt sterke bebreidelser mot avdelingsledelsen for påståtte brudd på TMO-reglernes bestemmelser om tillitsmennenes rett til å uttale seg før avgjørelse treffes i saker som angår den daglige tjeneste. Rent konkret ble det vist til at avdelingen hadde innført en ny vaktordning uten at tillitsmennene hadde fått anledning til å uttale seg om saken.

I forbindelse med Ombudsmannens behandling av saken, begrunnet avdelingen sin fremgangsmåte bl a slik:

«Et vesentlig ankepunkt fra tillitsmennene var at avgjørelsen om en ny vaktordning var tatt før saken ble tatt opp i tillitsmannsutvalget. Hovedtillitsmannen har i denne forbindelse henvist til Bestemmelsene for tillitsmannsordningen paragrafene 3 og 6. Spørsmålet om innføring av en ny vaktordning og kravene til denne fant en ikke naturlig å drøfte i tillitsmannsutvalget, da en ser dette som en vurdering og avgjørelse som må gjøres av sjefen. Imidlertid var en innstilt på å drøfte justeringer/tilpasninger innenfor den oppsatte rammen for den nye vaktordningen.»

På bakgrunn av den gitte begrunnelse, som syntes å indikere at avdelingen på prinsipielt grunnlag ville avvise saken, om innføring av ny vaktordning som tema for drøftelser med tillitsmennene, fant Ombudsmannen behov for å innhente uttalelse fra Forsvarets overkommando. Ombudsmannen skrev bl a slik til FO:

« Med hensyn til evt fremtidige saker for Ombudsmannens vurdering, og herunder mht en så vidt mulig lik fortolkning og praktisering av nevnte bestemmelser anses det hensiktsmessig i tilknytning til nærværende sak å anmode om FO/Ps uttalelse til de spørsmål som utvalget tar opp.»

Fra sjefen for Personellstaben i FO mottok Ombudsmannen en grundig drøftelse av ulike sider ved saken hvor bl a følgende ble fremholdt:

«Hva angår den konkrete saken ved X synes det som om informasjonen om den nye vaktordningen i rimelig grad er ivaretatt fra ledelsens side. Spørsmålet om saken i sin helhet burde vært drøftet i utvalget før avgjørelsen om den nye vaktordning ble tatt, må vurderes mot TMO-reglene, pkt 6.

Det avgjørende i denne sammenheng vil være om vaktordningen innvirker på den daglige tjeneste, såvel som mannskapenes trivsel.

Den nye vaktordningen ved X synes i likhet med de fleste vaktordninger å innvirke på mannskapenes fritid og daglige tjeneste. Det

ville derfor ha vært riktig å la mannskapene uttale seg før avgjørelsen ble tatt. Slike uttalelser, jmf pkt 6, bør fremføres i et møte (drøfting) hvor sjefen er tilstede.»

Ombudsmannen avsluttet saken med brev til tillitsmannsutvalget med kopi bl a til den klagende hovedtillitsvalgte. Av brevet fremgikk bl a:

«I brev av 17 d m har FO/P avgitt en generell uttalelse, samt med bemerkninger til fremgangsmåten benyttet ved innføringen av ny vaktordning ved X, kopi vedlegges. Det ses bl a opplyst at det ville ha vært riktig å la mannskapene uttale seg før avgjørelsen ble tatt. For øvrig ses FO/P å anbefale at den omhandlede saken blir tatt opp til drøfting med stabssjef/X.

Etter det som er opplyst antas at saken nå vil bli løst i samsvar med gjeldende bestemmelser.

Med henvisning til bestemmelsene i TMO pkt 17, 25 og 26 er det imidlertid adgang til å fremme saken på nytt for Ombudsmannens nøytrale vurdering dersom utvalget etter sakens behandling av de ordinære instanser/ankeinstanser skulle mene at mannskapene blir utsatt for en urettmessig eller åpenbar urimeelig behandling.»

Landsutvalget for tillitsmenn i Forsvaret (LTF) anmodet i en henvendelse av 12 okt 1989 Forsvarsdepartementet om å vurdere innføring av kjønnsnøytrale betegnelser i reglene for soldatenes tillitsmannsordning (TMO-reglene).

Departementet besvarte henvendelsen slik:

«Forsvarsdepartementet har vurdert saken nøye, idet Landskonferansen 1989 som kjent ikke gav sin tilslutning til Landsutvalgets vedtak, med unntak av pkt 7.3.

Forsvarsdepartementet viser imidlertid til den generelle samfunnsutviklingen mot mer kjønnsnøytrale betegnelser, Lov om likestilling mellom kjønnene og Handlingsprogram for likestilling i Forsvaret 1986-1990, pkt 3.2. I Handlingsprogrammets tiltak for inneværende planperiode anføres bl a:

«Lov- og regelverk mv skal gjennomgå med sikte på nødvendig justering utfra et likestillingsperspektiv, og på bakgrunn av at Forsvarets personell nå omfatter begge kjønn. (Jfr vedlegg nr 1.) Kjønnsnøytrale betegnelser skal nyttes når bestemmelsene skal gjelde for begge kjønn.»

Regjeringen fremmet høsten 1983 forslag til Stortinget om at kvinner på frivillig basis

skulle gis adgang til å avtjene førstegangstjeneste sammen med og av samme varighet som for menn. Ordningen ble vedtatt av Stortinget 8 desember 1983, og trådte i kraft 1 januar 1984.

I november 1984 vedtok Stortinget å innføre full yrkesmessig likestilling mellom kvinner og menn i Forsvaret.

Likestillingen trådte i kraft 1 januar 1985.

Dette innebærer blant annet at kvinner og menn fra 1 januar 1985 er gitt like muligheter til militære utdanning og tjeneste, og at tidligere tjenestemessige og tallmessige begrensninger for opptak/inntak av kvinner i Forsvaret er opphevet. Utdanning og tjeneste for kvinner og menn er lik i hele Forsvaret.

På denne bakgrunn, og med henvisning til den grundige behandling saken tidligere er gitt såvel i LTF som i TMOs grunnorganisasjon, gir departementet sin tilslutning til Landsutvalgets vedtak og bestemmelser:

- betegnelsen tillitsmann endres til tillitsvalgt
- betegnelsen formann (i utvalgene FU, SLU og LU) endres til leder
- betegnelsen Landsutvalget for Tillitsmenn i Forsvaret og Landsutvalget for Tillitsmenn i Forsvaret/Sekretariatet endres til Landsutvalget for Tillitsvalgte i Forsvaret og Landsutvalget for Tillitsvalgte i Forsvaret/Sekretariatet
- betegnelsen landskonferansen for Tillitsmenn i Forsvaret endres til Landskonferansen for Tillitsvalgte i Forsvaret

Dessuten samtykker departementet i forslaget til endring av betegnelsen på ordningens regionale organer - Kontaktutvalgene, og anser distriktsutvalg som en mer dekkende betegnelse.

Endringene trer i kraft med virkning fra 1 september 1990 og vil bli innarbeidet i revidert reglement for Tillitsmannsordningen i Forsvaret.»

Som det vil fremgå har departementet beholdt begrepet «Tillitsmannsordningen i Forsvaret».

Ombudsmannen har også i år mottatt møtereferater fra kontaktutvalgenes møter og landsutvalgets møter.

Som tidligere har Ombudsmannen og kantsjefen holdt orienteringer om ombudsmannsordningen på en lang rekke tillitsmannskurs ved avdelingene.

Tillitsmannsutvalgene har som tidligere sendt referater fra sine møter. De tall som refereres nedfor er bygget på referater fra møtene i fellesutvalgene.

Hæren	27	(26)	utvalg med 172 møter	(181)
Sjøforsvaret	12	(12)	utvalg med 61 møter	(65)
Luftforsvaret	17	(17)	utvalg med 80 møter	(82)
	56	(58)	utvalg med 313 møter	(343)

Tallene for 1989 i parentes.

Utvalgene har i år behandlet 2 135 saker (2 409) som fordeler seg slik på forsvarsgrene:

Hæren	1 238	(1 348)
Sjøforsvaret	359	(390)
Luftforsvaret	538	(575)

Fordelingen på de enkelte saksområder er følgende:

1. Beordring, overføring mv, dimittering	13	(17)
2. Kommandert tjeneste	191	(222)
3. Disiplinærsaker. Forholdet mellom befal og menige	18	(29)
4. Uniformer mv	87	(111)
5. Underbringelse	270	(333)
6. Forpleining og hygiene	106	(119)
7. Permisjoner	64	(62)
8. Kantiner	0	(2)
9. Velferd	604	(610)
10. Idrett	60	(71)
11. Kommunikasjoner	62	(78)
12. Økonomiske forhold	21	(36)
13. Sosial- og sykesaker	19	(18)
14. Forsvarets skolevirksomhet ..	10	(10)
15. Sivilopplæringen	60	(45)
16. Tillitsmanns- og ombudsmannsordningen	307	(390)
17. Tjenestlige orienteringer gitt av sjef	243	(256)

Økonomiske forhold

Det er behandlet to saker i denne gruppe.

En vernepliktig som nylig hadde avsluttet sin førstegangstjeneste, skrev til Ombudsmannen og anmodet om bistand i forbindelse med at han hadde fått krav om tilbakebetaling av kr 4 300,- som feilaktig utbetalt kursstønning under militærtjenesten.

I sin redegjørelse for saken opplyste klageren at han under tjenesten hadde søkt om å få refundert kursavgiften ved en ingeniørhøgskole på tilsammen kr 6 100,- for høstsemesteret 1989. Studiene ved skolen var basert på kveldsundervisning, der han hadde begynt som elev i august 1989. Hans dimisjonsdato var 3 jan 1990.

Under en langpermisjon i desember 1989 hadde han til sin private postadresse fått tilsendt en postgiroanvisning på det omsøkte beløp kr 6 100,-. Pengene hadde han hevet i god tro, opplyste klageren, som syntes pengene kom godt med i forbindelse med en forestående barnedåp i romjulen.

Ved permisjonens utløp 2 januar 1990 hadde han vendt tilbake til sin avdeling for utklaring og dimisjon. Nå hadde imidlertid avdelingen kommet til at det omtalte beløp, kr

6 100,- var kr 4 300,- mer enn han angivelig var stillet i utsikt. Selv om han etter egen hukommelse ikke kunne erindre noe bestemt forhåndstilsagn hadde han under utklareringsen likevel muntlig akseptert en tilbakebetalingsordning, hvorefter han i løpet av to måneder (januar og februar 1990) skulle betale tilbake beløpet på kr 4 300,-.

Etter hjemkomst og etter å ha rådført seg med venner, var han kommet til at han muligens etter omstendighetene ikke var forpliktet til noen tilbakebetaling.

På klageren vegne tok Ombudsmannen kontakt med vedkommende hovedflystasjon som hadde foretatt utbetalingen. Ombudsmannen skrev slik:

«Ovennevnte som har avsluttet førstegangstjenesten den 3 dm har bedt om min bistand etterat han er blitt bedt om å tilbakebetale kr 4 300,- i for meget utbetalt stønadsbeløp, kopi vedlegges.

Det ses bl a opplyst at NN i god tro har mottatt det beløpet han hadde søkt dekket av Forsvaret. For øvrig ses opplyst at beløpet er forbrukt og at han ikke har penger til å tilbakebetale det for meget utbetalte beløpet.

For min nærmere vurdering av klagerens anførsler bes hovedflystasjonen vennligst avgi en uttalelse med hensyn til rettmessigheten i tilbakebetalingskravet.»

Dette brev ble besvart slik:

«X hovedflystasjon har feilaktig behandlet NNs søknad av 9 nov 89, om stønning til refusjon av studieutgifter ved NKI - ingeniørhøgskole, som «kjøp av elevplass», og derfor refundert det omsøkte beløp fullt ut, dvs kr 6 100,-.

Beløpet ble fra stasjonens side postert til utbetaling den 28 nov 89. NN mottok beløpet under vedkommendes soldat langpermisjon i desember måned 1989 etter at postgiroutbetalingskortet var omadressert til hans private adresse.

NN ble konfrontert med saken i forbindelse med utklaring og dimisjon 2 jan 90. NN vedgikk at det utbetalte beløp var kr 4-300,- større enn det beløp han var gitt forhåndstilsagn om. Han aksepterte derfor å betale tilbake det for meget utbetalte beløp i to rater á kr 2 150,-.

Stasjonen kan derfor ikke se at NN har mottatt beløpet i aktsom god tro. Feilene ble for øvrig relativt hurtig oppdaget, og forholdsordre ble gitt underlagte enhet om å gjøre vedkommende oppmerksom på feilen og å kreve det for meget utbetalte beløp tilbake.

Under henvisning til anførsler gitt ovenfor har stasjonen full rett til å kreve det for meget utbetalte beløp tilbake.»

Klageren ble etter dette bedt om nærmere kommentarer til påstanden om at han ikke kunne ha mottatt beløpet i «god tro», og at utbetalingen var større enn det han var gitt forhåndstilsagn om. Klageren fastholdt fortsatt å ha handlet i god tro da han mottok utbetalin-

gen og avviste påstanden om at det forelå forhåndstilsagn om noe bestemt beløp. Tvert imot opplyste klageren at han hadde søkt om full dekning av kursavgiften på kr 6 100,- etter samråd med den da sittende adm off.

Klagerens brev ga Ombudsmannen grunn til fornyet henvendelse til hovedflystasjonen. Ombudsmannen skrev bl a:

«Mannskapet har i brev av 25 f m, kopi vedlagt, avgitt ytterligere bemerkninger, idet jeg bl a har notert meg anførselen om at han ikke hadde mottatt noe forhåndstilsagn om hvilket beløp som skulle bli utbetalt, samt at han ble gjort oppmerksom på feilen først ved dimisjon 2 jan d å. Det utbetalte beløpet ses å tilsvare beløpet han hadde søkt dekket.

For øvrig ses opplyst at klageren ikke har økonomisk mulighet til å tilbakebetale beløpet på kr 4 300,-.

Dersom det ikke skulle foreligge noen ytterligere dokumentasjon eller klare vitneut-sagn vedr det omtalte forhåndstilsagnet om et bestemt stønadsbeløp, synes det grunn til å anmode hovedflystasjonen om å foreta en fornyet vurdering av saken, evt fremsende saken til FO.»

Etter noen tid innløp følgende svar fra hovedflystasjonen:

«Det vises til skriv fra Ombudsmannen for Forsvaret datert 2 mai 1990. X hovedflystasjon har vurdert saken og trekker tilbake kravet om tilbakebetaling.»

Klageren ble underrettet om stasjonens avgjørelse.

Sykesaker

Det er i år behandlet fire klagesaker i denne gruppe, hvorav en sak fra tidligere år.

En vernepliktig klaget til Ombudsmannen over at hans ønske om overføring til lettere tjeneste ikke var «tatt seriøst». Soldaten klaget også over manglende legeservice ved avdelingen.

Klageren opplyste at han ca 2 ½ år før militærtjenesten hadde vært utsatt for et arbeidsuhell som hadde medført en ryggskade. Han hadde i tiden etter den inntrufne skade periodevis vært sykemeldt. Også under militærtjenesten hadde han ofte merket ryggsmarter under belastende øvelser. På denne bakgrunn hadde han ønsket en lettere form for tjenesten, f eks tjeneste som elektriker i samsvar med sitt sivile yrke.

Ombudsmannen drøftet saken med avdelingslegen som lovet å innkalle klageren til en grundig undersøkelse og samtale. Ombudsmannen skrev deretter slik til klageren:

«Jeg har merket med Deres påstander om angivelig mangelfull legeservice ved Deres avdeling, og at De som følge av dette utsettes

for helsemessig overlast i den daglige tjeneste.

Som De sikkert kjenner til er bedømmelsen av de vernepliktiges helseprofil og mannska-penes medisinske skikkethet for ulike former for militærtjeneste et rent medisinsk anliggende. Slike spørsmål kan således bare avgjø-res av medisinsk fagkyndige.

Foranlediget av Deres brev har jeg den 23 f m drøftet saken med dr X som opplyser at han snarest vil ta de initiativ som ut fra en medisinsk vurdering anses nødvendig. Jeg regner således med at De snart vil høre nærmere fra dr X. Deres ønske om overføring til lettere form for tjeneste av medisinske årsaker er også gjort kjent for avdelingslegen. Jeg vil anta at også dette spørsmål vil inngå i legens nærmere vurdering av Deres sak.

Jeg antar med dette at de påberopte problemer som utelukkende synes å være av medisinskfaglig karakter vil være betryggende ivaretatt. Skulle De senere se behov for min nøytrale medvirkning i saker knyttet til militærtjenesten, har De selvsagt anledning til å ta kontakt med vårt kontor på ny.»

En vernepliktig som under sin førstegangstjeneste i 1983-84 ved tre tilfeller hadde fått slått høyre skulder ut av ledd, ønsket Ombudsmannens medvirkning i forbindelse med krav om erstatning for tapte sykepenger i ett år og billighetserstatning for sosiale belastninger.

Klageren skrev slik til Ombudsmannen:

«I september 1983 ble jeg påsprunget forfra, av en medsoldat, med den følge at høyre hånd ble sprengt ut av ledd (luxerte). Hånden luxerte tre ganger under førstegangstjenesten, og i tillegg til dette hadde jeg en rekke sub-luxasjoner. Dette utviklet seg til å bli et problem som hindret meg i alt fra fysisk fostring, til daglige gjøremål hvor jeg kunne komme til å belaste høyrehånden min. Under militærtjenesten fikk jeg fysioterapi for å stabilisere skaden. Hånden ble ikke bedre til tross for foreskrevet treningsopplegg, og da jeg dimmisjerte i juli 1984 hadde hånden vært ute av ledd 3 (tre) ganger.

Under utfyllingen av dimmisjonserklæringen diskuterte jeg og Lt. (militærlege) NN situasjonen. Min allmennhelse var i orden, men skaden som jeg hadde blitt påført var et problem i utvikling. Dr. NN sa at han kunne ikke gjøre noe mer enn det som var gjort, og at neste instans måtte bli en spesialist. Han sa at det han kunne gjøre var å henvise meg til en spesialist. Han gjorde meg oppmerksom på at det kunne gå noen måneder før jeg ville få time. Jeg forsto det slik at det ikke fantes noen annen utvei enn å vente.

På dimmisjonserklæringen punkt 18 kommer to spørsmål etter det andre. Jeg så disse to spørsmålene som to sider av samme sak, og jeg så de i sammenheng med løsningen som militærlege forela meg. På spørsmålene svar-te jeg derfor følgende:

Sitat:

(Dimmisjonserklæringen punkt 18)

a) Føler du deg frisk ved dimmisjon?

Svar: Ja

b) Mener du at det i tjensten har oppstått skade eller sykdom som er til mén for din helse og ervervsdyktighet?

Svar: Ja
Sitat slutt.

Jeg oppfattet punkt 18 a som et spørsmål om oppfatning av min allmenne helsetilstand. Jeg hadde vært noe forkjølet mens jeg var inne til førstegangstjenesten, men utover dette hadde jeg vært frisk hele tiden. Min oppfatning av dette spørsmålets innhold var av den grunn positivt.

Under punkt 18 b var det naturlig å anmerke skaden og konsekvensene av den. Jeg mente at dette måtte være grunnen til at spørsmålet var tatt med, og i tillegg til dette hadde jeg jo også blitt henvist til spesialist. Dette hadde nettopp skjedd dersom jeg hadde vært/hatt oppfatningen av at jeg var 100 % frisk (Punkt 18 a).

Mens jeg ventet på spesialist-vurdering gikk hånden ut av ledd en rekke ganger. Jeg ble også sykemeldt fra skolen i september 1984 på grunn av skulderluxasjoner. Den 06.12.84 fikk jeg spesialistvurdering av skulderen min av dr. XX. Han konkluderte med at jeg hadde en recidiverende luxasjonstendens i høyre skulder, og jeg ble satt opp på venteliste med tanke på glenodal-plastikk.

Jeg ble først innlagt den 11.07.1986 etter at hånden min hadde luxert 29 (tjue-ni !!!) ganger. Den siste tiden før operasjonen var skulderkapselen og leddskålen så defekt at jeg måtte teipe skulderen inn til kroppen for å hindre luxasjoner.

Jeg hadde hatt kontakt med flere leger under sykeperioden, men ved nærmere undersøkelser (les: røntgen) konkluderte de fleste med at skulderen «satt der den skulle». Under operasjonen viste det seg derimot at det forelå betydelige defekter i leddskålen i skulderleddet, og det måtte foretas korrigerende ortopedisk/kirurgisk inngrep med ben-transplantasjon.

I ettertid har jeg måttet kjempe en lang og hard kamp for å få kompensert noen av de problemene denne skaden har påført meg. De fleste instanser har møtt meg med innstillingen som om det var min egen feil/ønske at jeg fikk ødelagt skulderen.

Etter mange timers innsats har jeg fått innrømmet attføringshjelp for to av de tre årene jeg gikk skadet. Saken min gikk helt til Trygderetten, hvor jeg fikk medhold på samtlige punkt som gikk på attføring.

Forsvaret har innrømmet engangserstatning på kr 13 560,-.

Jeg har søkt forsvaret om erstatning for de merkostnader som skaden har påført meg. Hånden min hadde gått ut av ledd tre ganger før jeg ble dimmitert. Tre punkt er det matematiske kravet for å kunne trekke en rett linje, altså definere en trend.

Det er unormalt når en hånd luxerer 1 (én) gang. Etter andre gang er det urovekkende, og ved tredje luxasjon har en fått bekreftet en ustabil tendens. Det er da min påstand at en ansvarlig lege burde uavhengig av spesialistvurdering sykmelde vedkommende inntil en midisinsk-plan for stabilisering var definert. Ved sykemelding hadde de ansvarlige instanser også fått et økonomisk press (sykepenges) på seg til å tilbakeføre soldaten til helsetilstanden vedkommende hadde på sesjon. En

soldat har rett på sykepenges inntil ett år etter dimmisjon, dersom den faktiske situasjon ved dimmisjon kvalifiserer til dette. Dette ifølge lov om sykepenges. På min søknad om kompensasjon for dette har jeg fått avslag med følgende begrunnelse:

«Det fremgår av punkt 18 av vedlagte kopi av deres dimmisjonserklæring at de erklærte Dem frisk ved dimmisjon. Departementet kan derfor vanskelig se at militærlegen begikk en feil ved ikke å sykmelde Dem.

Det foreligger således ikke ansvarsgrunnlag i saken. Departementet finner derfor å måtte avvise Deres erstatningskrav.»

Jeg vil be Ombudsmannen for forsvaret å vurdere følgende punkt:

1. Ansvar ved å pålegge en soldat verneplikt

Når staten kan pålegge en norsk statsborger vernepliktstjeneste, må ikke konsekvensen da være at staten tar på seg ansvaret til vedkommende så lenge tjenesten varer?

Dersom vedkommende blir skadet under pliktstjenesten, er det ikke da naturlig at oppdragsgiveren har ansvaret om å få ham tilbake til opprinnelig form?

2. Krav til dokumentasjon om helsetilstand ved sesjon vs. dimmisjon

En soldat må ved sesjon ha «bevis» (les: dokumentasjon fra lege/spesialist) på sin helsetilstand for å kunne slippe verneplikten. Det er da ikke tilfredstillende å levere en oppfatning av ens egen helsetilstand. Hvordan kan en da akseptere at kravene til dokumentasjon fra forsvaret ved dimmisjon skal være annerledes enn kravene som blir stillt til soldatene ved sesjon?

Jeg har fått avslag fordi jeg har krysset «ja» på punkt 18 a. Dette virker både tilfeldig, og ikke minst urettferdig. Min påstand er at Forsvaret er ansvarlig for min helse fra og med juli 1983 til juli 1984. Etter denne tid er Forsvaret ansvarlig for skaden og omfanget av den, inntil min helsetilstand er tilnærmet slik den var i juli 1983.

Mitt krav:

1. Sykepenges for det første året etter endt førstegangstjeneste.
2. Billighetserstatning for de sosiale belastninger dette har påført meg i denne perioden.

Jeg krever derfor å få utbetalt sykepenges for perioden juli 1984 – juli 1985. I tillegg til dette krever jeg å få kompensert med en billighetserstatning for hva skulderskaden har påført meg av økonomisk art, og av sosial belastning.»

I forbindelse med Ombudsmannens klagebehandling ble departementet anmodet om bemerkninger til klagesaken. Etter å ha innhentet nødvendige opplysninger og faglige kommentarer fra FSAN redegjorde Forsvarsdepartementet slik for saken:

«Klageren avtjente førstegangstjenesten fra juli 1983 til juli 1984.

Klageren oppgir ved innrykk til rekruttskole at han under gymnaset hadde slått skulder ut av ledd. Se egenerklæring ved innrykk ved X av 19 juli 83.

Under ballspill på X-moen i sept 1983, kolliderte klager med en medsoldat. Klagerens høyre skulder gikk som følge av kollisjonen ut av ledd (luxerte). Høyre skulder skal senere ved tre anledninger ha luxert under førstegangstjenesten.

Klager ble av militærlege 15 mai 84 henvist til NN fysioterapi pga problemer med høyre skulder. Se påtegning av 15 mai 84 på sykekortet. Den 30 mai 84 ble han av militærlege henvist til Ortopedisk klinikk ved Fylkessykehuset i NN av militærlegen pga høyre skulder. Se påtegning av 30 mai 84 på sykekortet.

Ved dimisjon opplyste klager til dimisjonslegen at hans høyre skulder, var blitt verre etter gjennomført førstegangstjeneste. Se påtegning av 21 juni 84 på sykekortet.

Skademelding til Rikstrygdeverket ble utfylt av dimisjonslegen den 11 juli 1984. Skademeldingen ble oversendt trygdekontoret.

Etter endt førstegangstjeneste har høyre skulder til klager gjentatte ganger luxert. Skulderen ble operert 11 juli 86 ved Fylkessykehuset i NN. Se spesialisterklæring av 4 aug 86 fra overlege Y.

Klagers skade ble ved Rikstrygdeverkets vedtak av 25 mars 87 godkjent som yrkesskade. Anbefalende leger la til grunn en varig medisinsk invaliditet på 4 prosent.

Ved skriv av 17 des 87 fra FSAN, ble klager gjort oppmerksom på Forsvarets engangserstatningsordning. Klager søkte om engangserstatning ved skriv 30 juni 89 til FSAN. Han ble tilkjent engangserstatning, stor kr 13 560,-, ved skriv av 20 juli 89 fra Forsvarsdepartementet.

I brev av 6 nov 89, fremsatte klager krav om erstatning for merkostnader som følge av feilbehandling av militærlege. Erstatningskravet ble etter forutgående korrespondanse avvist i brev av 22 juni 90.

2. Ansvarsgrunnlag

Klager hevder at dimisjonslegen burde ha sykemeldt han ved dimisjon.

Spørsmålet om sykemelding har vært forelagt FSAN til uttalelse. FSANs uttalelse foreligger i brev av 27 sept 90.

FSAN konkluderer med at man ikke kan se at klager skulle ha vært sykemeldt ved dimisjon. Dette begrunnes i at en sykemelding ikke kan forventes utstedt for mulige fremtidige tilfeller av skulderluxasjoner/suluxasjoner.

FSANs konklusjon og begrunnelse tiltres av departementet. I tillegg viser man til at saksøker selv har erklært seg frisk i pkt 18 i dimisjonserklæringen. Dette taler også mot at klager skulle ha blitt sykemeldt av dimisjonslegen.

På bakgrunn av ovenstående kan departementet ikke se at det foreligger noe ansvarsgrunnlag i saken, og departementet opprettholder derfor sin tidligere avvisning av erstatningskravet.

3. Klagers kritikk

Klager kritiserer departementet fordi avvisningen av hans erstatningskrav kun er be-

grunnet i at han erklærte seg frisk ved dimisjon. Departementet kan vanskelig se at denne begrunnelsen kan fremstå som urimelig for klager. Det må utvilsomt være et viktig moment ved vurderingen av dimisjonslegens aktsomhet at klager selv oppgir å være frisk.

4. Billighetserstatning

Departementet vil i annet brev av idag orientere klager om Stortingets billighetserstatningsutvalg, og hvordan klager skal fremme kravet om billighetserstatning. Gjenpart av brevet vil bli tilstilet Ombudsmannen for Forsvaret.

De mottatte saksdokumenter følger i retur.»

Etter noe avklarende korrespondanse kunne Ombudsmannen avslutte saken med følgende brev til klageren:

«Det vises til sakens tidligere korrespondanse og telefonsamtaler vedrørende spørsmålet om sykepenger for det første året endt førstegangstjeneste, og spørsmål vedrørende billighetserstatning for skadens sosiale belastninger.

Jeg har forelagt Deres klage for Forsvarsdepartementet, hvoretter saken er blitt gjennomgått på nytt av Forsvarets sanitet og FD.

FSAN og FD har opprettholdt det tidligere inntatte standpunkt, begrunnet med at det ikke kunne forventes at militærlegen skulle utferdige en sykemelding for å sikre mulige fremtidige tilfeller av skulderluxasjoner/subluxasjoner.

Spørsmålet om militærlegens medisinske faglige vurdering ved Deres dimisjon, og herunder i relasjon til en faktisk videre utvikling, ligger som kjent utenfor Ombudsmannens adgang til å prøve.

FD ses i brev av 22 f m å gi Dem en orientering om adgangen til å fremme en søknad om billighetserstatning.

I henhold til telefonsamtale med Dem 5 d m antas at De nå vil fremme en søknad til Stortingets billighetserstatningsutvalg, slik som anvist i brevet fra FD.

På bakgrunn av det ovenstående og med henvisning til telefonsamtalen, kan vi dessverre ikke foreta noen ytterligere tiltak i saken.»

Sosiale saker

Det er behandlet 49 saker i denne gruppe. I tillegg er det behandlet to saker fra tidligere år. Til sammenligning kan nevnes at kontoret i 1989 behandlet 26 saker i denne gruppe. I fem av årets saker er avgjørelsen endret i favør av klageren. De fleste saker i denne gruppe gjelder klage over avslag på søknad om botillegg eller avslag på søknad om stønad til renter på billån.

Det er grunn til å merke seg at klagesakene i denne gruppe i 1990 utgjør 42% av det samlede antall klagesaker. Den tilsvarende andel i 1989 var 24% og i 1988 9%. Dette kan tyde på at soldateres problemer under tjenesten i stigende utstrekning knytter seg til de økono-

miske forpliktelser de har pådratt seg før militærtjenesten. Skjerpede stønadsregler f eks i forhold til billånsrenter og en mer restriktiv stønadspraksis forklarer også, etter Ombudsmannens mening, den foran beskrevne utvikling.

En vernepliktig som hadde fått avslag på søknad om refusjon av garasjeleie for sin yrkesbil, klaget til Ombudsmannen over denne avgjørelse. Av saksfremstillingen fremgikk at klageren var leier av en garasje under samme adresse som sitt bosted i Oslo. I Forsvarets ruller var han imidlertid oppført under foreldrenes adresse i et annet østlandsfylke.

Klageren gjorde gjeldende at stønad til garasjeleie måtte ansees som en logisk følge av Forsvarets innrømmelse av rentestønad til billånet. Da det var klargjort at leieforholdet til garasjen var et selvstendig leieforhold og dermed ikke noen integrert del av hans ordinære husleie, fant Ombudsmannen intet å merke til at søknaden var avslått som del av bostøttesaken. Ombudsmannen fant likevel i dette tilfelle å ville innhente Forsvarsdepartementets uttalelse i saken. Departementet svarte Ombudsmannen slik:

«Det er ikke forutsetningen at Forsvaret skal dekke utgifter til garasjeleie. Dette gjelder uavhengig av om bilen er yrkesnødvendig eller ikke.

Unntak gjøres kun i de tilfelle garasjeleie ikke kan spesifiseres, men inngår som en integrert del av husleie.»

I løpet av saksbehandlingen ble det kjent at klageren nå hadde parkert sin bil kostnadsfritt på det opprinnelige bosted utenfor Oslo. I sitt avsluttende brev til klageren traff Ombudsmannen følgende konklusjon:

«Som kjent ble saken forelagt på nytt for Forsvarsdepartementet i mitt brev av 17 f m, hvorefter FDs uttalelse fremgår av brev av 26 f m, kopi vedlegges.

Etter gjennomgåelse av sakens omstendigheter i relasjon til gjeldende relevante bestemmelser og en så vidt mulig lik behandling av mannskapene kan jeg ikke se noen grunn til å rette kritikk mot FDs avgjørelse i saken.»

En vernepliktig tilskrev Ombudsmannen og anmodet om bistand til å få utvirket svar fra Forsvaret på sin søknad om sosial støtte under førstegangstjenesten. Klageren, som av sosiale årsaker var blitt dimittert og overført til HV etter ca 8 mndrs førstegangstjeneste, sendte følgende redegjørelse for sin sak:

«For noe over ett år siden, ca 20 aug 88, innleverte jeg søknad om sosialstøtte til min troppsjef, lt X.

Søknaden ble fremmet i samsvar med Forsvarets regelverk og kriterier for tilståelse av

stønad til vernepliktige mannskaper som pga førstegangstjenesten temporært må legge ned sin yrkesaktivitet. I mitt tilfelle dreide dette seg om jordbruk og gårdsdrift på egen eiendom.

Det er i mellomtiden gått over et år siden søknaden ble fremmet uten at svar er mottatt. Idet jeg åpenbart ikke kommer noe videre med undersøkelse tjenesteveg, ser jeg ingen annen utveg enn å søke hjelp hos Ombudsmannen.

Det fremgår av vedlagte brev at nåværende troppsjef, lt Y, har gjort et mer eller mindre helhjetet forsøk på å spore opp søknaden. Dersom troppsjefens utsagn om at saken er stoppet på BTT eller BN-nivå, eller rett og slett kastet i søppelkurven er korrekt, er det all mulig grunn til å stille store og alvorlige spørsmål ved saksbehandlingen i slike anliggender. Man må forøvrig kunne anta at min spesielle sak ikke er enestående i denne sammenheng.

At min nærmeste operative militære foresatte primært er utdannet til å bekjempe fiendtlige fly og soldater istedenfor å hanskles med uforståelige regelverk, er både naturlig og forståelig, men lite interessant for meg. At det militære velferdsapparat ikke ser seg i stand til å besvare min henvendelse, oppfatter jeg imidlertid som høyst klanderverdig.

På bakgrunn av det som er skissert ovenfor, håper jeg derfor at Ombudsmannen for Forsvaret kan utvirke til en saksbehandling som er såvidt omfattende at den i det minste resulterer i et svar på min søknad som nå har vært under saksbehandling i nærmere 13 måneder.»

Ved henvendelse til avdelingen fikk Ombudsmannen opplyst at man der ikke hadde mottatt noen søknad fra klageren. Troppssjefen kunne ikke huske å ha mottatt noen søknad slik klageren hevdet. Det ble dessuten opplyst at slike søknader etter normal saks-gang burde vært levert stasjonens velferdsavdeling.

På forespørsel opplyste klageren at han dessverre ikke var i besittelse av kopi av søknaden.

Etter disse omstendigheter meddelte stasjonen at de ikke så muligheter for noen tiltak i saken.

Etter ytterligere drøftelser med den aktuelle flystasjon skrev Ombudsmannen slik til klageren:

«Med henvisning til brev fra NN flystn av 8 d m, som ses sendt Dem som gjenpartsadresse, legges til grunn at søknaden ikke kan ses registrert som mottatt av rakettbatteriet eller stasjonens velferdsavdeling. Forøvrig ses opplyst at flystasjonen har vært i telefonisk kontakt med Dem vedrørende en eventuell gjenpart/kopi av søknaden.

Jeg finner det forståelig at flystasjonen ikke kan behandle saken før det foreligger en ny søknad til vurdering i relasjon til bestemmelsene om sosial stønad.

De har således adgang til å sende stasjonen en ny begrunnet søknad, herunder med opp-

lysninger om årsaken til at gårdsbruket ikke kunne være i drift under førstegangstjenesten, attestert med kopier av selvangivelser/næringsoppgaver etc. Spørsmål vedrørende dokumentasjoner anbefales tatt opp direkte med flystasjonen.

Dersom De ikke skulle ha mottatt et svar fra flystasjonen innen en rimelig tid etter en ny innsendt søknad, kan De kontakte meg på nytt.»

Etter først å ha avvist klagerens nye søknad under henvisning til reglens bestemmelser om at søknader som hovedregel skal fremmes under tjenesten før dimittering, godtok stasjonen å undergi saken vanlig behandling. Således ble Ombudsmannen underrettet om at stasjonen overfor Forsvarets overkommando hadde funnet å kunne anbefale en stønad på kr 37 000,-.

Senere ble Ombudsmannen gjort kjent med at overkommandoen på skjønnsmessig grunnlag hadde innvilget klageren en stønad på kr 15 000,-. Overkommandoen begrunnet sitt vedtak bl a slik:

«Det presiseres at Forsvaret som hovedregel ikke tar over underskudd, eller dekker andre utgifter som har tilknytning til de vernepliktiges selvstendige næringsvirksomhet under førstegangstjenesten.

FO/Velferdstjenesten mener imidlertid at det i dette tilfelle er grunnlag for å fravike bestemmelsene. Spesielt vises det til det tap mannskapet har hatt som følge av den sen drektige og tilfeldige saksbehandling.»

Klageren var tilfreds med sakens utfall.

En vernepliktig klaget over å ha fått innvilget botillegg for kun 50% av sine faktiske boutgifter. Soldaten opplyste at han før militærtjenesten hadde vært samboende med en skoleelev som imidlertid hadde flyttet hjem til sine foreldre da klageren dro inn til militærtjeneste.

Det var på det rene at hans samboer ikke hadde noen muligheter for å dekke «sin» halvdel av boutgiftene. Etter å ha fått innvilget dekning for kun halv husleie, ville han ikke kunne opprettholde leieavtalen og forutså nå en tilstand i «husløshet». Klageren opplyste også at administrasjonsoffiseren ved rekruttavdeling hadde stillet i utsikt full husleiedekning, ut fra hans spesielle situasjon.

Klageren ønsket Ombudsmannens bistand med sikte på fullt botillegg slik at leieforholdet kunne opprettholdes under militærtjenesten.

I betraktning av en noe uklar formulering i reglene om botillegg ved opphør av samboerskap ønsket Ombudsmannen å innhente en prinsipiell avklaring og skrev derfor slik til FD:

«Ovennevnte har i brev av 30 f m bedt om min bistand, idet han søker dekket 100% faktiske boutgifter. Han er tilstått 50% dekning som for samboere.

Det ses bl a opplyst at hans samboer flyttet ut fra boligen i forbindelse med mannskapets påbegynnelse av førstegangstjenesten, idet hun var skoleelev og ikke hadde mulighet til å betale noen del av utgiftene.

Det har forekommet endel henvendelser til vårt kontor som synes å bero på uklarhet om betydningen av formuleringen i Forsvarets sosialkatalog, avsnitt L pkt i (7). Endel mannskaper synes å mene at bestemmelsen forutsetter normalt et forhøyet botillegg dersom opphør av samboerforhold ved påbegynnelse av førstegangstjenesten eller senere kan bli dokumentert.

I tilknytning til nærværende sak finnes det hensiktsmessig å anmode om FDs prinsipielle avklaring av spørsmålet.

I brev fra X dat 8 jun d å, pkt 4, ses at opprinnelig avgjørelse var basert på manglende offentlig dokumentasjon på opphør av samboerforholdet ved mannskapets påbegynnelse av førstegangstjenesten. For øvrig ses X i brev av 26 jun d å å ha anmodet FO/P 8 om å omgjøre vedtaket og innvilge 100% dekning. Velfoff ved Y ses i notat av 14 d m å mene at med mindre full stønad innvilges om kort tid, vil det være nødvendig å anbefale dimisjon av mannskapet.

FD bes vennligst avgi en uttalelse for min vurdering av saken.»

Departementet svarte slik:

«Det vises til Ombudsmannens brev av 22 aug d å om ovennevnte.

Hva angår avsnitt L, pkt (i) 7 i Forsvarets sosialkatalog har praksis vist at det ikke er mulig for mannskapene å fremskaffe tilfredsstillende dokumentasjon fra offentlige myndigheter hvor det er reell oppløsning av samboerforhold. Det er i praksis bare folkeregisteret som ved bostedsbevis kan dokumentere flytting, dette er etter departementets oppfatning ikke tilfredsstillende dokumentasjon i denne sammenheng.

Forsvaret har derfor ført en restriktiv praksis ved bare å tilstå 50% botillegg i saker hvor samboerforhold blir oppløst like før eller under mannskapets tjenestegjøring. Departementet er klar over at denne praksis kan skape økonomiske vanskeligheter for en del mannskaper. Dette gjelder bl.a. de som er samboere med skoleelever, som naturlig nok vegrer seg sterkt for å ta opp studielån eller søke sosialhjelp for å dekke boutgiftene. Disse flytter heller hjem til foreldrene.

Det vil imidlertid fra 1 okt d å bli innført nye bestemmelser hvor mannskaper som ved fremmøte har vært samboere i minst 9 mndr blir likestilt med gifte, ref brev av 14 aug d å. Departementet mener de nye bestemmelsene vil dekke en del av denne kategori mannskaper.

Hva angår nærværende sak finner departementet at den er behandlet i samsvar med gjeldende regelverk og praksis.»

Ombudsmannen skrev følgende avsluttede brev til klageren:

«Med henvisning til mitt brev av 22 f m har Forsvarsdepartementet i brev av 14 d m inntatt det standpunkt at saken er behandlet i samsvar med gjeldende regelverk og praksis.

Ombudsmannens oppgave er på Stortingets vegne å foreta en nøytral vurdering dersom militært personell skulle føle seg urettmessig behandlet av de ordinære forvaltningsmyndigheter i Forsvaret. Vurderingen retter seg således mot en så vidt mulig lik praktisering av gjeldende bestemmelser.

Etter bestemmelsene kan samboere bli tilstått inntil 50% av de faktiske boutgifter. 50%-regelen synes å være entydig praktisert selv om et mannskap faktisk har bidratt med en høyere del til dekning av boutgifter i et bofellesskap. Opphør av samboerforhold straks før eller etter påbegynt militærtjeneste medfører etter regelverket ikke noe høyere botillegg.

Etter det som er opplyst har jeg forståelse for Deres vanskelige økonomiske situasjon, men jeg kan likevel ikke se at De er blitt forskjellsbehandlet ved tilståelse av 50% botillegg. Med sikte på en så vidt mulig lik behandling av mannskapene ser jeg derfor ikke grunn til å rette kritikk mot Forsvarets avgjørelse i saken.»

De nye regler som departementet omtaler er nå innført med virkning fra 1 oktober 1990.

En vernepliktig rettet i et brev til Ombudsmannen sterk kritikk mot Forsvarets overkommando og Forsvarsdepartementet for «manglende rettferdighetssans» ved ikke å ha innvilget ham full bostøtte for de siste tre måneder av førstegangstjenesten. Klageren hadde – som samboende – innsett at han neppe kunne kreve mer enn 50% stønad til boutgifter så lenge samboerskapet besto. Imidlertid mente han å ha fremlagt troverdig dokumentasjon på at samboerskapet av forskjellige årsaker var blitt bragt til opphør under militærtjenesten, hvorfor han mente å ha krav på fullt botillegg som enslig de siste tre måneder. Etter egne beregninger utgjorde differanse mellom 50 og 100% botillegg ca kr 6 500,- for de aktuelle tre måneder.

Til tross for at departementet tidligere hadde behandlet saken og vesentlige nye momenter neppe var fremlagt, valgte Ombudsmannen likevel å be om departementets uttalelse i saken.

Departementet svarte slik:

«Det vises til Ombudsmannens brev av 11 d s i forbindelse med NNs klage.

NN var samboer ved fremmøte. Forsvaret har fast praksis for å tilstå 50% botillegg til samboere, selv om samboerforholdet blir oppløst før eller etter påbegynt tjeneste.

Departementet finner ikke at det er fremkommet nye opplysninger som kan medføre en endring av tidligere vedtak.

Departementet er forøvrig enig med FO i at det ikke er nødvendig å fremme saker på nytt som har vært behandlet av oss som klageinstans, uten at det er fremkommet vesentlige

nye opplysninger i saken, jf fvl. §§ 28 første ledd og 33 andre ledd.»

Ombudsmannen kunne konstatere at den avgjørelse var i samsvar med en langvarig og sikker regelpraksis.

En vernepliktig som var kommet i økonomisk vanskeligheter, tilskrev Ombudsmannen med anmodning om å ta opp hans problemer med «rette instans» for å slippe å «dimme til økonomisk kaos».

Bakgrunnen for klagen, som også ble støttet og anbefalt av hans velferdsoffiser, var at han et par år tidligere hadde tatt opp et lån for anskaffelse av traktor med diverse grave/las-teutstyr. Tanken hadde vært å etablere seg som selvstendig maskinentreprenør. Oppdragene hadde imidlertid uteblitt, og tiltaket ble aldri noen økonomisk suksess.

De uteblitte oppdrag for traktoren hadde tvunget ham til å ta hyre som mannskap på et fiskefartøy. De siste månedene før militærtjenesten hadde han gått arbeidsledig og hevet arbeidsledighetstrygd. Ved innrykk til militærtjeneste hadde han søkt Forsvaret om sosial stønad til dekning av renter på sine lån i forbindelse med traktoranskaffelsen.

Søknaden var avslått under henvisning til at Forsvarets stønadsregler ikke gir mulighet for støtte i et tilfelle som det foreliggende. Etter å ha gjennomgått saken og konstatert at de påberopte økonomiske problemer var oppstått lenge før innrykk og derfor ikke hadde noen direkte sammenheng med militærtjenesten, skrev Ombudsmannen slik til klageren:

«Jeg har med avds ekspedisjon av 5 d m mottatt Deres anmodning om min bistand etter at Forsvarsdepartementet har opprettholdt det tidligere gitte avslaget på søknaden om rentestønad vedr lån til kjøp av traktor.

Ombudsmannens oppgave er på Stortingets vegne å foreta en nøytral vurdering dersom militært personell skulle føle seg urettmessig behandlet av de ordinære forvaltningsmyndigheter i Forsvaret. Vurderingen retter seg således mot en så vidt mulig lik praktisering av gjeldende bestemmelser.

Etter bestemmelsene kan det bli innvilget rentestønad på bestemte vilkår og herunder til bestemte formål. Reglene om slik sosial hjelp gjelder imidlertid normalt ikke for selvstendig næringsdrivende. Jeg har forøvrig notert meg at De ikke er registrert som næringsdrivende.

Problemet med sviktende inntjening fra traktoren sees oppstått lenge før De møtte til militærtjeneste, idet inntektssvikten sees å ha medført at De måtte ta lønnet arbeide på sjøen.

Jeg har forståelse for at mannskapet kan ha en vanskelig økonomisk situasjon, men etter å ha gjennomgått sakens dokumenter vedrørende det omtalte låneformålet kan jeg ikke

se at De er blitt urettmessig eller åpenbart urimelig behandlet i relasjon til en så vidt mulig lik praktisering av bestemmelsene om sosial hjelp fra Forsvaret.»

En vernepliktig klaget til Ombudsmannen over ikke å fått innvilget 100% dekning for sine boutgifter. Klageren var samboende og hadde i samsvar med reglene fått tilsagn om botillegg for 50% av de dokumenterte boutgifter.

Mannskapet bygget sin klage på en skriftlig avtale med sin samboerske hvorefter han hadde forpliktet seg til alene å stå ansvarlig for deres felles bekostnader. Han mente således at det overfor ham var urimelig å bli «avspist» med kun halv stønad. Klageren rettet også bebreidelse mot Forsvaret for manglende informasjon om bostøttereglene før innrykk.

Ombudsmannen svarte klageren bl a slik:

«Etter de relevante bestemmelsene kan samboere blir tilstått inntil 50% av de faktiske boutgifter. 50%-regelen synes å være entydig praktisert selv om et mannskap faktisk har bidratt med en høyere del til dekning av boutgifter, og herunder renteutgifter, i et bofelleskap. Regelen er bl a opplyst i «Forsvarets Forum» – Spesial som blir tilsendt alle mannskaper før fremmøte tli tjenesten.

Etter det som er opplyst har jeg forståelse for Deres vanskelige økonomiske situasjon, men med sikte på en så vidt mulig lik behandling av mannskapene kan jeg ikke se grunn til å rette kritikk mot Forsvarsdepartementets avgjørelse i saken.»

Forsvarets skolevirksomhet.

Det er behandlet to saker i denne gruppe i 1990.

En befalsskoleelev som under den praktiske eksamensprøve i sprengningsteknikk hadde fått karakteren «ikke bestått», klaget over en rekke uklare forhold og påstått forskjellsbehandling av elevene. Befalskandidaten innledet sin klage til Ombudsmannen slik:

«Saken gjelder bedømming og klagebehandling ved eksamen i faget klasse I sprengning, ved befalsskolen for NN. Bedømmingen og premissene ved eksamineringene var her uklare og det var forskjellsbehandling av kandidatene. Resultatet for meg ble ikke godkjent eksamen med påfølgende advarsel fra skolen.»

Etter å ha gitt en detaljert skildring av gjennomføringsmåten ved den aktuelle prøve, avsluttet klageren brevet slik:

«Etter min oppfatning er jeg her blitt utsatt for en vilkårlig bedømmelse. Til tross for at jeg hadde svart riktig på spørsmålet, ble jeg ikke bedømt etter svaret som var avgitt før tidsfrisdten gikk ut. Derimot ble mitt første svar avvist og jeg ble bedømt som om prosedyren var feil besvart.

Det har også vært andre uklarheter ved at det ble eksaminert i stoff som ikke var undervist, noe som fikk følger for andre elever som var oppe til samme eksamen. Det var ialt 11 elever som strøk til denne eksamen.

Anke over bedømmingen ble umiddelbart innlevert av meg, men ble avvist uten begrunnelse og advarsel gitt. Et rimelig og rettferdig krav er at avvisningen av anken begrunnes i en så viktig sak. Saken er tatt opp muntlig med skolesjefen uten at det har ført til at skolen har begrunnet avslaget på anken. I forbindelse med behandlingen av klagen i skolerådet, er jeg ikke gitt anledning til å uttale meg.

Jeg har senere avlagt eksamen i dette faget med godt resultat, derfor får ikke resultatet fra første eksamen i faget noen umiddelbar virkning på mine muligheter til å fullføre befalskolen. Imidlertid fremføres denne anken nå av to grunner:

- denne «stryk» karakteren trekker ned resultatet ved skolen
- dersom jeg er «uheldig» med eksamineringen ved en eksamen til, må jeg forlate befalsskolen.

Utfra disse alvorlige konsekvenser for mitt resultat på befalsskolen for NN, ber jeg derfor om at resultatet fra første eksamen annulleres og advarselen strykes fra mitt militære rulleblad.»

Ved brev av 21 feb tok Ombudsmannen saken opp med befalsskolen og anmodet om kommentarer til klagerens anførsler.

Som svar mottok Ombudsmannen et brev der befalsskolen først redegjorde for reglene om elevenes administrative klagemuligheter i forbindelse med karakterfastsettelse. Befalsskolen konkluderte slik:

«Bestemmelsen sier dessuten at det ikke finnes noen klageinstans utover skolerådet og at deres avgjørelse er endelig hva angår praktiske prøver.

X beklager at saken er fremsendt Ombudsmannen for Forsvaret utenom tjenesteveg, da saken kunne ha vært avklart på et tidligere tidspunkt.

X anser også at saksbehandlingen ved NN har vært korrekt og grundig og iht bestemmelsene i TJ 5-1.»

Sammen med dette brev fulgte også en skriftlig redegjørelse fra hovedinstruktøren som hadde vært ansvarlig for gjennomføringen av den aktuelle prøve i sprengning. Det foreliggende svar medførte behov for en ny henvendelse til skolen, og Ombudsmannen skrev slik:

«Jeg har gjennomgått den mottatte redegjørelse fra NN av 27 f m. For en nærmere vurdering av klagesaken finner jeg å måtte be om ytterligere avklaring. Det er fra klagerens side gjort gjeldende at hans første, noe mangelfulle besvarelse under eksaminering i faget sprengningstjeneste klasse I burde vært lagt til grunn ved karaktergivningen. Skolens redegjørelse synes å bekrefte at kandidaten ble bedt om å avgi ny besvarelse uten at det forelå noen mulighet for tilfredsstillende besvarelse

innenfor den fastsatte frist på ti minutter. Da klageren synes å tillegge dette forhold vesentlig betydning, finner jeg å ville be om skolens nærmere kommentarer og begrunnelse for at hans opprinnelige svar evt ble forbisett.

Når det gjelder kandidatens formelle klageadgang i det foreliggende tilfelle, er jeg enig i Xs påpekning av at NN på korrekt måte har gitt befaleleven rett til å anke eksamensbedømmelsen inn for skolerådet.

Til Xs anførsler som vedrører personellet adgang til klage overfor Ombudsmannen, finner jeg grunn til å bemerke at heller ikke avgjørelser truffet av kompetent instans ved Forsvarets skoler er unntatt fra personellet klagerett overfor Ombudsmannen direkte. Bestemmelsene i TJ 5-1 som det henvises til regulerer den forvaltningsmessige klageordning. Personellet adgang til å reise saker overfor Ombudsmannen er fastsatt i instruks for ombudsmannsordningen fra Stortinget.»

Den videre korrespondanse i saken førte til enkelte justeringer av partenes saksfremstilling, noe som også bidro til begrensninger i det opprinnelige konfliktstema.

Etter å ha klarlagt de faktiske omstendigheter, kunne Ombudsmannen avslutte saken med følgende brev til klageren:

«Deres begrunnelse for klagen er forelagt befalsskolen til uttalelse, hvoretter skolen og X har avgitt bemerkninger i brev av 27 feb, 7 mar og 27 mar d å. Saken er med bakgrunn i Deres kommentarer i brev av 22 d m blitt drøftet i telefonsamtale med sjef NN og skolens hovedinstruktør.

Det må opplyses at Ombudsmannen ikke har adgang til å prøve rene skjønnsmessige vurderinger med hensyn til karakterfastsettelse. Det tilligger imidlertid Ombudsmannen å prøve om det er begått saksbehandlingsfeil med betydning for sakens utfall, eller om resultatet av spesielle årsaker skulle fremtre som åpenbart urimelig.

Det synes ikke å være uenighet om at De av kontrolløren ble bedt om å forklare angjeldende tekniske prosedyre på nytt selv om det foranledighet oversittelse av tidsfristen. Et vesentlig spørsmål blir da hvilket resultat som må antas å ha foreligget om De ikke var blitt bedt om å repetere prosedyren. I henhold til uttalelser fra skolen forstås at karakterfastsettelsen likevel ville blitt den samme. Det er i så fall ikke tidsoversittelsen som er årsak til karakteren «stryk» på denne oppgaven. Etter en samlet vurdering av sakens opplyste omstendigheter kan jeg ikke se påvist noen holdbar grunn til å hevde at tidsoversittelsen har hatt noen avgjørende betydning for karakterfastsettelsen, og jeg kan heller ikke se grunn til å anta at De er blitt usaklig forskjellsbehandlet.

På bakgrunn av det ovenstående ser jeg ingen rimelig grunn til å treffe ytterligere tiltak i saken.»

Vervede og kvinner.

Det er behandlet tre saker i denne gruppen i 1990. Gruppen omfatter foruten ordinært vervet personell (grenaderer) også kvinner som utfører frivillig militærtjeneste. To av årets klagesaker i denne gruppe er mottatt fra kvinnelig personell.

En kvinnelig befalsaspirant sendte klage til Ombudsmannen etter å ha mottatt beskjed om at hun, på grunnlag av den gjennomførte aspirantperiode og opptaksprøve, ikke var opptatt som elev ved befalsskolen.

Klageren gjorde gjeldende at avgjørelsen etter hennes mening måtte bygge på en negativ tilbakemelding fra et navngitt troppsbefal, og det forhold at hun var kvinne. Samtidig med klagen til Ombudsmannen hadde hun også bragt saken inn som ankesak for høyere militær myndighet.

Ombudsmannen varslet den militære ankeinstans om aspirantens henvendelse og anmodet om å bli gjort kjent med resultatet av ankebehandlingen.

Som en foreløpig reaksjon ble klageren gjort kjent med at Ombudsmannen ikke ville undergi saken noen realitetsbehandling før den ordinære ankeinstans hadde fullført sine vurderinger, og etter at hun eventuelt deretter skulle anmode om Ombudsmannens behandling. Ombudsmannen har senere ikke hørt noe fra klageren.

En kvinnelig befalsaspirant hadde fått strykkarakter i faget «militært forhold» og dermed ikke opptatt som elev for USK-utdanning. Klageren mente at karakterfastsettelsen og frabeordningen fra skolen bygget på et personlig motsetningsforhold mellom henne selv og enkelte av de mannlige instruktører, og dessuten på det forhold at «kurssjefen har vist en meget negativ holdning og motvilje til kvinner i Forsvaret».

Klagen inneholdt også bebreidelser mot det mannsdominerte miljø i Forsvaret hvor trakassering av kvinner, etter klagerens mening, ofte forekom. Det ble også vist til et par tilfeller av voldtekt av kvinnelig personell i Forsvaret. Klageren understreket imidlertid at hun selv ikke hadde vært utsatt for noen form for trakassering.

I lys av de fremsatte påstander anmodet Ombudsmannen de berørte militære instanser om grundigst mulige redegjørelser i sakens anledning.

Om de nevnte voldtektspåstander fikk Ombudsmannen opplyst at disse var under ordinær politietterforskning. Etter å ha innhentet alle opplysninger kunne Ombudsmannen avslutte den konkrete klagesak fra befalsaspiranten med følgende brev til klageren:

«Det vises til Deres brev av 11 f m og telefonsamtaler vedrørende klage over vedtaket om dimisjon fra USK ved Y, begrunnet med at De fikk strykkarakterer i faget militært forhold.

Dersom vedtaket skulle være truffet etter saksbehandlingsfeil med avgjørende betydning for resultatet, eller om vedtaket skulle fremtre som åpenbart urimelig, har Ombudsmannen adgang til å henstille til avgjørelsesmyndigheten om å endre eller oppheve et slikt vedtak. Ombudsmannens vurdering er upartisk og retter seg således mot en objektiv vurdering av det påklagede forholdet. Ombudsmannen har imidlertid ikke adgang til å prøve rene skjønnsmessige vurderinger for karakterfastsettelse, herunder for faget militært forhold.

Saken er forelagt FO/Hærstaben til uttalelse, hvoretter HST viser til avgjørelser og begrunnelser gitt i brev fra Generalinspektøren for Hæren, kopi vedlegges.

Det er en samlet vurdering av den enkelte elevs egenskaper, herunder etter iakttagelser foretatt av skolens befal og instruktører, som danner grunnlaget for skolens skjønnsmessige avgjørelse om karakterfastsettelse i faget militært forhold.

På bakgrunn av det som er anført i de foreliggende dokumenter og telefonsamtaler med Dem, er saken søkt ytterligere belyst ved samtale med fg sj/Y og kurssj/USK. Etter sistnevnte samtaler har jeg forstått det slik at De ville blitt beordret til Z som korporal dersom de ikke hadde fått strykkarakterer i faget militært forhold. Ved innlevering av anken ble De iflg skolen tilbudt den opprinnelige planlagte beordring til Z, men nå muligens med grad som menig, avhengig av ankeinstansens avgjørelse. Imidlertid ses opplyst at De vegret Dem mot den omtalte beordringen og ønsket i stedet en stilling i Sør-Norge. Befalsskolen hevder å ha undersøkt slike muligheter etter Deres ønske og på Deres premisser, hvoretter skolen hadde forstått det slik at De var glad over å ha fått stillingen ved X hovedflyplass.

Etter en samlet vurdering av sakens relevante omstendigheter kan jeg for min del ikke se grunn til å hevde at den omtalte strykkarakteren og vedtaket om dimisjon skulle være truffet på et feilaktig grunnlag, eller at De skulle være utsatt for en usaklig forskjellsbehandling. På bakgrunn av det ovenstående ser jeg derfor ingen grunn til å rette kritikk mot Ys og GIHs avgjørelse i saken.

Eventuelle ubesvarede spørsmål vedrørende utregningen av andre fagkrakterer, muligheter for annen befalsutdannelse etc anbefales tatt opp direkte med den aktuelle befals-skole.»

Befalssaker.

Det er i 1990 behandlet 24 saker i denne gruppe, hvorav 5 fra tidligere år. I fem av sakene er avgjørelsen endret i klagerens favør.

I 1989 ble det behandlet 26 saker i denne gruppe.

De fleste klagesaker fra befalet finner en i kategoriene engasjement, beordring, avansement og forbigåelser.

På vegne av en major mottok Ombudsmannen henvendelse fra en advokat som ønsket støtte for sin klient i forbindelse med en tvistesak om beordringstillegg til dekning av oppholdsutgifter. Av advokatens redegjørelse fremgikk at majoren over en periode av 5-6 år hadde fått utbetalt et beordringstillegg til dekning av husleie og strømudgifter i samsvar med inngått husleieavtale.

Det var enighet partene imellom om at beordringstillegget etter forutsetningene bare skulle vært utbetalt det første år av beordringsperioden. Ved en feil var utbetalingen først blitt stoppet flere år senere.

Etter rimelighetsbetraktninger gjorde klageren gjeldende at beordringstillegg burde utbetales frem til utløpet av inneværende tariffavtaleperiode. Dette ville gitt ham kompensasjon for husleien i ytterligere seks måneder og tid til eventuelt å skaffe seg annet og rimeligere husvære. Klageren hadde beregnet sitt krav til ca kr. 16.000.-.

Advokaten avsluttet sitt brev slik:

«Det denne saken egentlig dreier seg om, er at major NN faktisk har hatt diverse utlegg i forbindelse med tjenesten som han fikk kompensert tidligere, en kompensasjon som brått ble avvirket med den følge at han har pådratt seg et personlig tap. Dette skyldes at han har bundet seg opp kontraktsrettslig og det er oppsigelsesfrister i kontrakten som gjør at han ikke kan handle som forvaltningsmyndigheten gjør. Forhandlingsmyndighetens opptreden i nærværende sak oppfattes av meg (og en rekke andre saken er diskutert med) som åpenbart urimelig.

På vegne av major NN og Befalets Fellesorganisasjon tør jeg be om Ombudsmannen for Forsvaret vurdere denne saken i håp om at min part(er) kan få støtte for det syn som er lagt frem i denne saken.»

Også overfor Ombudsmannen fastholdt såvel Forsvarets overkommando som Forsvarsdepartementet at myndighetene ikke kunne ha noen forpliktelse til å fortsette en feilaktig utbetaling. FD skrev bl a:

«FD vil anta at major NN over lang tid har dratt fordel av den feiltolkning som er begått og en finner det derfor ikke riktig å komme inn på spørsmålet om en rimelig avviklingsordning slik det er antydnet i saken.»

Ombudsmannens videre undersøkelser i saken frembragte ikke nye momenter inn i vurderingsgrunnlaget, og saken kunne avsluttes med et brev til klagerens advokat der Ombudsmannen bl a anfører:

«Etter gjennomgåelse av sakens dokumenter kan det etter min mening ikke foreligge noen hjemlet adgang til utbetaling av det omtalte tillegget. Spørsmålet blir da hvilken betydning det bør tillegges når majoren hevder

å ha bundet seg kontraktsrettslig i god tro overfor en utleier, og at han dermed er blitt påført et økonomisk tap. Det kan ikke ses opplyst hvordan majoren hadde tenkt løst boligspørsmålet dersom han ikke hadde fått dekket ekstrautgifter. Imidlertid bør det tillegges en vesentlig vekt at majoren over lang tid har mottatt en uhjemlet godtgjørelse, og det bør kunne stilles tvil til om han er blitt påført noe økonomisk tap. Det er for øvrig ikke kjent om majoren har søkt å avvikle leieforholdet etter at husleiegodtgjørelsen opphørte.

Etter en samlet vurdering av sakens omstendigheter ser jeg imidlertid ingen grunn til å rette kritikk mot forvaltningsmyndighetens stans av den uhjemlede utbetalingen uten noen avviklingsperiode.

For min del ser jeg derfor ingen grunn til å foreta noen ytterligere skritt i sakens anledning.»

Tre flykadetter som tok videregående flyverutdannelse i USA mente seg utsatt for urimelig forskjellsbehandling etter at Forsvaret hadde innført nye og reduserte utenlandstillegg. Bakgrunnen for kadettene klage var at de på grunn av sin tidligere befalsutdanning var opptatt som elever direkte i klasse II og således var kommet i samme kull som elevene fra forrige års opptak. De øvrige elevene i deres kull fikk utbetalt utenlandstillegg etter de tidligere og vesentlig høyere satser. (Ca. kr. 100.000,- pr år): Dette førte etter klagerens mening til svekket fellesskapsfølelse mellom dem selv og det øvrige kull, noe som også hadde negativ innflytelse på skoleresultatene.

«Vi har forståelse for at Forsvaret skal gå over til det nye systemet, men overgangen bør ikke føre til ulike behandling av elever på samme kull, og vi må derfor be om at vi får de samme økonomiske vilkår som våre kullkamerater.»

Skrev klagerne bl a til Ombudsmannen.

På Ombudsmannens anmodning fremkom FO med en redegjørelse hvorav fremgikk at også de tre kandidatene hadde søkt om elevopptak etter en kunngjøring hvor det var tatt forbehold om regulativmessige endringer. Befalsorganisasjonene hadde på forhånd akseptert de nye satser for oppholdsgodtgjørelse under flyverutdannelse i USA, opplyste FO/P. Etter disse omstendigheter mente overkommandoen med støtte av departementet, at alle elever opptatt etter ikrafttreddelsen av de nye satser måtte behandles likt, uavhengig av hvilket kull den enkelte etter sin tidligere utdannelse ble plassert i.

Ombudsmannen avsluttet saken med et brev til klagerne hvor det bl a ble anført:

«Saken har vært behandlet på nytt i Forsvarets overkommando og Forsvarsdepartementet, idet jeg viser til brev av hhv 18 og 31 fm, kopier vedlegges.

Etter gjennomgåelse av sakens omstendigheter hva angår de økonomiske vilkårene under utdanningen legges bl a til grunn at det i Kunngjøring for Luftforsvaret U-10/1988 er tatt forbehold om eventuelle endringer i det nye Fredsregulativet, FR DEL II.

Søknaden om opptak på skolen forutsettes å bygge på de opplyste vilkår i kunngjøringen. For øvrig ses saken drøftet med befalsorganisasjonene som også skal ha akseptert den omtalte overgangsordningen.

Etter det som er opplyst i saken kan jeg ikke se grunn til å hevde at Forsvarets fastsettelse av oppholdsutgiftene i samsvar med det nye regulativet skulle være urettmessig eller bero på en usaklig forskjellsbehandling.

Jeg ser derfor ikke grunn til å foreta noen ytterligere tiltak i sakens anledning.»

En krigsskolekadett ønsket Ombudsmannens bistand etter at skolen hadde reist erstatningskrav mot ham for tapet av en teltduk. Kadetten hadde avvist erstatningskravet med den begrunnelse at teltduken var blitt stjålet fra en avlåst sportsbod der den var hengt til tørk, og at han således ikke kunne bebreides for noe uaktsomt i sammenheng med tapet.

Ombudsmannen innhentet redegjørelse fra skolen, hvorav bl a fremgikk at klageren hadde gitt melding om den savnede teltduk først ca 5 uker etter at han selv hadde oppdaget tyveriet. Skolen mente således at kadetten hadde gjort seg skyld i brudd på sin plikt til «omgående å melde fra til nærmeste foresatte om tap av eller skade på Forsvarets materiell». Skolen beklaget imidlertid at klageren ikke på foreskrevet måte var blitt orientert om sin rett til å bringe saken frem som anke for høyere militær instans. Skolen fastholdt sitt krav om erstatning for 100 % av teltdukens nyverdi.

I betraktning av at det var erkjent formelle mangler ved skolens saksbehandling og det dessuten var reist tvil fra klagerens side om verdiansettelsen, fant Ombudsmannen å ville be vedkommende distriktskommando om å behandle saken som ankesak. Fra DKen mottok Ombudsmannen følgende avgjørelse i saken:

«X vil påpeke at Y ikke har fulgt gitte bestemmelser da kadetten ikke er blitt gjort oppmerksom på muligheten for å anke til nest høyeste militære myndighet. Imidlertid anket kadetten til ombudsmannen, slik at han var oppmerksom på at en ankemulighet var tilstede.

I følge TFF kl 7 A kan tap eller skade på Forsvarets materiell kreves erstattet av den personlige skadevolder, dersom denne har handlet forsettlig eller uaktsomt. Videre sier

bestemmelsene at enhver som er i Forsvarets tjeneste plikter omgående å melde fra til nærmeste foresatte om tap av eller skade på Forsvarets materiell.

Denne bestemmelse skulle en forvente at en kadett er kjent med. I og med at kadettene oppdagte tapet den 5 desember 1989, og først meldte fra den 10 januar 1990, mener X at kadetten har vist en slik likegyldighet, at det kan sies å være uaktsomhet.

Ut i fra at

- det må stilles store krav til befall når det gjelder ansvar for materiell.
- kadetten har vist likegyldighet/uaktsomhet ved å vente så lenge med å melde fra om tapet.
- denne saken har prinsipiell betydning for fremtidig behandling av tap ved Y, avgjør X at kadetten skal erstatte tapet.

Ifølge telefonisk samtale med intendant/Y settes den faktiske verdi for tapet til 75 % av ny verdi. Dette i henhold til gjennomsnittstandard av Ys teltduker. Tapet skal således erstattes av kadett NN med 75 %, kr 355,-.

X kan ikke se at Y har vurdert disiplinære forføyninger. Dette skal fremgå av taps/skademeldingen iht bestemmelsene i TFF kl 7, pkt 767 - B - VIII.

Nekter kadetten å erstatte tapet kan han trekkes i lønn. X gjør oppmerksom på at før dette gjennomføres må saken i sin helhet først forelegges Forsvarsdepartementet.

Xs avgjørelse om at kadetten skal erstatte tapet kan ankes til Hærens forsyningskommando.»

Ombudsmannen skrev deretter slik til klageren:

«Etter Xs behandling synes de tidligere formelle mangler ved saksbehandlingen nå å være rettet opp.

Hva sakens materielle innhold angår sees X å ha lagt avgjørende vekt på den forsinkede avmelding av tapet. Erstatningsplikten sees imidlertid begrenset til 75 % av gjenstandens ny-verdi.

På korrekt måte er De også underrettet om Deres ytterligere administrative ankemulighet til HFK.

Etter disse omstendigheter antar jeg at min eventuelle videre befattning med saken kan stilles i bero inntil ny begjæring fra Dem måtte foreligge.»

Ombudsmannen har ikke mottatt noen ny henvendelse fra klageren.

En sersjant - plikttjenestebefal - hadde fått avslag på en søknad om permisjon uten lønn og utsettelse med resterende del av sin plikttjeneste.

I håp om en mer imøtekommende behandling skrev han slik til Ombudsmannen:

«Jeg tillater meg å klage ovennevnte sak inn for ombudsmannen, idet jeg mener at min søknad om permisjon uten lønn for å ta høyere teknisk utdanning ikke har fått den behandling den har krav på.

Søknaden går i korte trekk ut på at jeg ønsker permisjon uten lønn for å ta fildelt studie-

plass på University of Glasgow, linje «electronic and electrical engineering.» Dette er sivilingeniørutdanning tilsvarende NTH. Studiestart er 27 september 1990.

Avslaget var både uventet og skuffende for meg. Jeg hadde håpet og ventet at forsvaret ville vise større vilje til å satse på utdanning, slik som samfunnet forøvrig gjør.

Det er ikke gitt noen holdbar begrunnelse for avslaget. Det kan ikke være tilstrekkelig å vise til presedenshensyn som den viktigste grunnen. Det er en for lettvinnt behandling. Søknaden må ha krav på en selvstendig behandling, der også mine personlige grunner blir ivarettatt.

I henhold til avslaget vurderer FO at det ikke er behov for meg med den utdanningen jeg ønsker å ta. Når man tar i betraktning det tekniske utstyret som forsvaret allerede har, og de tekniske utfordringene som forsvaret vil møte i framtida, virker dette unektelig noe rart.

Videre står det at jeg «mest sannsynlig vil han være overkvalifisert for de tilgjengelige tjenestestillingene». Å være for godt kvalifisert til en stilling, vil i alle tilfelle ikke være til ulempe for forsvaret.

Det står også i avslaget at jeg var vel innforstått med at jeg ville få to års plikttjeneste etter endt skolegang. Selvfølgelig var jeg det, men det er NA jeg har vært så heldig å få den studiepllassen jeg ønsker. Situasjonen kan være helt forandret neste år. Dersom jeg ikke får skolepllassen neste år, vil dette bli svært bittert for meg. Alt jeg ber om, er at forsvaret viser litt velvilje. Slik jeg ser det, har forsvaret ingen ting å tape på å gi meg permisjon uten lønn, men alt å vinne. I avslaget er saksbehandleren mest opptatt av å grunngi hvorfor forsvaret ikke har behov for meg, med den utdanningen jeg ønsker å ta. Dette tolker jeg som om det i hvertfall ikke er noen negative konsekvenser for forsvaret ved å gi meg permisjon. Skal man ikke da vise personhensyn? Må forsvaret beviselig tjene på en sak, før personlige ønsker skal komme i betraktning?»

Forsvarsgrenstaben ble anmodet om en nærmere redegjørelse for saken. Staben fastholdt sitt avslag, men opplyste at man hadde oversendt klagerens søknad til Forsvarsdepartementet som ankesak. Staben skrev bl a:

«X er kommet i skade for å avslå NNs anke etter at X også avslo NNs søknad da den forelå til avgjørelse i første instans 13 november 90. Det er således begått en saksbehandlingsfeil som X beklager. Feilen har imidlertid ikke en slik karakter at saken etter vår mening kan få noen annen løsning.

Det vises i Xs skriv av 12 februar 1990 til bestemmelser i TFF kl 5 F og L. Dette var uheldig da disse bestemmelsene etter ordlyden kun gjelder for yrkesbefal, mens NN er plikttjenestebefal. X har ikke innvilget permisjon for denne kategori befall tidligere, men har innvilget utsettelse med avtjening av en del av plikttjenesten i noen tilfeller. I utsettelses-tilfeller har man lagt en vurdering til grunn hvor momenter tilsvarende som stilles opp i TFF kl 5 F og L har blitt benyttet. Det overordnede hensyn blir Forsvarets tarv.

X har i den dokumentasjon som NN har fremlagt ikke kunnet se tilstrekkelige tungtveiende argumenter som berettiger en utsettelse av det siste året av hans plikttjeneste.

Sivilingeniørutdanningen tilsier at NN vil få et opphold på minst tre år før han kan avtjene siste del av sin plikttjeneste. I denne saken er det lagt særlig vekt på at NN bare har et år igjen av sin plikttjeneste, og at det i et så kort tidsrom er vanskelig å dra nytte av hans utvidede kompetanse. Videre får Forsvaret dekket sitt behov for sivilingeniører ved norske utdanningsinstitusjoner.»

Etter å ha gjennomgått saken skrev departementet slik til staben med kopi til Ombudsmannen:

«Det vises til Xstabens skriv av 25 april 1990, samt til Ombudsmannens skriv av 15 mars 1990 vedrørende ovennevnte sak.

Sersjant NN gjennomførte i perioden 1987-89 Hærens tekniske fagskole i elektronikk på Jørstadmoen, og avtjener nå 2 årig plikttjeneste ved Z.

Sersjant NN er tildelt studieplass i 2 studieår ved University of Glasgow fra september 1990. Han vil være utdannet sivilingeniør i 1993. NN har søkt X om utsettelse av sin resterende plikttjeneste (ca 10 mndr). X har 2 ganger avslått søknaden fra NN med henvisning til TFF kl 5, avsnittene F IX og L III. Dette er ikke riktig. Disse reglene gjelder for yrkesbefal, mens NN er plikttjenestebefal. Departementet vil imidlertid ikke legge avgjørende vekt på dette, da det ikke har noen direkte innvirkning på den videre behandling av saken.

Ombudsmannen stiller spørsmål om reglene i Tff kl 5 J, pkt 1 og 2 er relevante for saken. En utdanningskontrakt, som omtales i pkt 2, kan bare inngås i Sjøforsvaret. Dette er en ordning som, i stedet for bonus etter 3 års tjeneste, betinger lønn etter grad i 10 måneder under selvvalgt utdanning. Disse reglene er således irrelevante i saken.

Xstabens videre begrunnelse for avslaget på sjt NNs søknad er at Forsvaret vanskelig kan nyttiggjøre seg av sjt NNs utvidede kompetanse, da han kun har 1 år igjen av sin plikttjeneste. Videre får Forsvaret, etter Xs oppfatning, dekket sitt behov for sivilingeniører ved norske utdanningsinstitusjoner.

Departementet finner Xstabens argumentet for avslaget på sjt NNs søknad lite holdbare. Forsvaret vil om 3 år få en nyutdannet sivilingeniør med gode kunnskaper i teknisk engelsk. Den kompetanse sjt NN da vil inneha, vil være til gunst for Forsvaret i ett år. Forsvaret har fått en sivilingeniør uten å ha påkostet dennes utdanning, slik tilfellet er ved å utdanne ingeniører ved norske utdanningsinstitusjoner.

Det fremgår av sjt NNs anke at han finner Xs avslag urimelig, og departementet har full forståelse for hans synspunkter, jfr Tff kl 5, AI pkt 5 og 6. Reglene i Tff kl 5, F IX pkt 15, sier at befal normalt ikke gis utsettelse med plikttjeneste. Likevel mener departementet at den utdanning sjt NN har tenkt å påbegynne vil ha stor betydning for hans fremtidige yrke og livssituasjon. Det er uvisst om samme sjanse er tilstede om ett år dersom han nå nektes permisjon.

Departementet finner derfor i dette tilfellet å kunne dispensere fra gjeldende bestemmelser, og bestemmer herved at sersjant NN innvilges permisjon uten lønn og utsettelse av plikttjenesdten i ca 3 år fra september 1990.»

Staben underrettet klageren om departementets avgjørelse i saken, og Ombudsmannen varslet at saken etter dette var å betrakte som avsluttet.

To flyvere i Luftforsvaret klaget til Ombudsmannen etter å ha fått avslag på søknad om godskriving av konverteringskurs i USA som opptjening av plikttjeneste etter grunnleggende flyverutdannelse.

Klagerne, som var utdannet til helikopterflyvere, hadde gjennomgått et 17 mndrs langt konverteringskurs med sikte på sertifikat for flermotorsfly. Klagerne gjorde gjeldende at det blant flyverne i Forsvaret var en alminnelig oppfatning at denne type utdanning alltid ble regnet som del av plikttjenesten, selv om kurset medførte ytterligere plikttjeneste.

Luftforsvarsstaben hadde etter klagerens opplysninger avslått søknaden med den begrunnelse at man tidligere av FD var «beskyldt for å være slepphendte med plikttjeneste for flyvere».

Klagen ble av Ombudsmannen tatt opp med FD som kom til at det nok kunne tenkes å ha vært uklarhet om plikttjenestespørsmålet i dette konkrete tilfelle. Klagen ble derfor tatt til følge.

Departementet fant likevel grunn til å presisere følgende:

«Praksis har alltid vært at plikttjeneste ikke avtjenes under utdanning som gir ny plikttjeneste. Fra 1 januar 1989 har departementet tatt denne uskrevne regel inn i Tff kl 5 (F IX 13). LTS har også gitt ut en egen BFL med virkning fra 1 januar 1990 hvor denne bestemmelse er sitert. I fremtiden skal det derfor ikke være mulig å erklære seg ukjent med denne regel.

Departementet har ellers liten forståelse for at prinsippet om plikttjeneste skulle være ukjent for befal som har tjenestegjort en årrekke i Forsvaret.»

En kaptein ønsket Ombudsmannens bistand i forbindelse med en ansiennitetssak.

Kapteinen opplyste at han ved begynnelsen av sin karriere som yrkesbefal hadde hatt et tjenesteopphold på 1 mnd og 3 dager, ekskl. 3 ukers ferie, mellom avsluttet engasjement og skolestart ved Hærens Ingeniørskole. Vedkommende personelloffiser hadde etter klagerens utsagn opplyst at dette tjenesteav-

brudd ikke ville ha noen konsekvenser for ham senere. Dette skulle dessverre vise seg ikke å holde stikk.

Ved normalopptrykk til kaptein pr 1 jan 1988 hadde han fått melding om at opprykk var utsett til 1 jul 1988 under henvisning til reglens krav om sammenhengende tjeneste som befal. Etter reglene i befalsordningen skal avbrudd i tjenesten lengre enn en måned, tas i betraktning ved fastsettelse av opprykkstidspunkt.

Klagen ble av Ombudsmannen først tatt opp med Hærstaben som fastholdt sin tidligere avgjørelse. Etter Ombudsmannens mening forelå det i dette tilfelle grunn til å forelegge saken for høyere myndighet, og saken ble således sendt departementet.

Ved brev av 9 aug redegjorde departementet for sin behandling av saken og konkluderte slik:

«Departementet har vurdert sakens ulike sider og er etter en helhetsvurdering kommet til at kaptein X bør gis medhold i sin klage. En har særlig lagt vekt på at kaptein X ikke ble underrettet om de endringer HST foretok i 1984. Han synes først å ha blitt klar over dette forhold da han ikke fikk det forventede opprykk til kaptein pr 1 januar 1988. Videre må det tillegges vekt at HST i 1979 uttalte at en så bort fra tjenesteoppholdet ved normalopptrykk til løytnant og at X dermed innstilte seg på at han ville få normalopptrykk til kaptein etter 7 år. Dessuten er tjenesteoppholdet beregnet til å være på grensen av det som skal tillates.

Hærstaben pålegges derfor å endre kaptein Xs opprykk til kaptein fra 010788 til 010188.

Ombudsmannen bes informere kaptein X om departementets beslutning.»

En løytnant - som over en periode av flere år - forgieves hadde søkt å oppnå fast tilsetning som befal, ønsket Ombudsmannens medvirkning i saken.

Av klagerens opplysninger fremgikk at han som ung sersjant hadde vært utsatt for et trafikkuhell i 1978, hvoretter han var blitt erklært 30 % yrkesmessig ufør. Trafikkuhellet hadde skjedd i tjenesten med klageren som fører av ulykkesbilen.

Som følge av skaden mente klageren at han hadde gått tapt av mulighetene for videregående utdanning, og var således uten mulighet for fast tilsetning etter de gjeldende kvalifikasjonskrav for tilsetning i befalsstilling. Klageren hadde fått utbetalt skadeerstatning etter gjeldende regler.

Fra Hærstaben forelå en redegjørelse hvorav bl a følgende fremgikk:

«Siste engsjementsperiode ved X er gitt med dispensasjon for alder begrunnet med at NN skulle kvalifisere seg for yrkesstilling i

Hæren. Han gjensto med 4 artiumsfag (norsk, matematikk, engelsk og samfunnsfag) for å kunne få studiekompetanse ved Høyskolesenteret i Rogaland. Han har således siden uhellet den 27 juli 1978 hatt over 10 år på seg for å avlegge ovennevnte eksamener. Det har han ikke gjort selv om dette var en av forutsetningene for at Forsvarsdepartementet ga tillatelse til fortsatt dispensasjon til 30 juni 1989.

Avdelingen har i tillegg benyttet adgangen til å gi han ytterligere 6 måneder tjeneste som avviklingstid samtidig som de søkte og fikk avslag fra Hærstaben om ytterligere engasjement. NN er så endelig i skriv av 6 nov 89 fra X meddelt resultatet av søknaden og at han må fratre 31 desember 1989.»

Saken ble drøftet med ulike instanser i Forsvaret, hvoretter klageren fant interesse for å søke på relevante sivile stillinger i Forsvaret.

Klageren erklærte seg innforstått med at hans klagesak i relasjon til befalsyrket kunne stilles i bero.

Sivilt personell i Forsvaret

Det er behandlet 4 saker i denne gruppe.

Et fagforbund anmodet Ombudsmannen om bistand i en tvistesak mellom Forsvarets overkommando og forbundets medlemmer (fagarbeidere) ved en flystasjon.

Tvistesaken var oppstått etter at FO under en rutinemessig kontroll var blitt kjent med at flystasjonen over mange år hadde utbetalt ekstra tillegg for særlig smussig arbeid etter en feilaktig fortolkning av gjeldende tariffavtale.

Fagarbeiderne, med støtte av sin lokale fagforening, hevdet primært at avtalen var riktig fortolket, subsidiært at de etter mange års praksis nå måtte anse å ha rettmessig krav på tilleggsbetaling etter den fortolkning som hittil var lagt til grunn.

Den omstridte fortolkning gjaldt konkret om det for den angjeldende type arbeid skulle utbetales et timelønnstillegg på 50% eller 150%. Flystasjonen hadde hittil utbetalt 150% tillegg inntil FO hadde instruert stasjonen om å redusere tillegget til 50% slik avtalen ble praktisert ellers i Forsvaret.

Etter å ha gjennomgått de aktuelle forhandlingsprotokoller og senere korrespondanse, og i tillegg innhentet supplerende opplysninger, kunne Ombudsmannen konkludere sin behandling i et brev til fagforbundet slik:

«Det vises til sakens tidligere korrespondanse vedrørende fortolkning av avtalen om tilleggsbetaling for særlig smussig arbeide, iverksatt fra 1 mai 81 og gjeldende frem til en revidert avtale den 1 okt 87.

Den omstridte fortolkning ses å gjelde avtalens pkt II, 11 som lyder:

«Manuelt arbeid med tømning av latriner, septictanker og annet arbeid som kan sammenliknes med dette, godtgjøres med timefortjeneste tillagt 50%. I slike tilfelle utbetales ikke smusstillegg.»

Fagarbeiderne ved NN flystn ses å fortolke avtalens pkt II, 11 således at de krever utbetalt ordinær lønn, tillagt timelønn + 50%, dvs 150% tillegg til ordinær timelønn. Jeg har ikke kjennskap til at det ved noen andre avdelinger i Forsvaret er blitt praktisert en slik nevnt fortolkning av bestemmelsen.

En naturlig fortolkning av bestemmelsene må ses i lys av rene rimelighetsbetraktninger mht hva som måtte være forutsatt avtalt med bestemmelsen, og herunder i relasjon til eks-tragodtgjørelsen for særlig smussig arbeid etter avtalens pkt I som i 1981 ga et tillegg på kr 1,40 pr arbeidet time.

Dersom det var forutsatt et relativt ekstraordinært høyt tillegg etter pkt II, 11, sammenholdt med pkt I, må det antas at en slik bemerkelsesverdig gradsforskjell ville ha kommet tydelig til uttrykk i bestemmelsens ordlyd. Pkt II, 11s ordlyd kan imidlertid etter min mening ikke tas til inntekt for klagerens fortolkningssyn, og det kan heller ikke av andre årsaker utledes eller formodes at en slik høy godtgjørelse som påberopt har vært forutsatt avtalt etter justerings- og normeringsoppgjøret fra 1980.

Etter min mening må avtalens pkt II, 11 fortolkes slik at ved det omtalte spesielle smussarbeid utbetales 50% tillegg til den ordinære lønn, dvs i samsvar med beregningen foretatt i FOs brev av 25 feb 86.

På bakgrunn av det ovenstående kan jeg ikke se noe rettmessig grunnlag for et krav om å fortsette med en feilaktig fortolkning og praktisering av bestemmelsen inntil den foreliggende avtalerevisjon i 1987.

Etter det som er opplyst ser jeg for min del ikke grunn til å foreta noen ytterligere tiltak i saken.»

En tidligere kaptein som hadde vært engasjert ved en flystasjon på pensjonistvilkår, klaget til Ombudsmannen over manglende utbetaling av lønn. Etter klagerens fremstilling hadde flystasjonen unnlatt å betale ham lønn for tilsammen 89 arbeidstimer, angivelig med den begrunnelse at stasjonens lønnsbudsjett var oppbrukt.

Etter undersøkelser fikk Ombudsmannen vite at stasjonen hadde anmodet Luftforsvarsstaben om tildeling av ekstra lønnsmidler slik at også klageren kunne få dekket sitt tilgodehavende.

Staben bekreftet at stasjonens ønske om tilleggsbevilgning straks ville bli imøtekommet, og at klageren snarest mulig ville få tilsendt sitt tilgodehavende. Klageren ble underrettet.

En sivil tilsatt ved en av Sjøforsvarets stasjoner som i mange år hadde arbeidet som sjåfør/fagarbeider, ønsket Ombudsmannens bistand med sikte på å få etterbetalt lønn som fagarbeider for en periode av nærmere 6 år.

Under henvisning til sin lange yrkespraksis og de innførte regler om fagarbeidertillegg, mente klageren å ha rett til utbetaling av fagarbeiderlønn fra 1 jan 1982 og frem til fratredelsen 30 sep 1987. Hans fagforbund hadde ført resultatløse forhandlinger med FO og FD om saken.

Som ledd i Ombudsmannens behandling ble det innhentet uttalelser fra klagerens overordnede i det aktuelle tidsrom. Uttalelsene bekreftet at klageren hadde utført sitt arbeid på en fremragende måte. Hans funksjon ble beskrevet som sjåfør og altnuligmann. Det administrative organ i Sjøforsvaret med ansvar for lønnsutbetalingen benektet at klageren i vesentlig grad hadde vært beskjeftiget med arbeid som kunne kvalifisere til fagarbeidertillegg etter den aktuelle tariffavtale.

Ombudsmannen avsluttet saken med følgende brev til klageren:

«Under henvisning til de avgitte uttalelser i forbindelse med Deres søknad om fagarbeidertillegg for perioden 1 jan 82 – 30 sep 87 fra KL X og Y, har jeg anmodet Forsvarsdepartementet om fornyet behandling av saken.

Departementet har imidlertid fortsatt ikke funnet anledning til å tilstå Dem det omsøkte fagarbeidertillegg. Jeg tillater meg å gi noen kommentarer til hovedspørsmålene i Deres klagesak.

Utgangspunktet for Deres søknad om fagarbeiderlønn for den angjeldende tidsperiode antas å være Voldgiftsnemndas kjennelse av 20 jan 1981. Jfr NTLs rundskriv nr 42/1983. I denne avtale heter bl a «arbeidstakere i staten som før 1 januar 82 er 46 år eller eldre og som har minst 3 år og 9 mndrs praksis innenfor ett av fagene forskaling, armering og betongarbeid, gis lønn som fagarbeider i vedkommende fag uten å måtte gå opp til fagprøve, jfr Lov om fagopplæring i arbeidslivet § 20.» I det foreliggende tilfelle skal således vurderes om De pr 1 jan 82 oppfylte de oppstilte alders- og praksiskrav. Dernest må vurderes om De i perioden 1 jan 82 – 30 sep 87 innehadde stilling som i det vesentlige innebar arbeidsoppgaver innen de nevnte fagkategorier.

Etter å ha gjennomgått attestene for Deres yrkespraksis både før og etter tiltredelse av stillingen ved stasjonen, må jeg anta at De oppfyller kravet om 3 år og 9 mndrs praksis i minste ett av de nevnte fag. For en nærmere bedømmelse av Deres arbeidsoppgaver ved stasjonen i NN i den aktuelle tidsperiode, har jeg anmodet TRSD om en mer klagjørende uttalelse. Ved brev av 15 f m har TRSD besvart min henvendelse. Kopi av brevet vedlegges. Som det vil fremgå benekter TRSD at De i hovedsak var beskjeftiget innen de aktuelle fagfelt.

Etter dette må jeg legge til grunn at det fortsatt ikke foreligger tilstrekkelig dokumentasjon for på ny å reise krav om fagarbeidertillegg i samsvar med avtalen av 20 jan 81.

Jeg beklager at jeg på det foreliggende grunnlag ikke ser muligheter for ytterligere tiltak i saken.»

BEFARINGER

Ombudsmannsnemnda har i 1990 besøkt avdelinger i Finnmark samt Søndenfjeldske dragonregiment på Trandum og Infanteriets øvingsavdeling nr 1 på Sessvollmoen.

Luftforsvarets stasjon Vardø

Nemnda ble mottatt av stasjonssjefen, oblt Kristiansen og hans nærmeste medarbeidere.

Stasjonssjefen orienterte om avdelingens oppgaver og organisering.

Stasjonens viktigste oppgave er å observere og varsle om all lufttrafikk i sitt dekningsområde. Stasjonen har også som oppgave å ta hånd om krigsetterladenskaper i området. I 1989 ble det således uskadeliggjort hele 260 krigsetterlatte sprenglegemer. Stasjonen registrerer stor gjennomtrekk av befall. Det ble oppgitt en «turn-over» på 25-30%. Dette medfører en merkbar mangel på erfaring blant personellet og problemer med f eks avvikling av ferier o l. Nærmere 180 personer er i tjeneste ved stasjonen, hvorav ca 70 vernepliktige soldater.

Stasjonen forvalter 76 leiligheter som stort sett ble oppgitt å holde brukbar standard, selv om det nok foreligger et behov for å øke de årlige vedlikeholdsbevilgningene. To leiligheter er nylig omgjort til barnehageformål. Stasjonssjefen understreket at en mer tilfredsstillende befallsituasjon også var avhengig av at stasjonen kunne tilby leilighet til hver befallsstilling.

Innkvarteringsforholdene for stasjonens menige mannskaper ble opplyst å være svært anstrengt. Pga store innrykkskull i 1990 var stasjonen nå tildelt mer enn 70 vernepliktige, mens innkvarteringskapasiteten var beregnet for ca 50 mann. Heller ikke oppholdsrommene har kapasitet for dagens soldatantall ved stasjonen.

Nytt verksted og kantinebygg er planlagt ferdigstillet i løpet av 1992. I mellomtiden ønsker stasjonen å leie en nærliggende idrettshall (Vardøhallen) bl a til kantinedrift.

Stasjonssjefen opplyste at det fortsatt pågår vurderinger med hensyn til stasjonens fremtidige status og bemanning.

Ny teknologi antas å gi muligheter for å redusere bemanningsbehovet i Vardø. Dette kan gi muligheter for økonomiske innsparinger. Stasjonssjefen nevnte imidlertid at det også forelå klare politiske ønsker om å beholde dagens bemanning ved stasjonen.

Velferdstjenesten ivaretas av idrettsoffiser og stasjonspresten. Det ble opplyst at stasjonen har etablert satelitt-TV som et ledd i velferdstjenesten. Stasjonen arrangerer velferdsturer rundt om i Finnmark. En pakketur til

Murmansk ble opplyst å være under planlegging.

Om det bygningsmessige vedlikehold opplyste oblt Kristiansen at det ytre vedlikehold nok var preget av store mangler. Stasjonens obs-avdeling trenger sterkt til forbedret vedlikehold. Stasjonssjefen opplyste med en viss forundring at vedlikeholdsmidlene til stasjonen i Vardø ble fordelt etter en lavere belastningsfaktor enn Ørland flystasjon. Soppdannelse ble opplyst å være et særlig problem.

De disiplinære forhold ble betegnet som tilfredsstillende. Noen tendenser til mobbevirksomhet hadde forekommet, men syntes nå å være under kontroll.

Etter stasjonssjefens redegjørelse foretok nemnda en besiktigelse av visse bygg og anlegg.

Mannskapsrommene syntes å holde tilfredsstillende standard, men en viss «trangboddhet» preget forholdene, særlig syntes oppholdsromskapasiteten å være mangelfull. Stasjonens kjøkken, som betjener både befall og menige, har akutt behov for rehabilitering. Stasjonssjefen kunne opplyse at kjøkkenforholdene var under særlig observasjon og at utbedringstiltak var under forberedelse.

Under møtet med de ansattes (befal og sivile) tillitsmenn ble en rekke saker drøftet etter at Ombudsmannen hadde gitt en orientering om nemndas oppgaver og hensikten med besøket.

Det ble bl a pekt på at et par viktige stillinger var inndratt av sentrale myndigheter. Bl a var stasjonen fratatt en stilling innen bygningsteknisk vedlikehold. Imidlertid var det spørsmålet om stasjonens fremtidige status som opptok de tillitsvalgte mest. Det ble vist til at sentrale militære myndigheter hadde foreslått en nedbemanning av stasjonen, mens det fra politisk side var et ønsket om å beholde stasjonen med dagens bemanning.

Personellet føler stor usikkerhet for sin fremtid, ble det fremholdt. Personellet etterlyser bedre informasjon om mulige fremtidige bemanningsreduksjoner. I lys av de påstander om sviktende informasjon som fremkom, vil nemnda anbefale at informasjonsrutinene legges opp slik at unødvendig tvil og minstenksomhet unngås.

Det ble bl a fremsatt ønske om at myndighetene som ledd i vurderingene av stasjonens fremtidige status også gjennomførte en bredere utredning av de samfunnsøkonomiske konsekvenser av en eventuell nedlegging av stasjonen.

Soldatenes tillitsvalgte var særlig opptatt av flytilbudet mellom Finnmark og Sør-Norge, og antydte at soldatene burde innvilges samme prioritet på Forsvarets fly som befa-

lets familier. Det ble også uttalt beklagelse over at det frie flytilbud mellom Værnes og Flesland nå skal opphøre. Et særlig ønske var at soldater fra tjenestestedet i Finnmark burde ha prioritet på Forsvarets flyruter, da det er disse som vanligvis har de lengste reiser og mangler andre reisemuligheter.

Også soldatenes tillitsvalgte påpekte det betydelige overtallighetsproblem stasjonen nå lever under.

Nemnda tillater seg i denne forbindelse å bemerke at det nok kan være grunn til å føre bedre tilsyn med at tjenestestedenes personellkapasitet blir utnyttet slik at over- og underbemanning forhindres når funksjonelle årsaker ikke gjør dette nødvendig. Slikt bedret tilsyn antas å være særlig viktig i de nærmeste år med planlagte forserte innkallingsstyrker.

Vardøhus festning

Nemnda gjennomførte et kort besøk ved Vardøhus festning der nemnda etter velkomsten ble tatt med på en omvisning på Vardøhus Museum.

Luftforsvarets stasjon Honningsvåg

Nemnda ble mottatt av fungerende stasjonssjef, maj Lindbøl og hans nærmeste medarbeidere.

Stasjonssjefen orienterte om stasjonens oppgaver og den gjeldende organisasjonsplan.

Ved stasjonen tjenestegjør i 1990 ca 110 befal og menige. I tillegg kommer 30-40 sivile og grenaderer. Som følge av den teknologiske utvikling vil det innen 1995 finne sted en sterk nedbemanning, og stasjonen vil fra da kun omfatte 7 stillingshjemler. Sivile myndigheter er holdt orientert om nedbemanningsplanene. På den samme måte er tillitsmennene for det tilsatte personell blitt orientert om stasjonens fremtidige status. Det er igangsatt vurderinger med sikte på å finne muligheter for alternativ beskjeftigelse for det sivile personell som vil bli berørt av omorganiseringen.

Det bygningsmessige vedlikehold ble opplyst å være relativt tilfredsstillende.

Som en følge av omorganiseringen har man påbegynt visse forberedelser med sikte på en avvikling av Forsvarets boligmasse i Honningsvåg.

Personellsituasjonen ble opplyst å være tilfredsstillende, og særlig representantene for de menige mannskaper ga uttrykk for stor trivsel i tjenesten. Mange av soldatene har selv søkt om tjeneste ved stasjonen i Honningsvåg.

Ved den bygningsmessige besiktigelse kunne nemnda konstatere en tilfredsstillende bygningsmessig standard. Stasjonen har også forberedt innkvarteringsmuligheter for kvinnelige soldater.

Stasjonens kjøkken som betjener både menige og befal holder en standard som sikrer gode arbeidsforhold for kjøkkenpersonalet. Også bilavdelingen med bilverksted må karakteriseres som en tilfredsstillende arbeids-plass, noe personellet selv kunne bekrefte.

Ved intendanturdepotet kunne nemnda registrere misnøye med at vasking og rensing av tøyet nå var flyttet til et vaskeri i Porsanger, mange timers bil- og båtreise unna. Dette hadde skapt problemer med hensyn til å dekke stasjonens behov for rent tøy til enhver tid. Personellets representanter ønsket å få en nærmere vurdering av dagens anbudsordning for vaskerioppdragene.

Soldatenes representanter kunne bekrefte at det var få problemer forbundet med tjenesten på stasjonen. Derimot var man opptatt av å få utvidet tilbudet på flyseter mellom stasjonene i Finnmark og Sør-Norge.

De ansattes tillitsvalgte fremholdt behovet for kontinuerlig informasjon om nedbemanningsprogrammet. De sivilt ansatte ønsket tidligst mulig å få klarlagt sine muligheter for alternativt sysselsetting etter omorganiseringen i 1995. Det ble opplyst at et utvalg med representanter for Forsvaret, Nordkapp kommune og Kommunaldepartementet har dette spørsmål til utredning.

Nemnda vil for sitt vedkommende understreke viktigheten av at sysselsettingsforholdene for det berørte personell blir klarlagt i god før nedbemanningen iverksettes. I denne forbindelse bør Forsvaret selv vurdere alle muligheter for alternativt anvendelse av stasjonens anlegg og personell før den eksisterende virksomhet nedlegges.

Garnisonen i Porsanger

Ved GP ble nemnda ønsket velkommen av garnisonssjefen, oblt Rogstad som orienterte om garnisonens mangesidige virksomhet.

Foruten den ordinære beredskapstjeneste driver garnisonen bl a opplæring av rekrutter og USK-utdanning. I tillegg har garnisonen ansvaret for grensekontrolltjenesten langs den norsk/finske grense. Et eget grensekompani er stasjonert i Karasjok kommune i forbindelse med denne tjenesten.

Som et ledd i bestrebelsene på å minske frafallet blant finnmarksrekruttene vil garnisonen neste år kalle inn finnmarkinger for full tjeneste i fylket. Den senere tids erfaringer kan tyde på at frafallet blant finnmarkingene

er noe redusert, men fortsatt er frafallet bekymringsfullt, kunne garnisonssjefen opplyse. Som et lyspunkt kunne oblt Rogstad opplyse at særlig Alta-distriktet nå har god rekruttering til USK-utdannelsen. Han betegnet det som særlig positivt at distriktets egen ungdom skaffet seg slik befalsutdannelse. Garnisonssjefen kunne også opplyse at det nå var meningen å overføre alle repetisjonsøvelsene i Finnmark til Porsangerområdet. Etter garnisonssjefens mening var en vellykket gjennomføring av et slikt øvelsesopplegg betinget av at GP blir tilført ressurser av mange slag, f eks utstyr, anlegg og personell. Allerede nå lider garnisonsforvaltningen under mangel på personell. F eks mangler garnisonen proviantforvalter, ammunisjonsforvalter og NK ved forpleiningstropp. Det totale antall sysselsatte ved GP ligger på ca 280 personer fordelt på befall, usker og sivilt ansatte.

Den totale sengekapasitet for menige mannskaper er 539. Tidvis har garnisonen vært nødt til å innkvartere et høyere antall soldater. Dette har medført improvisert kaserering i lokaler utenfor leieren. Den «trangboddhet» som derved oppstår har åpenbart negative virkninger på mannskapenes trivsel og skaper stor slitasje på bygg og anlegg.

Garnisonssjefen var tilfreds med det omfattende program for nybygg og restaurering som nå forestår ved GP. Bl a skal det etableres ny vedlikeholdshall, kaserne, kjøkken, garasje-/kontorbygg. EDB vil bli innført i løpet av 1991. De nærmeste år vil være preget av stor byggeaktivitet ved garnisonen.

Personellsituasjonen, med unntak av visse vakanser, ble betegnet som bra. Dog var det visse problemer med å skaffe fagutdannet personell til sivile stillinger.

De disiplinære forhold ble betegnet som normale. Ulovlig fravær og beruselse er hyppigste refselsårsak. Tallene viser en viss nedgang når det gjelder refselsler. Det var registrert få tilfeller av narkotika, bare enkelte beslag har forekommet. De fleste tilfeller av stoffmisbrukere kartlegges på rekruttskolene.

Nemnda fikk også anledning til en besiktigelse av garnisonens store skytefelt, Halkvarre, som utgjør ca 250 km². Garnisonen disponerer her mange ulike skytebaner og øvingsområder som gir muligheter for førsteklasses soldatopplæring og vedlikehold av ferdigheter.

Under den bygningsmessige befarung kunne nemnda stort sett registrere bra bygningsmessig standard. I en av kasernene ble det imidlertid påpekt mangler ved dusjforholdene. Mannskapenes tillitsmenn påpekte behov for fortsatt utbedring av ventilasjonssystemet

og avløpsforholdene i det angjeldende dusjanlegg. Nemnda fikk opplyst at saken var rapportert til FBT, Harstad som var i arbeid med å planlegge videre utbedringstiltak. Nemnda vil anbefale at saken gis høy prioritet.

Under nemndas møte med personellets representanter ble det igjen etterlyst bedre informasjon om soldatenes økonomiske rettigheter. Også garnisonspresten var opptatt av den mangel på informasjon han selv hadde registrert blant mannskapene.

Nemnda vil vise til sine gjentatte påpekninger om dette forhold i forbindelse med tidligere befaringer. Det synes fortsatt å foreligge et åpenbart behov for en forbedring av informasjonsrutinene om sosiale og økonomiske rettigheter, særlig på rekruttskolene og i forbindelse med innkallinger.

Også ved GP kunne soldatenes tillitsvalgte bekrefte mangel på flytransport. Særlig har turnusmannskapene problemer med å skaffe seg flytransport, ble det opplyst. Mannskapene ønsket seg også en utvidelse av tilbudet på velferdsturer innen Finnmark. Til dette var det behov for flere kjøretøyer, opplyste de tillitsvalgte soldatene.

Befalsrepresentantene påpekte behov for flere stillingshjemler og viste til at man i befalskorpset hadde store mangler på løytnants- og kapteinsnivå.

Nemndas medlem Ivar Johansen vil understreke at for det berørte personell er det av overordnet betydning at det som måtte ønske det kan bli sikret fortsatt arbeid i lokalmiljøet, og for lokalsamfunnet er det viktig at antall arbeidsplasser på stedet ikke blir redusert. Hvorvidt disse arbeidsplasser blir i militær eller sivil regi er av underordnet betydning. Forsvaret bør derfor også være en drivkraft i forhold til andre statlige myndigheter for å sikre alternativ sysselsetting.

Nemndas medlem Ivar Johansen har forståelse for at Forsvarets manglende informasjon om planene for automatisering/nedbygging av stasjonen har skapt mye unødvendig usikkerhet blant personellet. I den reduksjon av Forsvarets aktivitet og organisasjon en nå stor foran er det av avgjørende betydning at de ansatte blir holdt løpende orientert om aktuelle planer. Det vil være svært uheldig dersom det skapes unødvendig misnøye pga. rykter eller fordi personellet føler at det ikke er åpne linjer mellom personell og ledelse.

Nemndas medlem Ivar Johansen vil understreke viktigheten av at Forsvaret påny ser på omorganiseringen av Forsvarets flytilbud. Det bør være riktig å se på hvorvidt vernepliktige mannskaper fra Nord-Norge bør gis prioritet på Forsvarets flyruter framfor verne-

pliktige fra områder med kortere transporttid eller alternative transportmuligheter. Det kan også være aktuelt å foreta en revurdering av ordningen med at befal har høyere prioritet på flyruter enn vernepliktige.

Søndenfjeldske dragonregiment, Trandum

Sjef SDR, oberst Johan Brun og hans nærmeste medarbeidere ønsket nemndas medlemmer velkommen.

Oberst Brun orienterte om virksomheten ved SDR som holder til i Trandum leir.

Avdelingen utdanner soldater og befal og er oppsettende avdeling for kavaleriet i Sør-Norge. Til tross for økte innkallingskull måtte obersten konstatere at avdelingen ikke dekker bemanningsbehovet innen kavaleriet. Rent bygningsmessig har SDR kapasitet for å motta flere soldater enn avdelingen i dag tildeles. Det er også tilrettelagt for mottak av kvinnelige vernepliktige, men interessen for tjeneste i kavaleriet synes å være liten blant kvinner. Det gjennomsnittlige antall kvinner pr innrykkskull de senere år ligger på ca 2. Avdelingens befalsskole registrerer stor søkning. Ved siste opptak forelå ca 700 søknader til 60 elevplasser. Dette sikrer en tilgang på særdeles dyktige befalelever.

Det enkelte rekruttkull omfatter ca 350 personer, mens det samlede antall yrkestilsatte (befal, sivile og grenaderer) ligger på ca 450. Hærens Jegerskole har 30 elever.

Avdelingens stridsvognpark er under modernisering i Tyskland og vil medføre en betydelig oppgradering av stridsvognenes kapasitet for operasjon i mørket. Viktige skyteøvelser foregår på Hjerkinns og medfører transportkostnader. Under soldatopplæringen er man henviset til å bruke utstyr fra mobilagrene i Østlandsområdet. Obersten understreket behovet for økte midler til bygningsmessig vedlikehold og visse nybygg. Bygningsmassen – som teller 111 forskjellige bygg – er dels fra 1917, dels eks-tyske anlegg fra krigsårene og dels fra 1950-årene. Visse moderniseringsarbeider er blitt stillet i bero som følge av de uavklarte forhold vedrørende Gardermoen som hovedflyplass. En slik utbygging av Gardermoen vil kunne berøre leirområdet for Trandum.

Det ble særlig uttrykt ønske om økte midler til isolering av verksted/opplæringshaller. Manglende isolering medfører store årlige oppvarmingskostnader. Den nødvendige bygningsmessige rehabilitering vil svært ofte «lønne seg» ved reduserte årlige driftskostnader. Det ble også påpekt behov for oppbevaringshaller (garasjer) etter hvert som nye stridsvogner ankommer.

Avdelingsledelsen fremholdt imidlertid at et nytt kjøkkenbygg for befal og mannskaper var prioritert som nr 1. Også dette vil innebære reduserte driftsutgifter.

Til tross for visse moderniseringstiltak, kunne nemnda under den bygningsmessige besiktigelse registrere åpenbare behov for ytterligere forbedringer. Således ble det f.eks. påpekt behov for utvidet oppvaskkapasitet og utbedring av gulv i mannskapskjøkken, utilfredsstillende ventilasjon i dusjrom, nedslitte gulvbelegg og dårlig murpuss i kaserner.

Visse oppussingsarbeider er gjennomført som dugnad eller ved bruk av «flaskepenger». Det ble også påpekt behov for egen skytehall og nytt undervisningsbygg. Forlegningskapasiteten for befal ble opplyst å være noe mangelfull.

Under nemndas møte med soldatenes tillitsmenn var det mangelfulle vedlikehold av kaserner et hovedtema. Til tross for at manskapene fant lite å utsette på tjenesten, ble det likevel påpekt at de vedlikeholdsmessige mangler hadde en negativ virkning på personellens trivsel og at forholdene medførte tungvint renhold. Særlig etter øvelser kunne dusjkapasiteten være noe knapp, ble det fremholdt.

Tillitsmennene ønsket bedre velferdstilbud for mannskaper som tilbringer helgene i leiren. Velferdsoffiseren kunne i denne forbindelse opplyse at helgeturer var under planlegging.

Tillitsmennene mente at det generelt sett var tilfredshet med de tjenestlige forhold blant manskapene.

Infanteriets øvingsavdeling nr 1, Sessvollmoen

Ved IØ 1 ble nemnda mottatt av fungerende IØ-sjef, major K. Olsen og velferdsoffiser, fennrik Andersen.

Av IØ-sjefens redegjørelse fremgikk bl a at avdelingen som bli opprettet i 1965, i år markerer sitt 25-års jubileum. Sessvollmoen leir ble etablert i 1953–54 som hovedkvarter for Brigaden i Sør-Norge.

IØ 1 utdanner årlig ca 2 000 rekrutter. I tillegg foregår utdanning av USKer og lagførere. Avdelingen registrerer liten søkning fra kvinner. De aller fleste utdannes for tjeneste ved stående avdelinger i Nord-Norge.

Ved talleksempler belyste major Olsen det store frafall blant manskapene i løpet av rekruttskolen. Således var det ved siste rekrutttopptak innkalt 780 mannskaper. Av disse var det kun 459 som fullførte rekruttskolen. Mange ble innvilget utsettelse etter velbegrunnet søknad. En del ble erklært MUD (midlertidig

udyktig). En sammenligning av tall for 1989 og 1990 viser at ca 40% flere er overført HV, 100% flere overført til tjeneste nær hjemmet, 50% flere har søkt om fritak av overbevisningsgrunner og ca 100% fler har søkt om utsettelse med førstegangstjenesten. IØ-sjefens oversikt viste også en økning på ca 50% i antallet refselsler i 1990 i forhold til 1989 (8 første måneder).

Det ble antatt at innskjerpingen av reglene for stønad til billånsrenter kunne være en bakenforliggende årsak til den nevnte utvikling. Reglene ble endret med virkning fra 1 jan 1990.

Rekruttskolen registrerer et høyt antall søknader av økonomisk karakter – særlig i forbindelse med januar- og aprilkontingentene. De dominerende sakstyper i gruppen «sosiale stønader» er søknader om bostøtte, stønad til renter på billån og studielån. Velferdsavdelingen har som målsetting at samtlige slike stønadssaker skal være ferdig behandlet i løpet av rekruttperioden. Man forsøker å unngå at soldaten overføres fra Sessvollmoen med uløste sosialsaker.

Nemnda anser det som særlig viktig at våre rekruttskoler til enhver tid sikres slik saksbehandlingskapasitet at mannskapenes stønadssaker blir avgjort og ferdigbehandlet før overføring til annet tjenestested. Uløste saker som må overføres til nytt tjenestested sammen med mannskapet medfører erfaringsmessig en betydelig forsinkelse av saken, og økte problemer for vedkommende søker.

Det forannevnte store frafall i løpet av rekruttperioden medfører store problemer med å forsyne avdelingene i Nord-Norge med tilstrekkelige mannskaper. De utvidede muligheter for tjeneste nærmere hjemstedet trekker i samme retning, ble det opplyst.

IØ 1 disponerer en samlet bygningsmasse på 45 000 kvm gulvareal, herunder bl a 5 mannskapsforlegninger med en samlet kapasitet på 916 senger.

Kjøkkenkapasiteten gir muligheter for bespisning av ca 2 500 personer daglig. Foruten en sjefsbolig disponerer avdelingen 64 leiligheter i rekkehus.

Vedlikeholdsbeudsjettene er knappe. Enkelte av kasernene har således et påtrengende

behov for omfattende vedlikehold/restauring. Slik vedlikehold er igangsatt og de kaserner med dårligst standard blir renoveret først, ble det opplyst. Av nybygg ønsker avdelingen først og fremst en tidsmessig idretts-hall. Det ble imidlertid opplyst at såvel fremdriften av vedlikehold som planene for nybygg påvirkes av det uavklarte spørsmål om Gardermoen som eventuell hovedflyplass. Forholdene i et utstyrslager ble fremholdt som et særlig problem, idet man var pålagt konkrete utbedringstiltak innen 15 nov 1990. En oversittelse av denne frist ville kunne medføre dagbøter på kr 25 000 pr dag.

Under den bygningsmessige besiktigelse konstaterte nemnda klare utbedringsbehov med hensyn til dusjkapasitet og sanitæranlegg. Det ble opplyst å foreligge konkrete planer for slikt vedlikehold i den nærmeste fremtid.

Kontorforholdene for troppsbefalet preges av plassmangel.

Mannskapenes tillitsvalgte påpekte under møtet med nemnda de forannevnte mangler ved dusjer og sanitæranlegg i de eldste kasernebygg. Det ble også etterlyst tiltak med sikte på forbedring av arbeidsforholdene for befal og sivilt tilsatte ved intendanturdepotet som ligger på Trandum.

Av hensyn til hygiene og matstandard ønsket mannskapenes tillitsvalgte flere fast tilsatte i kjøkkentjenesten. De menige kjøkkenmannskaper mangler ofte nødvendig opplæring og innsikt for å kunne utføre fagmessig arbeid, ble det fremholdt.

Det ble også etterlyst klarere ansvarsforhold med hensyn til vedlikehold og reparasjon av vaskemaskiner. Også på Sessvollmoen ble det påpekt behov for ytterligere velferdstilbud for mannskaper som tilbringer helgene i leiren. De tillitsvalgte ønsket adgang til oftere bytting av undertøy på depotet.

Nemnda vil anta at tjenesten under rekrutttopplæringen skaper et større behov for skifte av undertøy etc og vil anbefale at dette spørsmål drøftes nærmere.

Ivar Johansen hadde forfall ved de to sistnevnte befaringer og har ikke deltatt i behandlingen av disse rapporter.

Oslo i februar 1991.

Per A. Utsi.

Georg Jacobsen.

Per Håpnes.

Gunvor Schnitler.

Liv Stubberud.

Ellen M. Wibe.

Ivar Johansen.